

VLADA REPUBLIKE SRBIJE

**INICIJALNI IZVEŠTAJ O PRIMENI KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA
SA INVALIDITETOM**

Beograd, januar 2012.

Sadržaj

Članovi 1-4.....	4
Definicija invaliditeta.....	4
Antidiskriminaciono zakonodavstvo i politike.....	5
Zapošljavanje.....	7
<u>Praksa. 11</u>	
<u>Trening i obuka osoblja: Pregled akreditovanih programa iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom 12</u>	
<u>Progresivno sprovođenje. 12</u>	
<u>Stepen uključenosti osoba sa invaliditetom u pitanja implementacije Konvencije. 15</u>	
<u>Primena Konvencije na teritoriji Republike Srbije. 15</u>	
<u>Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju. 16</u>	
<u>Član 5. - Jednakost i zabrana diskriminacije. 18</u>	
<u>Član 8. – Podizanje svesti. 20</u>	
<u>Član 9. - Pristupačnost. 22</u>	

<u>Fizičko okruženje.</u>	22
<u>Obrazovanje.</u>	24
<u>Informisanje i kultura.</u>	24
<u>Zapošljavanje.</u>	25
<u>Zdravstvena zaštita.</u>	26
<u>Član 10. – Pravo na život.</u>	27
<u>Praksa.</u>	27
<u>Član 11. – Rizične situacije i humanitarne katastrofe.</u>	28
<u>Član 12. - Ravnopravnost pred zakonom..</u>	29
<u>Član 13. – Pristup pravdi.</u>	31
<u>Praksa i statistika.</u>	31
<u>Izvršenje krivičnih sankcija.</u>	32
<u>Postupanje policijskih službenika prema osobama sa invaliditetom..</u>	34
Nezavisni državni organi.....	33
<u>Član 14. – Lična sloboda i bezbednost.</u>	36
<u>Praksa.</u>	36
<u>Član 15. Odsustvo mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja</u>	37
<u>Praksa.</u>	38
<u>Član 16. Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe.</u>	38
<u>Porodičnopravna zaštita od nasilja.</u>	38
Strateški dokumenti.....	40
<u>Član 17. – Zaštita integriteta ličnosti.</u>	40
<u>Član 18. Sloboda kretanja i državljanstvo.</u>	42
<u>Član 19. - Samostalan život i uključivanje u zajednicu.</u>	42
<u>Član 20. -Lična pokretljivost.....</u>	43

<u>Član 21. Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama.</u>	46
<u>Član 22. Poštovanje privatnosti.</u>	47
<u>Član 23. Poštovanje doma i porodice.</u>	48
<u>Član 24. Obrazovanje.</u>	49
<u>Član 25. Zdravlje.</u>	51
<u>Član 26. Održavanje i rehabilitacija.....</u>	52
<u>Član 27. Rad i zapošljavanje.</u>	55
<u>Praksa.</u>	56
<u>Član 28. Odgovarajući životni uslovi i socijalna zaštita.</u>	58
<u>Član 29 – Učešće u političkom i javnom životu.</u>	60
<u>Član 30 – Učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu</u>	61
<u>Praksa.</u>	65
<u>Član 6. Žena sa invaliditetom.....</u>	63
<u>Praksa.....</u>	63
<u>Član 7. Deca sa invaliditetom..</u>	65
<u>Praksa.</u>	66
<u>Član 31 – Statistika i prikupljanje podataka.</u>	67
<u>Član 32. Međunarodna saradnja.</u>	68
<u>Član 33 – Nacionalna primena i praćenje.</u>	69
<u>Aneks I – Statistički podaci.</u>	70
<u>Aneks II</u>	93
<u>Pravni okvir na Kosovu i Metohiji.</u>	93
<u>Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju.</u>	94

Članovi 1-4

Definicije invaliditeta

1. Unutar pravnog sistema Republike Srbije ne postoji jedinstvena, sveobuhvatna definicija invalidnosti i invaliditeta. Oba pojma definisana su u više zakona, podzakonskih akata i strateških dokumenata.
2. Zakonom o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom[1] (ZSDOSI) osobe invaliditetom definisane su kao osobe sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom onesposobljenošću koje usled društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnosti ili imaju ograničene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da ostvaruju pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili službi podrške (član 3. stav 1.).
3. Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom[2] (ZPRZOSI), u skladu sa socijalnim modelom invalidnosti, ciljevima i principima postavljenim Strategijom o unapređenju položaja osoba sa invaliditetom [3](SUPOSI), osobe sa invaliditetom definisane su kao osobe sa trajnim posledicama telesnog, senzornog, mentalnog ili duševnog oštećenja ili bolesti koje se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom, koje se suočavaju sa socijalnim i drugim ograničenjima od uticaja na radnu sposobnost i mogućnost zaposlenja ili održanja zaposlenja i koje nema mogućnosti ili ima smanjene mogućnosti da se, pod ravnopravnim uslovima, uključi na tržište rada i da konkuriše za zapošljavanje sa drugim licima (član 3. st. 1.). Ova definicija dugoročnost konceptualizuje u skladu sa konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada, kao oštećenja koja se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom pa su posledice oštećenja trajne.
4. ZPRZOSI zasniva se na načelima poštovanja ljudskih prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom, uključenosti osoba sa invaliditetom u sve sfere društvenog života na ravnopravnoj osnovi – u skladu sa profesionalnim sposobnostima, podsticanja zaposlenosti osoba sa invaliditetom na odgovarajućim radnim mestima i u odgovarajućim uslovima rada, zabrane diskriminacije osoba sa invaliditetom, jednakih prava i obaveza i rodne ravnopravnosti osoba sa invaliditetom.

5. Status osobe sa invaliditetom, u skladu sa ZPRZOSI, ima:

- ratni vojni invalid;
- mirnodopski vojni invalid ;
- civilni invalid rata;
- lice kome je izvršena kategorizacija i drugo lice kome je utvrđena invalidnost, u skladu sa zakonom;
- lice kome je utvrđena kategorija invalidnosti – odnosno preostala radna sposobnost i
- lice kome je izvršena procena radne sposobnosti, saglasno kojoj ima mogućnost zaposlenja ili održanja zaposlenja, odnosno radnog angažovanja.

6. Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (ZOSOV)[4] invaliditet u obrazovnom sistemu terminološki određuje „deca i učenici sa smetnjama u razvoju i invaliditetom“, odnosno „studenti sa hendikepom“ prema Zakonu o visokom obrazovanju [5].

7. Po Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju[6] invalidnost postoji kad kod osiguranika nastane potpuni gubitak radne sposobnosti zbog promena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću, koje se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom.

8. SUPOSI osobe sa invaliditetom definiše kao „osobe sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom onesposobljenošću koje usled društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnosti ili imaju ograničene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da ostvaruju pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili službi podrške”.

Antidiskriminaciono zakonodavstvo i politike

9. Republika Srbija ostaje pri stavovima navedenim u paragrafima 486. i 488-499 Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (CCPR/C/SRB/2).

10. Zakonom o zabrani diskriminacije[7](ZZD) propisano je da diskriminacija postoji ako se postupa protivno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda osoba sa invaliditetom u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom aspektu javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života (član 26.).

11. ZZDOSI zabranjena je:

- Neposredna diskriminacija
- Posredna diskriminacija
- Povreda načela jednakih prava i obaveza

12. ZZDOSI garantuje zaštitu osobama koje su prijavile slučajeve diskriminacije, planiraju ili su podnele tužbe zbog diskriminacije ili će svedočiti u postupku pokrenutom zbog diskriminacije.

13. ZZDOSI takođe su propisani posebno teški slučajevi diskriminacije i mere koje se preduzimaju u cilju poboljšanja položaja osoba sa invaliditetom, članova njihovih porodica i udruženja, kojima se pruža posebna podrška, neophodna za uživanje i ostvarivanje prava pod istim uslovima pod kojima ih uživaju i ostvaruju drugi.

14. ZZDOSI propisani su posebni slučajevi diskriminacije u sledećim oblastima života:

- Postupak pred organima javne vlasti (član 11.)
- Članstvo u udruženjima (član 12.)
- Pristup objektima, površinama i uslugama (čl. 13 – 16)
- Zdravstvene usluge (član 17.)
- Vaspitanje i obrazovanje (čl. 18 – 20)
- Zapošljavanje i radni odnosi (čl. 21 – 26)
- Pristup javnom prevozu (čl. 27 – 29)
- Bračni i porodični odnosi (član 30.)

15. U odnosu na svrhu Konvencije, u oblasti socijalne zaštite Zakonom o socijalnoj zaštiti^[8] (ZSZ) propisana su načela poštovanja integriteta i dostojanstva korisnika. Korisnik, u skladu sa zakonom, ima pravo na socijalnu zaštitu koja se zasniva na socijalnoj pravdi, odgovornosti i solidarnosti, koja mu se pruža uz poštovanje njegovog fizičkog i psihičkog integriteta, bezbednosti, kao i uz uvažavanje njegovih moralnih, kulturnih i religijskih ubeđenja, u skladu sa zajemčenim ljudskim pravima i slobodama (član 24.).

16. Pravilnikom o organizaciji, normativima i standardima rada centara za socijalni rad^[9] propisano je načelo zaštite od diskriminacije. Centar za socijalni rad je dužan da zastupa interese i prava korisnika i da obezbedi jednak pristup uslugama za koje je nadležan svim građanima, nezavisno od etničkih, kulturnih, verskih, rodnih ili socio-ekonomskih razlika, invaliditeta i seksualne orijentacije (član 7.).

17. Takođe, ZSZ je propisano načelo zabrane diskriminacije. Zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija korisnika socijalne zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, seksualne orijentacije, veroispovesti, političkog, sindikalnog ili drugog opredeljenja, imovnog stanja, kulture, jezika, invaliditeta, prirode socijalne isključenosti ili drugog ličnog svojstva (član 25.).

18. ZOSOV propisano je da se obrazovno vaspitni rad za lica koja koriste znakovni jezik, odnosno posebno pismo ili druga tehnička rešenja, može izvoditi na znakovnom jeziku i pomoću sredstava tog jezika (članom 9. st. 4.).

19. Zakonom o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima^[10] propisano je da za izvođenje prilagođenog obrazovno vaspitnog rada sa slepim i slabovidim, udžbenik odnosno nastavno sredstvo može da se izdaje na Brajevom pismu, u elektronskoj formi ili formatima koji su prilagođeni za slepe i slabovide -tekst štampan velikim slovima, zvučni zapis ili fotografska uvećanja, odnosno drugi oblik i medij (član 3. st. 5.).

20. ZOSOV definisani su opšti principi sistema obrazovanja i vaspitanja po kojima: mora da se obezbedi za svu decu, učenike i odrasle jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja; jednake mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja u skladu sa potrebama i interesovanjima dece, učenika i odraslih bez prepreka za promene; nastavljanje i upotpunjavanje obrazovanja i obrazovanje tokom celog života; mogućnosti da deca, učenici i odrasli sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, bez obzira na sopstvene materijalne uslove imaju pristup svim nivoima obrazovanja u ustanovama kao i ostvarivanju prava na obrazovanje, bez ugrožavanja drugih prava deteta i drugih ljudskih prava (član 3.).

21. Za ugrožavanje prava na obrazovanje, ZOSOV propisani su prosvetni i inspekcijski nadzor kao i kaznene odredbe (čl. 161-163).

22. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti^[11] (ZZZ) određeno je da se društvena briga za zdravlje, pod jednakim uslovima, na teritoriji Republike ostvaruje obezbeđivanjem zdravstvene zaštite grupacija stanovništva koje su izložene povećanom riziku oboljevanja, zdravstvenom zaštitom lica u vezi sa sprečavanjem, suzbijanjem, ranim otkrivanjem i lečenjem bolesti od većeg socijalno-medicinskog značaja, kao i zdravstvenom zaštitom socijalno ugroženog stanovništva, a ova zdravstvena zaštita između ostalih obuhvata osobe sa invaliditetom i mentalno nedovoljno razvijena lica.

23. ZZZ definiše se Načelo pravičnosti zdravstvene zaštite koje je po svojoj suštini anti-diskriminatorno. Načelo pravičnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se zabranom diskriminacije prilikom pružanja zdravstvene zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, vrste bolesti, psihičkog ili telesnog invaliditeta (član 20.).

Zapošljavanje

24. Podaci Svetske banke ukazuju da je u Srbiji zaposleno svega oko 13% OSI. Ono što dodatno zabrinjava jeste i podatak da je i od tog broja 10% zaposleno u nevladinom sektoru, što će reći najviše u organizacijama OSI, a samo 1% u privredi i javnom sektoru. Nezaposlenost OSI je tako 3 puta veća nego kod ostalog stanovništva. Praksa u ovoj oblasti, do donošenja ZPRZOSI, nije omogućavala ravnopravan pristup OSI otvorenom tržištu rada već je dominantan oblik zapošljavanja bio u tzv. „zaštitnim radionicama”.

25. Usvajanjem ZPRZOSI po prvi put se otvara mogućnost da se osobe sa invaliditetom u većem broju uključe na otvoreno tržište rada i da se poboljša kvalitet njihove zapošljivosti, odnosno kvalitet zaposlenosti. ZPRZOSI u tom smislu propisuje niz podsticajnih mera i aktivnosti kako za nezaposlena lica tako i za poslodavce. Od posebne važnosti za sama lica su mere profesionalne rehabilitacije i mere aktivne politike zapošljavanja. Nakon usvajanja ZPRZOSI usledilo je usvajanje podzakonskih akata koji bliže uređuju ovu oblast.

26. Ministarstvo nadležno za poslove zapošljavanja, u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje (NSZ) i Republičkim zavodom za statistiku (RZS), redovno prati stanje i kretanja na tržištu rada i ocenjuje efekte i uticaj pojedinih programa i mera na zapošljavanje. Praćenje sprovođenja programa i mera predviđenih nacionalnim akcionim planom zapošljavanja ministarstvo vrši na osnovu indikatora. Sistem statističkih indikatora i metodologija njihovog izračunavanja ustanovljeni su u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima i definisani su u Nacionalnom akcionom planu zapošljavanja.

27. Zakon o radu (ZR)[\[12\]](#) propisuje zabranu neposredne i posredne diskriminacije lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, pored ostalog i s obzirom na zdravstveno stanje, odnosno invalidnost (član 18.). Diskriminacija iz člana 18. ovog zakona zabranjena je u odnosu na: uslove za zapošljavanje i izbor kandidata za obavljanje određenog posla, uslove rada i sva prava iz radnog odnosa, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje, napredovanje na poslu, otkaz ugovora o radu.

28. Odredbe ugovora o radu kojima se utvrđuje diskriminacija po nekom od osnova iz člana 18. Zakona o radu ništave su. U slučajevima diskriminacije u smislu odredaba čl. 18 - 21. zakona lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete, u skladu sa zakonom.

29. U skladu sa članom 104. Zakona o radu zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, koja se utvrđuje u skladu sa zakonom, opštim aktom ili ugovorom o radu. Zaposlenom se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruju

kod poslodavca. Odluka poslodavca ili sporazum sa zaposlenim koji nisu u skladu sa principom jednake zarade za isti rad ili rad iste vrednosti - ništavi su, a u slučaju povrede ovog principa zaposleni ima pravo na naknadu štete. U praksi se zarada najčešće utvrđuje opštom aktom (kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu) ili ugovorom o radu. Ovi akti sadrže elemente za utvrđivanje zarada, naknadu troškova, druga primanja zaposlenih i dr. Pojedina prava zakonom su utvrđena kao minimalna, a kolektivnim ugovorom mogu se utvrditi u većem obimu, kao na primer: uvećana zarada (za rad noću, prekovremeni rad i rad na dan praznika koji je neradni dan, «minuli rad»); naknada zarade za vreme bolovanja i naknada zarade zbog privremenog prekida rada; otpremnina pri odlasku u penziju i otpremnina kod otkaza ugovora o radu zbog viška zaposlenih.

30. Pri utvrđivanju zarade i drugih primanja mora se obezbediti pravo na jednaku zaradu za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruju kod poslodavca, u skladu sa prethodno navedenim zakonskim odredbama.

31. Ministarstvo nadležno za poslove zapošljavanja vrši i nadzor nad sprovođenjem zakona i propisa donetih za njegovo izvršavanje, kao i nad radom NSZ i agencije. Kontrolu izvršenja obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom vrši Poreska uprava, u skladu sa propisima o poreskom postupku i poreskoj administraciji. Na ovaj nači se obezbeđuju podaci koji se odnose na ukupan broj zaposlenih osoba sa invaliditetom i načine izvršavanja obaveze zapošljavanja od strane poslodavaca.

32. ZPRZOSI je propisano da poslove podsticanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom obavlja organizacija nadležna za poslove zapošljavanja. Aktivna politika zapošljavanja OSI podrazumeva mere i podsticaje usmerene na podizanje motivacije, zapošljavanje i samozapošljavanje OSI. NSZ je odgovorna, pored preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i obrazovnih ustanova za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije.

Konkretne mere za borbu protiv diskriminacije

33. ZZD predviđa da tužbu zbog diskriminacije na osnovu invalidnosti pored OSI i njenog zakonskog zastupnika mogu podneti Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava, odnosno prava određene grupe lica. Shodno ZSDOSI, član domaćinstva osobe sa invaliditetom koji joj bez naknade asistira u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti, koji je zbog toga bio diskriminisan u oblasti zapošljavanja i radnih odnosa takođe može podneti tužbu zbog diskriminacije na osnovu trenutne ili trajne povezanosti sa osobom sa invaliditetom.

34. Republika Srbija je u decembru 2005. godine uspostavila Strategiju razvoja socijalne zaštite^[13], kojom se obavezuje da brine o osobama sa invaliditetom u najmanje restriktivnom okruženju, shodno njihovom stanju. Stoga je kao jedan od prioriteta reforme sistema socijalne zaštite upravo unapređenje zaštite ovih posebno osetljivih grupa i to kroz proces preveniranja institucionalne zaštite, proces postepenog smanjivanja kapaciteta ustanova i podizanja kvaliteta institucionalne zaštite i otvaranja mogućnosti za izlazak korisnika iz ustanova u prirodno ili manje restriktivno okruženje. Ovo je proces koji zahteva vreme i značajna materijalna sredstva.

35. Država je proteklih godina uložila znatan napor kako na podizanju standarda ustanova za smeštaj korisnika (izgradnje, renoviranja, adaptacije i sl.), tako i na ulaganju u obuku kadrova i promeni svesti i stavova o zaštiti dece i odraslih sa invaliditetom.

36. Ministarstvo rada i socijalne politike (MRSP) u okviru Sektora za brigu o porodici i socijalnu zaštitu sprovodi aktivnosti na tri nivoa radi poboljšanja uslova života osoba sa invaliditetom:

- podrška lokalnim samoupravama za uspostavljanje i održivost usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou i razvoj usluga namenjenih OSI;
- poboljšanje uslova života i tretmana korisnika na institucionalnom smeštaju u ustanovama socijalne zaštite;
- razvoj i unapređenje profesionalnih resursa.

37. Kao preduslov za dugoročnu održivost svih novouspostavljenih usluga podrške u sistemu socijalne zaštite novim ZSZ se, pored ostalog, bliže uređuje i položaj osoba sa smetnjama u razvoju odnosno osoba sa invaliditetom.

38. ZSZ obezbeđuje zabranu diskriminacije po osnovu invaliditeta, „usluge socijalne zaštite pružaju se u skladu sa najboljim interesom korisnika, uvažavajući njegov životni ciklus, etničko i kulturno poreklo, jezik, veroispovest, životne navike, razvojne potrebe i potrebe za dodatnom podrškom u svakodnevnom funkcionisanju „usluge socijalne zaštite pružaju se prvenstveno u neposrednom i najmanje restriktivnom okruženju, pri čemu se biraju usluge koje korisniku omogućavaju ostanak u zajednici“.

39. Usluge socijalne zaštite podeljene su u sledeće grupe: usluge procene i planiranja; dnevne usluge u zajednici; usluge podrške za samostalan život; savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge; usluge smeštaja.

40. Korisnik, u skladu sa ZSZ, ima pravo da učestvuje u proceni svog stanja i potreba i u odlučivanju o tome da li će prihvatiti uslugu, kao i da blagovremeno dobije sva obaveštenja koja su mu za to potrebna, uključujući i opis, cilj i korist od predložene usluge kao i obaveštenja o raspoloživim alternativnim uslugama i druga obaveštenja od značaja za pružanje usluge.

41. Bez pristanka korisnika odnosno njegovog zakonskog zastupnika, ne sme se pružiti bilo kakva usluga, izuzev u slučajevima utvrđenim ZSZ.

42. Za korisnike koji zbog svog specifičnog socijalnog i zdravstvenog statusa imaju potrebu i za socijalnim zbrinjavanjem i za stalnom zdravstvenom zaštitom ili nadzorom, ovim zakonom se po prvi put mogu osnovati socijalno-zdravstvene ustanove. Za ove korisnike ZSZ predviđa i mogućnost osnivanja posebnih socijalno-zdravstvenih organizacionih jedinica u okviru ustanova socijalne zaštite odnosno u okviru zdravstvenih ustanova.

43. Još jedna od novina koju uvodi ZSZ jesu tzv. radni centri. Naime, „usluge usmerene na unapređivanje radnih sposobnosti, odnosno na radno angažovanje OSI koje su korisnici usluga socijalne zaštite pružaju se u ustanovama socijalne zaštite i u radnim centrima, u skladu sa zakonom kojim se uređuje profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba sa invaliditetom”.

Praksa

44. Nakon posete predstavnika Komiteta za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja Saveta Evrope, Republici Srbiji 2007. godine je ukazano na potrebu da se preispita status mentalno obolelih korisnika u ustanovama socijalne zaštite. Postupajući po ovoj preporuci Komiteta, MRSP je početkom 2008. godine od svih centara za socijalni rad i ustanova u kojima se na smeštaju nalaze mentalno obolela lica, zatražilo da se preispita starateljska zaštita i obezbede pravno validne saglasnosti za smeštaj u ustanove. Centrima za socijalni rad je dato uputstvo da cilj navedenih postupaka ne sme biti masovno lišavanje poslovne sposobnosti korisnika na smeštaju, već valjana procena preostale sposobnosti uz participaciju korisnika u skladu sa njihovim mogućnostima.

45. Radi podizanja profesionalnih kompetencija zaposlenih u centrima za socijalni rad tokom decembra 2010. godine održana je obuka u oblasti starateljske zaštite, a planirana je obuka za zaposlene u ustanovama socijalne zaštite sa istom tematikom. Posebno, ustanove socijalne zaštite realizovale su aktivnosti vezane za obaveze staratelja i organa starateljstva u obezbeđivanju ličnih dokumenata štićenika, obezbeđivanju celovite i kontinuirane zdravstvene zaštite i raspolaganju i upravljanju imovinom štićenika.

46. U cilju unapređenja uslova života korisnika izdvojena su i značajna finansijska sredstva u pravcu investicionih ulaganja u ustanove. U odnosu na prostor, funkcionalnost i opremljenost kapaciteta (građevinskih i tehničkih uslova) u većini ustanova došlo je do promena koje su poboljšale kvalitet života korisnika.

47. Ukupna budžetska ulaganja u prethodne tri godine u ustanove za smeštaj osoba sa smetnjama u razvoju iznosila su oko 384.386.267 dinara. Sredstva su najčešće trošena za razne sanacije, adaptacije, izgradnje kao i za nabavku raznovrsne opreme za rad. Ulaganja u 2010. godini su u bila i do 4, odnosno 5 puta veća nego prethodnih godina.[\[14\]](#)

48. Pored budžetskih sredstava, ustanovama socijalne zaštite za smeštaj bila su na raspolaganju i sredstva iz donacija. Jedan broj domaćih i međunarodnih privrednih

organizacija, ali i udruženja građana i pojedinaca, donirao je sredstva uglavnom u opremanje prostora u ustanovama za smeštaj.

49. Preventivne aktivnosti: centri za socijalni rad u Republici Srbiji su Pravilnikom o organizaciji, normativima i standardima rada u centrima za socijalni rad dobili obavezu da razvijaju preventivne programe koji doprinose zadovoljavanju individualnih i zajedničkih potreba građana, odnosno sprečavanju i suzbijanju socijalnih problema u lokalnoj zajednici. Preventivno delovanje u radu centra sprovodi se realizovanjem konkretnih, tematski određenih i na ciljne grupe usmerenih preventivnih programa. Ove aktivnosti centri za socijalni rad sprovode sa drugim sistemima u zajednici, imajući u vidu potrebu zaštite osoba sa invaliditetom i unapređenja njihovog položaja u lokalnim sredinama u kojima žive.

50. Odrasla lica sa invaliditetom se razlikuju po vrsti i stepenu oštećenja (od redukcije do gubitka sposobnosti za samostalno funkcionisanje), što ova lica usmerava na kontinuirano korišćenje usluga ustanova socijalne zaštite i organa starateljstva.[\[15\]](#)

51. Obezbeđivanjem novih socijalnih, zdravstvenih i drugih servisnih usluga za porodice kao i pojedince u lokalnoj zajednici, omogućiće se postepeno smanjivanje pritiska za smeštaj u ove ustanove ali i povećanje mogućnosti da se jedan broj korisnika vrati u porodicu i svoju prirodnu životnu sredinu. U vezi sa tim, treba imati u vidu da se radi o procesu koji će trajati relativno dugo.

Trening i obuka osoblja: Pregled akreditovanih programa iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom

52. U Republici Srbiji krajem 2007. godine uspostavljen je mehanizam za kontinuiranu obuku zaposlenih u sistemu socijalne zaštite – akreditacija programa obuke za pružaoce usluga socijalne zaštite. Ovaj mehanizam sadržan je i u ZSZ i u toku je izrada podzakonskog akta.

53. U Registar akreditovanih programa, koji se vode u Republičkom zavodu za socijalnu zaštitu, je do sada uneto 19 programa iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom ili zaštite dece i mladih sa smetnjama u razvoju. Realizovano je 11 od 19 programa.

Progresivno sprovođenje

54. Usvajanjem opisanih mehanizama za suzbijanje diskriminacije, Republika Srbija sprovodi obavezu da osobama sa invaliditetom obezbedi efikasnu pravnu zaštitu od diskriminacije iz člana 5. Konvencije. Takođe, Republika Srbija sprovodi mere kako bi osobama sa invaliditetom osigurala nesmetano i ravnopravno uživanje sledećih prava:

- Pravo na život (član 10.)
- Zaštita u situacijama rizika (član 11.)
- Jednako priznanje pred zakonom (član 12.)
- Pristup pravdi (član 13.)
- Sloboda i lični integritet (član 14.)
- Zaštita od torture i nehumanog postupanja i kazni, uključujući medicinske eksperimente (član 15.)
- Zaštita od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije (član 16.)
- Fizički i moralni integritet (član 17.)
- Sloboda kretanja i pravo na državljanstvo (član 18.)
- Pravo na privatnost (član 22.)
- Pravo na bračni i porodični život (član 23.)
- Pravo na zdravstvenu zaštitu (član 25.)
- Pravo na rad i zapošljavanje (član 27.)
- Pravo da biraju, budu birana i učestvuju u upravljanju javnim poslovima (član 29.)

55. Sloboda mišljenja i izražavanja, pravo na prijem i širenje informacija (član 21.): U maju 2008. godine mešovita radna grupa MRSP i Saveza gluvih i nagluvih Srbije, uz podršku UNDP, počela je rad na nacrtu Zakona o upotrebi srpskog znakovnog

jezika i rad na standardizaciji srpskog znakovnog jezika, a preko projekta Svetske banke finansira se rad servisa prevodilaca na znakovni jezik u Beogradu. Usvajanje Zakona očekuje se do 2012. godine.

Pravo na socijalnu sigurnost (član 28.) Usvojen je nov ZSZ. Budžetom je predviđeno više od 4 milijarde dinara za sprovođenje ZSZ u 2011. godini.

56. Zakonom o planiranju i izgradnji[16] članom 5. propisano je da se objekti visokogradnje javne i poslovne namene moraju projektovati i graditi tako da osobama sa invaliditetom, deci i starim osobama omogućavaju nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad. Stambene i stambeno-poslovne zgrade sa deset i više stanova moraju se projektovati i graditi tako da se osobama sa invaliditetom, deci i starim osobama omogućava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad.

57. SUPOSI predviđa postepenu i kontinuiranu adaptaciju postojećih javnih objekata i saobraćajne infrastrukture i prevoznih sredstava u javnom prevozu putnika u svim granama saobraćaja, kako bi postali pristupačni za osobe sa invaliditetom (posebni cilj 14).

58. Republika Srbija preduzeće efikasne i odgovarajuće mere da se osobama sa invaliditetom olakša potpuno uživanje prava na život u zajednici i njihovo potpuno uključivanje i učešće u zajednici (član 19.). ZSZ je, između ostalog, predviđeno obezbeđivanje usluga podrške samostalnom životu u zajednici kroz organizovanje servisa personalnih asistenata na lokalnom nivou i stanovanja uz podršku, kao i različite dnevne usluge koje obuhvataju dnevne boravke i pomoć u kući.

59. Republika Srbija progresivno će ostvarivati mere za habilitaciju i rehabilitaciju osoba sa invaliditetom (član 26.). ZPRZOSI detaljno je uređeno delovanje preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Formiran je posebni budžetski fond za podsticanje zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije 2010. godine.

60. ZOSOV propisano je jednako pravo i dostupnost obrazovanje za sve, što podrazumeva primenu inkluzivnih mera u obrazovnoj praksi. Obavezan je upis sve dece u pripremni predškolski program za osnovnu školu. Zakonom je propisana mogućnost da deca iz osetljivih grupa rade po individualnom obrazovnom planu. ZOSOV podrazumeva ravnopravnost dečaka i devojčica, odnosno ravnopravnost

polova. Pripremni predškolski program kao i osnovna škola obavezni su za decu i učenike. Posle završene osnovne škole svaki učenik ima pravo da konkuriše za upis u srednju školu, prema listi želja, a u skladu sa osvojenim poenima na završnom ispitu i uspehom u osnovnoj školi.

61. Zakonom o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima su obuhvaćeni niskotiražni udžbenici i za učenike sa smetnjama u razvoju kao i pravo izdavanja udžbenika na Brajevom pismu i u elektronskoj formi.

62. Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju[17] omogućava upis sve dece u redovne vrtičke grupe, a propisuje i razvojne grupe u koje se upisuju deca sa smetnjama u razvoju uz saglasnost roditelja.

63. Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku[18] reguliše procenu potreba za dodatnu podršku učeniku u obrazovnom sistemu kome je ona neophodna, kroz rad Interresorne komisije (IRK), na lokalnom nivou.

64. Pravilnik o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan (IOP), njegovu primenu i vrednovanje[19] omogućava deci iz osetljivih grupa da se obrazuju u skladu sa svojim mogućnostima u redovnom obrazovnom sistemu. To znači da učenici koji pohađaju škole za učenike sa smetnjama u razvoju, a koji su upisani zaključno sa 2009. godinom takođe, mogu raditi po IOP-u, a u skladu sa njihovim individualnim potencijalima. Sa učenicima upisanim školske 2010/2011 u škole za učenike sa smetnjama u razvoju nastavni kadar je dužan da radi po individualnim nastavnim planovima za svako dete.

65. Obučeno je preko 7500 praktičara u obrazovnom sistemu o inkluzivnom obrazovanju i izradi i realizaciji Individualnog obrazovnog plana.

66. Formirano je preko 140, sa tendencijom formiranja novih IRK pri opštinskim i gradskim upravama Republike Srbije. Kada su manje opštine u pitanju, mogu formirati zajedničku IRK. Sve IRK su prošle obuku za rad i primenu Pravilnika o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku. Obuku su prošla tri stalna člana IRK (predstavnik iz sistema zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite) i koordinator komisije. Podrška radu IRK se pruža i kroz Priručnik za rad IRK. Dostupan je Vodič za roditelje, čiji je cilj bliže upoznavanje sa ulogom roditelja u funkcionisanju IRK i pravima njihovog deteta.

67. U saradnji sa Zavodom za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja izdat je Priručnik za inkluzivni razvoj škole koji pomaže školama u razvijanju inkluzivne politike, kulture i prakse.

Takođe, ZOSOV je propisano da se progresivno uvode standardi postignuća po njihovim nivoima za osnovni i srednji nivo obrazovanja.

Stepen uključenosti osoba sa invaliditetom u pitanja implementacije Konvencije

68. Vlada Republike Srbije formirala je Savet za osobe sa invaliditetom 2002. godine. Savet čine predstavnici nadležnih ministarstava i nacionalnih organizacija OSI. Savet prati sprovođenje politike vezane za OSI i služi kao forum za razgovore o predlozima propisa relevantnih za prava i unapređenje položaja OSI. Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom Srbije (NOOIS) nominovala je kao svoje predstavnike u Savet delegate iz reprezentativnih organizacija koje predstavljaju osobe sa telesnim, senzornim i intelektualnim invaliditetom. Svi predstavnici NOOIS u Savetu su bile same osobe sa invaliditetom, bilo njihovi zakonski zastupnici - roditelji dece sa invaliditetom. Obezbeđena je i rodna ravnopravnost jer blizu polovine osoba sa invaliditetom članova Saveta čine žene sa invaliditetom.

69. Vlada Republike Srbije u izradi zakonskih propisa koji bi trebalo da rešavaju pitanja osoba sa invaliditetom neposredno uključuje predstavnike udruženja osoba sa invaliditetom. Prilikom izrade ZZDOSI, ZPRZOSI, SUPOS I u radne grupe za izrade ovih dokumenata bili su uključeni eksperti koje su predložile nacionalna udruženja osoba sa invaliditetom, što je i doprinelo kvalitetu akata.

Primena Konvencije na teritoriji Republike Srbije

70. Republika Srbija u okviru svog zakonodavnog okvira obezbeđuje isti nivo prava u odnosu na ona koja su sadržana u Konvenciji.

71. Na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine pokrajinski organi nadležni su za pitanja socijalne politike, zdravstvene zaštite, urbanizma i građevinarstva, obrazovanja, zapošljavanja rade na sprovođenju odgovarajućih odredbi Konvencije.

72. Prema Ustavu, Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom se primenjuje na celoj teritoriji Republike Srbije, kao državi ugovornici. Međutim, kako je nad delom teritorije Republike Srbije – Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija od 10. juna 1999. godine uspostavljeno civilno i bezbedonosno prisustvo pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija (Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1244), Republika Srbija poziva Komitet da zatraži od Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) dodatnu informaciju o primeni Konvencije na teritoriji Kosova i Metohije, koja će predstavljati sastavni deo ovog Izveštaja.^[20]

108. 73. Izveštaji više generalnih sekretara UN-a, kao i izveštaji UNESKO, UNDP, OEBS, Saveta Evrope, Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House, Transparency International i mnogih drugih organizacija, kontinuirano ukazuju na široko i uporno kršenje osnovnih ljudskih prava nealbanskih zajednica na KiM, posebno Srba. Postoje alarmantni podaci koji se odnose na kršenje ljudskih prava štíćenika sa invaliditetom u Specijalnom zavodu u Štimlju (navedeni u paragrafima 75-81), zbog čega se poziva Komitet da, u skladu sa svojim nadležnostima, zatraži od UNMIK da inicira istražni postupak, koji će se utvrditi tačno stanje i sudbina korisnika ustanove socijalne zaštite u Štimlju.

Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju^[21]

109. 74. Do juna 1999. godine na smeštaju u Specijalnom zavodu za smeštaj psihijatrijskih i mentalno obolelih lica Štimlje, u Štimlju na teritoriji Kosova i Metohije, bilo je 243 korisnika, srpske i drugih nacionalnosti, a o čijoj sudbini ne postoje pouzdani i valjani podaci.

110. 75. Prema podacima UNMIK iz marta 2003. godine u Štimlju se nalazilo ukupno 145 lica srpske i drugih nealbanskih nacionalnosti. Republika Srbija i Ministarstvo za Kosovo i Metohiju poseduje spiskove korisnika, koje u skladu sa članom 17. Konvencije – zaštita integriteta ličnosti i članom 22. Konvencije – poštovanje privatnosti, neće biti sastavni deo ovog Izveštaja, ali koja se mogu dostaviti Komitetu i drugim telima za slučaj formiranja komisija koje će ispitati stanje u Štimlju.

76. Izveštaji različitih organizacija u različitim vremenskim periodima navode teškoće u radu zavoda, ali i potpuno različite podatke o broju lica srpske nacionalnosti koji se nalaze u ovoj instituciji.

77. Misija OEBS na KiM (OMIK) je pozvala MDRI (Mental Disability Rights International) na Kosovo i Metohiju, kao savetnika za razvoj novog zakonodavstva u oblasti psihičkog zdravlja. Tim MDRI je u periodu septembar 2000 - jul 2002. godine boravio na Kosovu i Metohiji sedam puta i tom prilikom su istraživački timovi posetili ustanove rezidencijalnog i nerezidencijalnog tipa za zbrinjavanje korisnika sa psihičkim i mentalnim invaliditetom Najveća ustanova socijalne zaštite koja je posećena tom prilikom bio je Zavod u Štimlju sa kapacitetom od 285 kreveta. Prilikom posete 2002. godine, Štimlje je imalo 230 štićenika. MDRI je u svom izveštaju naveo da bi bilo logično da brigu za međunarodne standarde preuzme zaštitnik građana tih standarda, a to su Ujedinjene nacije, ali takođe navodi i da operacije UN na Kosovu nipošto nisu na nivou koje taj zadatak pred njih postavlja. Kažu još i da su akcije UN doprinele nepotrebnoj doživotnoj institucionalizaciji populacije sa psihološkim teškoćama. MDRI, apostrofira da su: korisnici izloženi fizičkom, seksualnom i psihološkom zlostavljanju, da je medicinska i psihijatrijska nega neadekvatna, da postoje slučajevi seksualnog uznemiravanja, eksploatacije, silovanja i drugih oblika nasilja u Štimlju, kao i da većina ljudi koja se nalazi u Štimlju nema razloga da bude institucionalizovana.

78. MDRI u Štimlju nalazi sledeće[22]:

1. Nehumani i ponižavajući uslovi (deprivacija, neaktivnost korisnika, bez privatnosti, u prljavštini, zajednička odeća, nema lične higijene, jedini oblik tretmana su psihotropni lekovi koji se daju bez ikakve stručne kontrole, radni timovi bez psihijatara, zaključavanje korisnika);
2. Fizičko nasilje i seksualno zlostavljanje (sadržaj prijave koje je primio MDRI je konzistentan, tako da je moguće zaključiti da su fizičko nasilje i seksualno zlostavljanje značajni problemi u Zavodu);
3. Nezaštićenost dece u Štimlju;
4. Arbitarno zadržavanje u ustanovama i pravno zastupanje;

5. Insistiranje na segregaciji usluga – usluge treba da budu bazirane na potrebama korisnika i realizovane u zajednici (Community based services)”; praksa je pokazala da velike ustanove nisu dobre za osobe sa intelektualnim invaliditetom;

6. Prava na građansku participaciju.

79. Navodimo i podatke o broju korisnika srpske nacionalnosti u Štimlju prema izveštajima međunarodnih organizacija, tela i institucija za proteklih deset godina, a koji se značajno razlikuju:

- Marek Novicki, EX officio 2/04, objavljen 05. maja 2005. godine - 105 osoba srpske nacionalnosti od toga 92 stanovnika sa teritorije Srbije, dok su ostali izbeglice iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije.
- Prema podacima iz OEBS izveštaja, a pozivajući se na podatke iz Ministarstva rada i socijalne zaštite 11. marta 2002. godine bilo je 230 lica u ustanovi od toga 135 Srba, 6 Hrvata, 5 Makedonaca, 10 Mađara. 20 dece koja su bila u Štimlju smeštena su u nove ustanove u Lapljem selu i Štimlju.
- Evropski Komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) od marta 2007. godine kaže da je u Štimlju u dve ustanove smešteno ukupno 146 pacijenata i to u prvoj 74 (30 muškaraca i 44 žene) i u drugoj 72 (39 muškaraca i 33 žene) ne navodeći njihovu nacionalnost.
- Izveštaj sa Konferencije za štampu OEBS misije na Kosovu od 28. maja 2010. godine, u kome se navodi da je ukupan broj štićenika u Štimlju 61 (ovaj broj uključuje i Srbe i Albance).

80. Imajući u vidu veoma različite podatke, te alarmantnost činjenice da je za 8 godina broj štićenika sa 230 smanjen na 61, a da pri tome ne postoje jasni i precizni podaci o učinjenim koracima u procesu deinstitutionalizacije Štimlja, neophodno je sprovesti postupak kojim će se utvrditi tačan broj štićenika.

Član 5. - Jednakost i zabrana diskriminacije

81. Osobe sa invaliditetom su u mogućnosti da koriste zakone da bi zaštitile ili ostvarile svoje interese ravnopravno sa drugima.

82. Propisi iz oblasti zapošljavanja baziraju se na krovnim propisima o zabrani diskriminacije – ZZD i ZSDOSI, kojima je detaljno regulisana zabrana diskriminacije u pogledu zapošljavanja.

83. Odredbama Zakona o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti[23] zabranjena je diskriminacija u oblasti zapošljavanja. Ovim zakonom daje se pravo poslodavcu da samostalno odlučuje o izboru lica koja će zaposliti ili radno angažovati. Istovremeno, utvrđuje se obaveza poslodavca da obezbedi jednak tretman lica koja su mu se javila radi razgovora o zaposlenju. Zabranjena je diskriminacija u oblasti zapošljavanja (član 5.), odnosno usvojena su načela nepristrasnosti, afirmativne akcije usmerene ka teže zapošljivim nezaposlenim licima, rodne ravnopravnosti i slobode izbora zanimanja i radnog mesta.

84. ZPRZOSI takođe zabranjuje diskriminaciju osoba sa invaliditetom. Zabranjena je diskriminacija OSI i afirmišu se principi uključenosti u sve sfere društvenog života na ravnopravnoj osnovi, podsticanja zaposlenosti na odgovarajućim radnim mestima i u odgovarajućim uslovima rada, jednakosti i rodne ravnopravnosti (član 2.).

85. ZZD predviđa mogućnost podnošenja pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, a Zakon o zaštitniku građana mogućnost podnošenja predstavke Zaštitniku građana.

86. ZOSOV su propisane mere podrške deci i učenicima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom (čl. 77. i 98.), a bliži uslovi njihovog sprovođenja su regulisani sledećim podzakonskim aktima: Pravilnikom o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku[24] i Pravilnikom o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje.

87. Strateški cilj koji SUPOSI postavlja je unapređenje OSI do pozicije ravnopravnih građana koji uživaju sva prava i odgovornosti. U skladu sa postavljenim okvirima, plan je da se do 2015. godine ispune sledeći opšti ciljevi:

- Pitanje položaja osoba sa invaliditetom ugraditi u opšte razvojne planove uz izgradnju institucionalnog okvira i operacionalizaciju multisektorske i

multiresorne saradnje na aktivnostima planiranja i praćenja politika u ovoj oblasti;

- Razviti efikasnu pravnu zaštitu, uz razvijene i sprovedene planove prevencije i sprečavanja diskriminacije osoba sa invaliditetom, kao i planove senzibilizacije društva po pitanjima invalidnosti;
- Socijalne, zdravstvene i druge usluge bazirane na pravima i potrebama korisnika načiniti dostupnim, u skladu sa savremenim međunarodno–prihvaćenim metodama procene invalidnosti i potreba;
- Razviti politike mera i primeniti programe, naročito u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, rada i stanovanja, koji osobama sa invaliditetom pružaju jednake mogućnosti i podstiču samostalnost, lični razvoj i aktivan život u svim oblastima;
 - **Osobama sa invaliditetom osigurati pristup izgrađenom okruženju, pristupačnom prevozu, informacijama, komunikacijama i uslugama namenjenim javnosti, a kroz razvoj i sprovođenje plana uklanjanja barijera i izgradnje pristupačnih objekata i usluga;**
- Osigurati osobama sa invaliditetom adekvatan standard življenja i socijalnu sigurnost.

88. Za ostvarivanje *de facto* ravnopravnosti od naročitog su značaja afirmativne akcije koje će osobama sa invaliditetom osigurati efikasnu pravnu zaštitu od diskriminacije, kao i razvijanje politike mera i programa u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, rada i stanovanja.

89. Četvrtim delom ZSDOSI propisane su mere za podsticanje ravnopravnosti osoba sa invaliditetom. Predložene mere su pisane po ugledu na rešenja iz Standardnih pravila UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju OSI. One predstavljaju nužan preduslov i osnov za postizanje ravnopravnosti OSI. Mere predstavljaju smernice i minimalne standarde koje treba razrađivati zakonima iz oblasti socijalne zaštite, kompenzatornih prava, urbanizma i građevinarstva, saobraćaja i telekomunikacija, procesnog prava, obrazovanja, uređenja kulturnih i sportskih delatnosti.

90. ZSDOSI je propisana obaveza svih organa države, teritorijalnih autonomija, lokalne samouprave da preduzimaju aktivnosti na stvaranju jednakih mogućnosti za OSI i da uključe te osobe i njihove organizacije u pomenute aktivnosti (član 38.). Ova veoma široko definisana obaveza u praksi će se realizovati kroz čitav niz zakona u oblastima kao što su radno pravo, socijalna zaštita, penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstvena zaštita, obrazovanje, pristup fizičkom okruženju, informacijama i komunikacijama, javnom saobraćaju, jer invalidnost je društveni fenomen koji zadire

praktično u svaki segment društvenog života. SUPOSI predstavlja kariku u lancu praktične primene odredbi člana 38. ZSDOSI.

91. Mere afirmativne akcije u obrazovnom sistemu se sprovode od 2003. godine, ali su dobile na značaju kroz primenu ZOSOV iz 2009. godine i podzakonskih akata iz 2010. godine, kao i Zakona o visokom obrazovanju[25].

Član 8. – Podizanje svesti

92. Promocija inkluzije u obrazovanju se sprovodi kroz partnerstvo sa nevladinim sektorom u koje su uključeni savetnici iz školskih uprava, nastavno osoblje-praktičari, stručna društva (Savez učitelja Republike Srbije) kao i kroz promotivni rad sa timovima iz projekata Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou (DILS) i Obrazovanje za sve (EFA). Medijske promocije politike obrazovanja sprovode se kroz intervjue i javne nastupe donosioca odluka sa najvišeg nivoa u sistemu obrazovanja.

93. S obzirom da OSI predstavljaju osetljivu grupu na osnovu SUPOSI donete su i zakonske odredbe kojima se definiše položaj osoba sa invaliditetom. Zakonom o javnom informisanju u članu 5. regulisano je da su Republika, autonomna pokrajina odnosno lokalna samouprava u obavezi da obezbede deo sredstava ili drugih uslova za nesmetano korišćenje prava lica sa invaliditetom na javno informisanje, slobodno primanje ideja, informacija i mišljenja.

94. Polazeći od ciljeva utvrđenih SUPOSI i zakonskih obaveza, Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva (MKIID) u okviru godišnjeg Konkursa za sufinansiranje projekata/programa iz oblasti javnog informisanja podržava i projekte namenjene osobama sa invaliditetom.[26]

95. MRSP je 2004. godine objavilo Vodič kroz prava OSI u štampanoj i elektronskoj verziji. U saradnji sa NOOIS, februara 2011. godine objavljeno je dopunjeno izdanje Vodiča u koji su uneti i podaci o pravima iz Konvencije.

95. MRSP je 2006. i 2007. godine podržao kampanju za promovisanje Konvencije koju je organizovao Centar za samostalni život Srbije, kampanja je obuhvatala štampanje brošure o Konvenciji i organizovanje okruglih stolova i tribina o pravima iz Konvencije u desetak najvećih gradova Srbije.

97. Predavanja o Konvenciji koje je održao dr Damjan Tatić čine redovni deo programa nastave na pravnoj klinici Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu od 2009. godine, a na Letnjoj školi o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu 20-24. septembra 2010. godine Konvencija je bila jedna od glavnih tema.

98. Jedan od ciljeva ZPRZOSI jeste razbijanje predrasuda o mogućnostima i sposobnostima OSI i preduzimanje podsticajnih akcija usmerenih ka uključivanju OSI u sve sfere društvenog života putem uključivanja na tržište rada. Poslovi koji se obavljaju u tom smislu su i afirmacija jednakih mogućnosti, praćenje efekata radne i socijalne uključenosti, kao i saradnja sa svim akterima koji mogu doprineti podsticanju zapošljavanja i uključenosti OSI. Radi realizacije ovih poslova, institucije nadležne za kreiranje i sprovođenje politike zapošljavanja OSI, MERR i NSZ su, od stupanja na snagu ZPRZOSI učestvovala i/ili organizovale više od 80 tribina, okruglih stolova i konferencija, u cilju podizanja svesti aktera na tržištu rada i stanovništva o pravima i potrebama OSI.

99. U okviru Programa za zapošljavanje i socijalnu solidarnost Evropske zajednice i Projekta „Nove veštine za OSI”, održane su dve regionalne konferencije na temu – „Značaj i uloga partnerstva u zapošljavanju OSI”, uz učešće više od 220 partnera (poslodavaca, udruženja).

100. U organizaciji MERR i NSZ izrađene su, štampane i distribuirane odgovarajuće brošure, poput: „Podrška poslodavcima u zapošljavanju osoba sa invaliditetom”, „Profesionalna rehabilitacija osoba sa invaliditetom” i „Jednake mogućnosti na tržištu rada”, a u cilju informisanja javnosti o položaju OSI na tržištu rada i mogućnostima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje.

101. Takođe, ostvaruje se kontinuirana saradnja sa preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, udruženjima OSI, poslodavcima i drugim subjektima, upravo u cilju podizanja nivoa svesti kako poslodavaca, tako i samih OSI o mogućnostima za zapošljavanje i upoznavanju sa pravima i obavezama u vezi sa radom i zapošljavanjem.

102. U okviru NSZ osnovan je Centar za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI. Kroz rad sa OSI (u smislu njihove motivacije za uključivanje na tržište rada, profesionalne orijentacije i procene radne sposobnosti, sticanje i jačanje kompetencija, znanja, mogućnosti i veština kroz programe obuka), poslodavcima (u vidu promocije društveno odgovornog poslovanja, senzibilizacije poslodavaca i radne sredine na značaj zapošljavanja OSI (sa aspekta društva i pojedinca), selekcije kandidata i pružanja drugih vidova stručno – savetodavne pomoći poslodavcima i drugim zainteresovanim stranama, teži se realizaciji konkurentnog zapošljavanja OSI i funkcionalnoj radno – socijalnoj integraciji. Neophodnost daljeg institucionalnog osnaživanja kapaciteta Centra (ispunjenost organizacionih, kadrovskih, prostorno – tehničkih, operativnih i programskih standarda), kao i obezbeđivanje dostupnosti većem broju korisnika navedenih usluga, zahteva formiranje mreže centara na regionalnom nivou u narednom periodu.

103. U okviru projekata Ministarstva zdravlja koji se odnose na unapređenje primarnog nivoa zdravstvene zaštite sprovodi se i senzibilizacija zdravstvenih radnika i lokalne samouprave radi unapređenja znanja i veština komunikacije osoba sa invaliditetom, kao i unapređenje i jačanje službi kućnog lečenja i nege i patronažnih službi koje su ključne za pomoć osobama sa invaliditetom.

104. Bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom stalnog koordinatora UN u Srbiji i Misijom OEBS u Srbiji, organizovalo je u julu 2010. godine okrugli sto na temu „Izveštavanje o primeni Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom”. Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici udruženja OSI, udruženja roditelja dece sa invaliditetom, relevantnih državnih organa i medija. Učesnicima je, između ostalog, predstavljen i učinjen dostupnim u elektronskoj formi materijal koji se odnosi na proces izveštavanja Ugovornim telima UN, formu i sadržinu izveštaja, kao i uspostavljanje nadležnosti Ugovornih tela UN za primanje i razmatranje individualnih predstavki.

105. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, Uprava za ljudska i manjinska prava (MLjMPDULS) objavilo je na internet stranici tekst Konvencije i opcionog protokola, kao i pojednostavljenu i skraćenu verziju Konvencije. [\[27\]](#).

Član 9. - Pristupačnost

106. Peti cilj SUPOSI je obezbeđivanje pristupa OSI izgrađenom okruženju, pristupačnom prevozu, informacijama i komunikacijama, uslugama namenjenim javnostima.

Fizičko okruženje

107. Zakonom o bezbednosti saobraćaja na putevima[28] propisana su pravila koja obezbeđuju pristup, ravnopravno sa drugima, fizičkom okruženju osobama sa invaliditetom.

U drumskom saobraćaju omogućeno je postavljanje opreme za slepa i slabovida lica, koja služi za obeležavanje prostora na javnim saobraćajnim i pešačkim površinama, prilazima do objekata, za kretanje po objektima za javno korišćenje, kao i ugradnja posebnih signalnih uređaja kojima se obezbeđuje nesmetano i orijentisano kretanje slepih i slabovidih lica.

108. Opremu koja se koristi za obeležavanje puteva za kretanje slepih i slabovidih lica čine:

- taktilne trake sa jasno naznačenim krajevima putanja;
- taktilni pešački tasteri na stubovima semafora;
- zvučni signali navođenja;
- zvučni signali prelaženja, i
- ostala tehnička sredstva slične namene.

111. Pored opreme, za kretanje slepih i slabovidih lica mogu da se ugrade i pomoćna sredstva kao što su, rukodržači, vođice i druga slična pomagala koja će slepim i slabovidim licima omogućiti bolje i lakše kretanje i snalaženje na javnim površinama ili u javnim objektima. [29]

112. Na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju[30] iz 2010. usvojen je Pravilnik o pravima lica sa invaliditetom i lica sa smanjenom pokretljivošću u Avio-prevozu[31] koji u sebi sadrži Uredbu Evropskog parlamenta i Saveta (EZ) broj 1107/2006 od 5. jula 2006. godine o pravima OSI i lica sa smanjenom pokretljivošću u avio prevozu.

113. U više gradova pojedinci i lokalne organizacije OSI koristili su odredbe ZSDOSI da bi podneli tužbe protiv nadležnih koji nisu obezbedili pristupačnost. ZSDOSI zabranjuje diskriminaciju na osnovu invalidnosti u javnom prevozu. Diskriminacijom se smatra:

- odbijanje da se preveze putnik sa invaliditetom;
- odbijanje posade prevoznog sredstva da pruži fizičku pomoć putniku sa invaliditetom ako bez takve pomoći putnik sa invaliditetom ne može da koristi prevozničku uslugu i ako se pružanjem pomoći ne ugrožava bezbednost saobraćaja;
- utvrđivanje nepovoljnijih uslova prevoza za putnike sa invaliditetom, naročito uslova plaćanja, osim u meri u kojoj su ti uslovi opravdani tehničkim zahtevima ili neophodnim povećanim troškovima prevoza putnika sa invaliditetom.

114. Jedan od sudskih postupaka zbog diskriminacije na osnovu invalidnosti vodi se po tužbi putnice sa invaliditetom protiv nacionalnog avio prevoznika. U toku su pripreme za dopune pravilnika o pružanju usluga putnicima sa invaliditetom u vazdušnom saobraćaju.

115. Izmenama Zakona o planiranju i izgradnji (ZPI), koje je iniciralo MRSP u saradnji sa organizacijama OSI, u aprilu 2006. godine propisana je obaveza investitora da poštuju standarde pristupačnosti prilikom izgradnje novih objekata. Propisana je novčana kazna za prekršioce.

116. Prilikom usvajanja novog Zakona o planiranju i izgradnji^[32] vodilo se računa o ovim pozitivnim dostignućima. ZPI propisano je da se objekti visokogradnje javne i poslovne namene, stambene i stambeno-poslovne zgrade sa deset i više stanova moraju se projektovati i graditi tako da OSI, deca i stare osobe imaju nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad (član 5.).

117. Izvođenje radova na uklanjanju prepreka za osobe sa invaliditetom vrši se na osnovu rešenja kojim se odobrava izvođenje tih radova koje izdaje organ nadležan za izdavanje građevinske dozvole. Zahtev za pokretanje prekršajnog postupka podnosi nadležni urbanistički inspektor.

118. Pristupačnost i univerzalni dizajn uvedeni su u nastavni plan i program Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu i Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

119. Podzakonskim aktom[33] razrađuju se urbanističko-tehnički uslovi (za planiranje prostora javnih saobraćajnih i pešačkih površina, prilaza do objekata i projektovanje objekata (stambenih, objekata za javno korišćenje i dr.), kao i posebnih uređaja u njima, kojima se obezbeđuje nesmetano kretanje dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica.

120. ZPI je propisana novčana kazna od 300.000 dinara za prekršaj odnosno nepoštovanje standarda pristupačnosti od strane privrednog društva ili drugog pravnog lica koje je investitor. Za ovaj prekršaj kazniće se i odgovorno lice u privrednom društvu ili drugom pravnom licu, novčanom kaznom od 10.000 do 50.000 dinara. Ne postoje posebne odredbe kojima bi se predvidelo da naplaćene novčane kazne budu namenski usmerene u otklanjanje barijera.

Obrazovanje

121. ZOSOV regulisano je pravo na obrazovanje svih, kroz definisanje opštih principa i ciljeva obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji (čl. 2.-4.).

122. Budući da je ZOSOV propisano jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije, u slučaju kršenja ovog prava su propisane kaznene odredbe. U skladu sa koncepcijom obrazovnog sistema lokalna samouprava je dužna da obezbedi pristupačnost svih objekata na njenoj teritoriji svakom detetu, odnosno učeniku. Pravo na pristupačnost može da se obezbedi i preko upućivanja deteta/učenika na IRK radi ostvarivanja ovog prava.

Informisanje i kultura

123. Zakonom o javnom informisanju[34] propisana je obaveza da se javne informacije učine dostupnim osobama sa invaliditetom.

124. Na osnovu člana 38. ZSDOSI MKIID je 27. februara 2007. godine donelo Uputstvo za sprovođenje aktivnosti kojima se obezbeđuju uslovi za nesmetano korišćenje sadržaja i programa institucija kulture od strane OSI.

125. U skladu sa donetim uputstvom, MKIID u oblasti kulturnog nasleđa redovno sufinansira rad i aktivnosti Saveza slepih Srbije.

126. U skladu sa Strategijom razvoja elektronske uprave u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013. Godine, elektronske javne usluge se pružaju na način koji u potpunosti obezbeđuje jednostavan, razumljiv i slobodan pristup za sve korisnike, uključujući osobe sa invaliditetom.

127. Republički zavod za informatiku i internet, izradio je početkom decembra 2010. godine „Smernice za izradu web prezentacija organa državne uprave v.3.0” koje preporučuju usklađivanje internet stranica organa državne uprave sa World Wide Web Consortium Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0.

128. Zaključkom Vlade 23. decembra 2010. godine svi organi državne uprave su zaduženi da svoje internet stranice usklade sa „Smernicama za izradu web prezentacija organa državne uprave” u roku od 6 meseci po donošenju zaključka. Istim Zaključkom, Republički zavod za informatiku i internet je zadužen da izvrši ocenu usaglašenosti web sajtova svih organa državne uprave sa Smernicama u roku od 2 meseca od isteka roka za usaglašavanje i da o tome izvesti Vladu.

129. Nacionalni Portal eUprava, koji predstavlja jedinstveni šalter ka elektronskim uslugama svih državnih organa, usklađen je sa (WCAG) 2.0. smernicama, a u okviru unapređenja Portala predviđena je i implementacija govornog softvera (*text-to-speech*) za sve sadržaje Portala, kao i optimizacija za pregledanje sadržaja Portala čitačima ekrana, odnosno optimizacija navigacije i uvođenje prečica ka delovima sadržaja.

130. Zakonom o javnim nabavkama iz 2008. godine predviđena je obaveza podnosioca zahteva za odobravanje sredstava iz javnih nabavki da u projektnoj dokumentaciji priloži i dokaze o poštovanju tehničkih standarda pristupačnosti za dobra i usluge za osobe sa invaliditetom.

Zapošljavanje

131. OSI se zapošljavaju pod opštim ili pod posebnim uslovima. Zapošljavanjem pod opštim uslovima smatra se zapošljavanje kod poslodavca bez prilagođavanja poslova, radnog mesta ili poslova i radnog mesta.

132. Zapošljavanjem pod posebnim uslovima smatra se zapošljavanje kod poslodavca uz prilagođavanje poslova, radnog mesta ili poslova i radnog mesta.

133. Poslodavac koji zaposli OSI pod posebnim uslovima može ostvariti pravo na refundaciju primerenih troškova.

134. Pravilnikom o bližim uslovima, kriterijumima i standardima za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije propisano je da se mere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije koje se odnose na radno osposobljavanje, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i programe za sticanje, održavanje i unapređenje radnih i radno–socijalnih veština i sposobnosti osoba sa invaliditetom; edukaciju i trening seminare za poslodavce, stručna lica za radno osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom i druga lica, predloge i obuku za primenu adekvatnih tehničkih i tehnoloških rešenja u cilju podizanja efikasnosti osobe sa invaliditetom u učenju i radu, kao i službe podrške sprovode od strane nosilaca profesionalne rehabilitacije, ukoliko su ispunjeni sledeći:

tehnički standardi, u pogledu građevinsko(tehnički standardi –građevinsko •
pogledu i drugi uslovi propisani urbanističkim, infrastrukture, u funkcionalnom
sredine i tehničkim, sanitarnim, požarnim i propisima o zaštiti životne ,građevinskim
;bezbednosti i zdravlja na radu

- standardi u pogledu stručnih radnika;

da prostorije za sprovođenje obuke, u podrazumevaju(u pogledu opreme standardi •
sposobnosti osoba sa invaliditetom imaju opremu koja zavisnosti od namene i radne
odgovarajući obuke koja se sprovodi i koja se lako održava; obezbeđen odgovara vrsti
materijale za praktičnu obuku u skladu nameštaj, mašine i alate, kompjutere, sredstva i
;(invalidnosti brojem polaznika i vrstom

- standardi u pogledu sadržine programa obuke.

135. Najveći broj današnjih radnih mesta nije pristupačan, zbog toga što pri njihovom projektovanju nije primenjen „dizajn za sve”. Takođe treba imati u vidu da prilagođavanje nije uvek neophodno niti je dovoljan argument ili otežavajuća okolnost koja se ne može prevazići prilikom zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

136. Nezaposlenim OSI koje su prijavljene na evidenciju NSZ obezbeđena je pristupačnost i one mogu ravnopravno koristiti usluge kao i druga nezaposlena lica.

Zdravstvena zaštita

137. Pored pomenutog načela pravičnosti zdravstvene zaštite ZZZ se zasniva i na: načelu pristupačnosti, načelu sveobuhvatnosti i načelu kontinuiranosti. Načelo pristupačnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se obezbeđivanjem odgovarajuće zdravstvene zaštite građanima Republike, koja je fizički, geografski i ekonomski dostupna, odnosno kulturno prihvatljiva, a posebno zdravstvene zaštite na primarnom nivou. Načelo sveobuhvatnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se uključivanjem svih građana Republike u sistem zdravstvene zaštite, uz primenu objedinjenih mera i postupaka zdravstvene zaštite koje obuhvataju promociju zdravlja, prevenciju bolesti na svim nivoima, ranu dijagnozu, lečenje i rehabilitaciju.

138. Načelo kontinuiranosti zdravstvene zaštite ostvaruje se ukupnom organizacijom sistema zdravstvene zaštite koja mora biti funkcionalno povezana i usklađena po nivoima, od primarnog preko sekundarnog do tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite i koja pruža neprekidnu zdravstvenu zaštitu građanima Republike u svakom životnom dobu. Sva pomenuta načela odnose se i na osobe sa invaliditetom.

139. U Ministarstvu zdravlja postoji budžetska linija za finansiranje projekata udruženja, koji se tiču unapređenja zdravlja. Tokom 2008. godine Ministarstvo zdravlja finansiralo je šest projekata raznih udruženja osoba sa invaliditetom, a tokom 2009. godine organizaciju „Iz kruga” u iznosu od 220.000,00 dinara. Većina zdravstvenih ustanova uključujući i ustanove na primarnom nivou zdravstvene zaštite (domovi zdravlja) su uklonile fizičke barijere, izgradnjom rampi za osobe sa invaliditetom.

Član 10. – Pravo na život

140. Republika Srbija upućuje na stavove navedene u paragrafima 66., 486. i 500. Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (CCPR/C/SRB/2).

141. Iz navedenih odredbi jasno je da Ustav Republike Srbije priznaje i štiti pravo na život i opstanak svih građana Republike Srbije na ravnopravnoj osnovi sa drugima, a s obzirom da je ljudski život neprikosnoven nijedna osoba, pa tako ni osoba sa invaliditetom ne može biti podvrgnuta proizvoljnom lišenju života.

142. Pravo na život je zagarantovano osobama sa invaliditetom na jednakoj bazi kao i ostalim osobama. Pravne norme kriminalizuju bilo koje kršenje uživanja prava na život osoba sa invaliditetom na isti način kao i bilo kojih drugih individua.

Praksa

143. Republika Srbija čini napore da otkloni probleme vezane za OSI koje su privremeno ili trajno zbrinute u instucijama u okviru različitih sistema (socijalna zaštita, zdravstvo, pravosuđe. Ti problemi odnose se na smeštaj preko kapaciteta, slučajeve nasilja među korisnicima, neadekvatnu upotrebu medikamenata, ishranu, nedostatak programskih aktivnosti ili adekvatnog zdravstvenog tretmana. Na navedeno ukazuju i organizacije civilnog društva.

144. Neophodno je povećati pažnju države u vezi sa slučajevima koji su rezultirali neočekivanom smrću osoba na smeštaju, posebno kada preminula osoba nema rodbine ili kada rodbina nema interes da sazna uzroke smrti. Na primer, u oktobru 2010. godine nasilna smrt nepokretnog tinejdžera je nakon usmerene medijske pažnje bila je istražena i od strane Ministarstva za rad i socijalnu politiku i od tužilaštva. Interna istraga dovela je do identifikovanja odgovornosti direktora ustanove koji je kao rezultat toga smenjen. Rezultati istrage tužilaštva su u trenutku sastavljanja ovog izveštaja još nepoznati i eventualni sudski procesi još treba da se započnu.

145. U izveštaju iz 2009. godine Zaštitnika građana, nakon posete ustanovi socijalne zaštite u Stamnici, napominje se da se u posećenoj ustanovi statistika o broju i uzrocima smrti ne vodi.

Član 11. – Rizične situacije i humanitarne katastrofe

146. Zakonom o policiji^[35] propisane su hitne policijske mere za otklanjanje neposredne opasnosti za ljude i imovinu, kada te mere ne mogu pravovremeno da preduzmu drugi nadležni organi, kao i uslove za primenu naređenja.

147. Zakonom o vanrednim situacijama[36] propisana su načela zaštite i spasavanja.

148. Na teritoriji Republike Srbije krajem 2010. godine boravilo je 74.944 izbeglica i 210.148 interno raseljenih lica.

149. Zakonom o izbeglicama[37], privremeni smeštaj i pomoć u ishrani obezbeđuje Komesarijat za izbeglice, uvažavajući u najvećoj mogućoj meri, najbolje interese izbeglica koje su smeštene ili će biti smeštene u kolektivni centar (član 8.). Licima koja zbog psihofizičkog stanja (stare, bolesne osobe i osobe sa invaliditetom) ne mogu da koriste kolektivni centar, Komesarijat, na osnovu rešenja Centra za socijalni rad, obezbeđuje smeštaj u ustanovi socijalne zaštite, drugom obliku socijalne zaštite ili porodici.

150. Interno raseljena lica, kao državljani Republike Srbije, uživaju sva prava i sve oblike zaštite kao i ostali građani.

151. U skladu sa Nacionalnom strategijom za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica u Republici Srbiji[38] sprovodi se niz programa i projekata a koji za cilj imaju rešavanje stambenog pitanja izbeglica i interno raseljenih lica. Kriterijumi za uključivanje u programe, koji su definisani zajedno sa UNHCR, posebnu prednost daju porodičnim domaćinstvima koja u svom sastavu imaju osobe sa invaliditetom.

152. Kao poseban oblik socijalne zaštite razvijeno je socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima, koje pored stambenog prostora obezbeđuje i dodatnu materijalnu i socijalnu podršku porodicama osoba sa invaliditetom.

153. Vojska Republike Srbije, u skladu sa svojom Trećom misijom utvrđenom Strategijom odbrane Republike Srbije: „Podrška civilnom stanovništvu u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti”, odnosno zadatkom 3.2. u okviru te misije: „Pomoć civilnom stanovništvu u slučaju prirodnih nepogoda, tehničkih i tehnoloških i drugih nesreća”, angažuje potrebne ljudske i materijalne resurse namenjene pomoći ugroženom civilnom stanovništvu, kao i sanaciji prouzrokovane štete u slučajevima nastupanja navedenih vanrednih situacija.

Član 12. - Ravnopravnost pred zakonom

154. Republika Srbija upućuje na stavove navedene u paragrafima 147-154 Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (CCPR/C/SRB/2).

155. Domaće zakonodavstvo sadrži odredbe i rešenja u vezi sa poslovnom sposobnošću i preduzimanjem mera starateljske zaštite koje je potrebno reformisati i uskladiti sa odredbama i obavezama preuzetim Konvencijom. Starateljstvo nad osobama lišenim poslovne sposobnosti u Republici Srbiji je regulisano zakonima koji nisu značajno menjani dug vremenski period, a većina ih je doneta u periodu kada su osobe sa invaliditetom (duševno obolela lica i mentalno nedovoljno razvijena odrasla i stara lica) bile isključene iz društva. Posebno su spore promene pravila koja uređuju sam postupak lišavanja poslovne sposobnosti, odnosno promena zakona o vanparničnom postupku.

156. Polazište zakonodavaca prilikom donošenja propisa na kojima je zasnovano lišenje poslovne sposobnosti i preduzimanje mera starateljske zaštite, bilo je, da treba lišiti poslovne sposobnosti i staviti pod starateljstvo lica koja zbog) mentalnog invaliditeta ili iz drugih razloga nisu u stanju da se staraju sama o svojim interesima. Ovo polazište je u savremenoj praksi i teoriji prevaziđeno i zasnovano na stavu da OSI jesu u stanju da se same o sebi staraju, a ukoliko postoje životne situacije u kojima im je potrebna podrška – država je u obavezi da im podršku obezbedi, pa i putem primene mera starateljske zaštite, koja mora biti pažljivo i selektivno primenjivana da ni u kom slučaju ne narušava prava i pravnu sigurnost takvih lica.

157. Pravne norme koje regulišu procedure za lišavanje procedure za lišavanje poslovne sposobnosti i vršenje starateljstva nisu ujedinjene u okviru jednog zakonskog teksta već se nalaze u različitim zakonima i pravilnicima. Glavna pravila same procedure sadržana su u odredbama Zakona o vanparničnom postupku i Porodičnog zakona. Ponešto neodređene i nedorečene formulacije zakona utiču na proceduru u praksi. Prema tvrdnjama organizacija civilnog društva, sudije imaju prevelika diskreciona prava u proceduri oduzimanja poslovne sposobnosti. Međutim, ovo se ne može prihvatiti u celini. Sudije u ovim postupcima pre svega postupaju po automatizmu, u odnosu na nalaze i mišljenja veštaka koji utvrđuju da li neko lice može ili ne može, s obzirom na svoje stanje pre svega mentalnog zdravlja, da samo štiti svoja prava i interese. Nalazi sudskih veštaka na kojima se zasniva odluka suda o lišenju poslovne sposobnosti su dijagnostičkog karaktera i ne sadrže procenu o preostalim sposobnostima lica da bez podrške ili uz podršku samo štiti svoja prava i interese. U tom smislu ocenjujemo da bi pre svega donošenje posebnog zakona o zaštiti mentalnog zdravlja (Ministarstvo zdravlja) u kojem bi se našlo i regulisanje procene stanja i potreba lica sa problemima u mentalnom zdravlju doprinelo celovitog

primeni Preporuke (99) 4 Komiteta ministara Saveta Evrope. Ministarstvo rada i socijalne politike u tom kontekstu kroz vršenje nadzora nad stručnim radom organa starateljstva i pružanja stručne pomoći stručnjacima organa starateljstva istima dalo određene instrukcije u cilju adekvatne primene mera stzarateljske zaštite lica koja nisu u stanju da se samostalno staraju o svojim pravima i interesima. Tako je u svakom postupku zaštite takvih lica neophodna procena njihovih sposobnosti na osnovu koje će se procenjivati da li je i u kom obimu je neophodno lice lišiti poslovne sposobnosti. U svim postupcima mora se pribaviti mišljenje lica o celishodnosti pokretanja takvog postupka kao i pribaviti mišljenje o licu za koje želi da mu se postavi za staratelja

158. Trenutno je u toku opsežna reforma pravnog sistema Republike Srbije, a jedan od prioriteta su osobe sa invaliditetom. Na ovo ukazuje i usvajanje niza zakona uključujući i ZSDOSI, Porodičnog zakona, ZPRZOSI. Ovi zakoni ukazuju na to da Republika Srbija sve više priznaje prava OSI. Međutim, zakonske norme kojima se uređuje starateljstvo i lišenje poslovne sposobnosti nisu modifikovane i predstavljaju određenu prepreku u poštovanju prava OSI. Postoji jasno opredeljenje Republike Srbije da unapredi režim lišavanja poslovne sposobnosti, te s tim u vezi snažno podržava svaku inicijativu i aktivnosti udruženja u ovoj oblasti.

159. MRSP do realizacije relevantnih zakonodavnih inicijativa koje se odnose na promenu posebno Zakona o vanparničnom postupku[39], preduzima mere da se u organizovanju starateljske zaštite odraslih lica lišenih poslovne sposobnosti, u što većem obimu primene Preporuke (99) 4 Komiteta ministara Saveta Evrope.

Praksa

160. Prema analizama sudske prakse organizacija civilnog društva sudska praksa pokazuje da se sudije uglavnom oslanjaju na dijagnozu mentalnog odnosno intelektualnog invaliditeta koju daju ili potvrđuju sudski veštaci (neuropsihijatri) bez specifičnih primera ili uspostavljanja jasne veze sa nesposobnostima osobe u svakodnevnom životu. Saslušanje se u praksi ne odvija van suda, što je predviđeno zakonom da bi se omogućilo učestvovanje u procesu osoba koje su institucionalizovane.

Što se tiče institucije starateljstva, iako postoje mere zaštite u zakonu, u praksi su uočeni problemi u kontroli staratelja u vršenju njihovih dužnosti. U tom smislu ne može se adekvatno osigurati zaštita prava osoba pod starateljstvom. Štaviše, postoji

ozbiljan propust u regulativi koji rezultira očitim konfliktom interesa u slučajevima kada je kao staratelj dodeljen zaposleni iz centra za socijalni rad (neposredno starateljstvo), ali centar zadržava ulogu nadgledavanja dužnosti staratelja. Važećim Porodičnim zakonom utvrđen je mehanizam kontrole vršenja starateljstva: nadzor nad radom staratelja- član 142. PZ, pritužba na rad staratelja- član 335. PZ pritužba na rad organa starateljstva- član 338. PZ. Svakako, treba naglasiti da je u okviru Porodičnog zakona propisana i obaveza odgovornost staratelja (član 141.) Staratelj odgovara za štetu koju prouzrokuje štíćeniku tokom obavljanja poslova starateljstva, osim ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice. Krivica staratelja postoji kada je štetu prouzrokovao namerno ili grubom nepažnjom. Za štetu solidarno odgovara i organ starateljstva.

Član 13. – Pristup pravdi

161. Zakon o parničnom postupku[40] (ZPP) propisuje da stranka u postupku može biti svako fizičko i pravno lice. Stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama preduzimati radnje u postupku.

162. Zakon o krivičnom postupku[41] (ZKP) propisuje da okrivljeni koji je nem, gluv ili nesposoban da se sam uspešno brani, mora imati branioca već prilikom prvog saslušanja. ZKP propisuje poseban način komuniciranja sa takvim licima i to ne samo preko tumača već i kroz mogućnost postavljanja pitanja i davanja odgovora pismeno.

163. Što se tiče dece i mladih osoba sa invaliditetom, primenjuju se odredbe ZKP i ZPP kao i odredbe Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica[42].

Praksa i statistika

164. Opštinski sud u gradu Šapcu doneo je 5. septembra 2007.godine prvu prvostepenu presudu za slučaj diskriminacije na osnovu invalidnosti.

165. Broj sudskih postupaka koji se vodio ili su i dalje u toku za period koji se izveštava prema ZZD u odnosu na osobe sa invaliditetom je 23. Od ovog broja u nadležnosti Apelacionog suda u Beogradu vodi se 7 postupaka, u Novom Sadu 15

postupaka, u Kragujevcu 1. U ovom periodu nije bilo primedaba u vršenju nadzora rada sudova vezanih za diskriminaciju osoba sa invaliditetom u sudskom postupku.

166. Uvidom u krivičnu pisarnicu Vrhovnog kasacionog suda, utvrđeno je da, u periodu za koji se izveštava, u Krivičnom odeljenju ovog suda nije bilo predmeta, pa dakle ni postupaka u vezi sa slučajevima diskriminacije osoba sa invaliditetom. Proverom u Odeljenju sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda, utvrđeno je da je u periodu za koji se traže podaci u Građanskom odeljenju bio jedan predmet u vezi sa diskriminacijom osoba sa invaliditetom. U postupku po pritužbama za navedeni period, nije bilo primedaba vezanih za diskriminaciju osoba sa invaliditetom u sudskom postupku.

167. Pravosudna Akademija je tokom 2010. godine organizovala 7 seminara na temu sprečavanje diskriminacije. Polaznici seminara su bili sudije i tužioci osnovnih, viših sudova i tužilaštava. Pravosudna Akademija je 2010. godine izradila kurikulum za obuku sudija i tužilaca o sprečavanju diskriminacije a u skladu sa ZZD i međunarodnim standardima pogotovo standardima Saveta Evrope i Evropskog suda za ljudska prava, koji je usvojen uz pripremljen radni materijal kao deo Programa obuke Pravosudne akademije. Takođe, deo kurikuluma uključen je i u Program početne obuke koji se realizuje sa polaznicima prve generacije.

168. Broj stalnih sudskih tumača za znakovni jezik je 9. Od ovog broja 5 je angažovano u Beogradu, 1 u Nišu, 1 u Novom Pazaru, 1 u Kragujevcu. Broj postupaka u kojima je bio angažovan sudski tumač kako za gestovni govor, tako i za tumačenje znakova slepih lica za period za koji se izveštava jeste 47. Broj rampi i prilaza sudovima u Srbiji je ukupno 36. Od tog broja, prilagođen prilaz za korisnike invalidskih kolica imaju sva četiri Apelaciona suda, 20 osnovnih sudova i 12 viših sudova.

169. Zgrada u kojoj se pored Vrhovnog kasacionog suda nalaze i sedišta Privrednog apelacionog suda, Upravnog suda i Apelacionog suda u Beogradu, ima kako poseban ulaz prilagođen potrebama i standardima OSI, tako i prilagođen prilaz službenom ulazu, radi omogućavanja korišćenja tog ulaza osobama sa invaliditetom.

Izvršenje krivičnih sankcija

170. Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija^[43] propisano je pravo osuđenog sa posebnim potrebama na smeštaj primeren stepenu i vrsti njegovih posebnih potreba (član 66. stav 3).

171. Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija u periodu izveštavanja nije bilo pritužbi u vezi sa diskriminacijom OSI u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija.

172. U cilju obezbeđivanja adekvatnog smeštaja OSI, a u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i pravilnikom o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora, u svim zavodima u okviru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija se vodi računa da se obezbede uslovi za izdržavanje kazne zatvora prilagođeni potrebama osoba sa invaliditetom.

173. Takođe, u skladu sa raspoloživim budžetskim sredstvima i arhitektonskim i prostornim uslovima, stalno se radi i na unapređenju ovih uslova. Sa tim ciljem, u Okružnom zatvoru u Smederevu, Okružnom zatvoru u Negotinu, Okružnom zatvoru u Zrenjaninu i Kazneno-popravnom zavodu u Šapcu je renovirana prostorija sa pratećom opremom za OSI, u okružnom zatvoru u Vranju su pored toga nabavljena toaletna kolica. U Okružnom zatvoru u Beogradu je u toku renoviranje posebne prostorije sa prilagođenim kupatilom i pripadajućim toaletom, a naručeni su i novi specijalizovani bolnički kreveti i ortopedska pomagala. Takođe, u Okružnom zatvoru u Kraljevu je renoviran poseban toalet, a sanitarni čvor u Kazneno-popravnom zavodu u Somboru je opremljen pomagalom za obavljanje fizioloških potreba OSI.

174. Pored napora da se osuđenim licima sa invaliditetom obezbede uslovi smeštaja koji odgovaraju njihovim specifičnim potrebama, oni imaju obezbeđenu zdravstvenu zaštitu u obimu kao i građani na slobodi. Služba za zdravstvenu zaštitu zavoda u kojem se nalaze pribavlja kompletnu medicinsku dokumentaciju koja se odnosi na osuđenog sa invaliditetom, što omogućava zavodskim lekarima da im pruže potpunu medicinsku negu adekvatnu njihovim konkretnim potrebama, a pored lečenja obezbeđene su i usluge psihijatra i psihologa za osobe sa psiho-socijalnim invaliditetom, kao i posebni programi okupacione terapije, različite vrste radionica (u zavisnosti od prirode invaliditeta i procenjenih potreba i kapaciteta). Osuđeni kojima se potrebna medicinska pomoć ne može pružiti u zavodu u kojem se nalaze, upućuju se na lečenje u Specijalnu zatvorsku bolnicu u Beogradu ili drugu visoko specijalizovanu zdravstvenu ustanovu u okviru Ministarstva zdravlja, a u Specijalnoj zatvorskoj bolnici postoji i posebno psihijatrijsko odeljenje, koje je nedavno renovirano.

175. Osobe sa invaliditetom su uključene u aktivnosti koje se organizuju u zavodu, a koje se u zavisnosti od njihovih potreba i kapaciteta prilagođavaju svakom konkretnom slučaju, računajući tu i radno angažovanje, korišćenje slobodnog vremena za rekreaciju i umetničke i druge radionice. Pomoć i asistenciju u obavljanju svakodnevnih potreba osobama sa fizičkim invaliditetom u zatvorima obezbeđuju nadležne službe zavoda, naročito zdravstvena služba.

176. Nakon otpuštanja sa izdržavanja kazne svim licima, pa i onima sa invaliditetom, se pruža potrebna postpenalna pomoć, od strane nadležnih centara za socijalno staranje prema prebivalištu lica.

177. U Kazneno-popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici zabeleženo je da se jedan osuđeni, osoba sa invaliditetom, obraćao Pokrajinskom ombudsmanu i Zaštitniku građana i da se tim putem žalio na to da mu je otežano održavanje lične higijene i obavljanje drugih svakodnevnih aktivnosti, a što je posledica činjenice da je slep. Od strane službenika zavoda je uložena maksimalan napor u cilju lakšeg ostvarivanja svakodnevnih potreba osuđenog, pripadnicima Službe za obezbeđenje je naloženo da svaki dan kontrolišu odlazak osuđenog po hranu, količinu i kvalitet hrane i da svakodnevno izveštavaju pretpostavljene o bilo kakvim nepravilnostima ili problemima koje osuđeni može imati usled činjenice da je slep.

178. Takođe, Okružnom zatvoru u Novom Sadu prosleđena je preporuka Zaštitnika građana da se jedan osuđeni OSI, kome je za kretanje neophodna upotreba invalidskih kolica, smesti u posebnu spavaonicu u prizemlju objekta, u kojoj postoji mokri čvor sa sanitarnim uređajima prilagođenim njegovim potrebama, sa vratima odgovarajuće širine i prilaznom rampom za njegovo nesmetano kretanje kolicima u objektu i izlazak van zatvorenih prostorija. U vezi sa tim, Uprava je obavestena od strane zavoda da je osuđeni smešten u sobu u prizemlju, sa kupatilom u koje može ući invalidskim kolicima, a da je povodom ostalih preporuka u toku postupak obezbeđenja finansijskih sredstava.

179. U toku je završetak izgradnje novog kazneno-popravnog zavoda u Padinskoj Skeli, u kojem je posebna pažnja posvećena uslovima smeštaja za osobe sa fizičkim invaliditetom, tako da postoje posebne ćelije prilagođene njihovim potrebama, što je praksa koja će biti nastavljena i prilikom renoviranja postojećih, odnosno planirane izgradnje novih zavoda za izvršenje krivičnih sankcija.

Postupanje policijskih službenika prema osobama sa invaliditetom

180. Članom 21. Ustava Republike Srbije zabranjuje se svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

U članu 35. Zakona o policiji navodi se da ovlašćeno službeno lice u primeni policijskih ovlašćenja postupa nepristrasno, pružajući svakome jednaku zakonsku zaštitu i postupajući bez diskriminacije lica po bilo kom osnovu. U primeni policijskih ovlašćenja ovlašćeno službeno lice postupa humano i poštuje dostojanstvo, ugled i čast svakog lica i druga osnovna prava i slobode čoveka.

U pogledu primene sredstava prinude Zakon o policiji^[44] član 89. stav 3 i član 90. stav 4 (ZP), ograničava upotrebu pojedinih sredstava prinude prema invalidima, te je upotreba službene palice i sredstava za vezivanje dozvoljena samo u slučajevima ako neko od tih lica neposredno ugrožava život ljudi.

U skladu sa Zakonom o policiji i Pravilnikom o postupku rešavanja pritužbi Sektor unutrašnje kontrole Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) je rešavao predstavke, između ostalih i OSI, u kojima je ukazivano na neprofesionalno postupanje policijskih službenika prema njima. Navode iz pojedinih predstavki su neposredno proveravani, a pojedine predstavke su prosleđivane na dalju nadležnost područnim policijskim upravama. Prilikom neposredne provere navoda iz predstavki, policijski službenici Sektora unutrašnje kontrole su u potpunosti uvažavajući zdravstveno stanje podnosioca predstavki, odlazili u njihove stanove, odnosno kuće, radi obavljanja razgovora i prikupljanja potrebnih obaveštenja. O rezultatima sprovedenih provera svi podnosioci predstavki su uredno i blagovremeno obavestavani. Postupak podnošenja predstavki na rad policije olakšan je deljenjem propagandnog materijala brošura, letaka i formulara, sa informacijama za građane, na koji način da podnesu predstavku, odnosno pritužbu na rad policijskih službenika. Ovaj materijal je dostupan i na internet prezentaciji Sektora unutrašnje kontrole, na internet stranici MUP, pa je građanima data mogućnost da dostavljaju svoje predstavke preko interneta.

181. Pokrenut je projekat permanentne edukacije policijskih službenika u korišćenju znakovnog jezika gluvonemih osoba, kako bi se stvorili uslovi za komunikaciju policijskih službenika sa gluvonemim osobama.

Nezavisni državni organi

182. Republika Srbija ukazuje na podatke navedene u par. 21-22. Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima CCPR/C/SRB/2.

183. Naglašavamo da je Zaštitnik građana ovlašćen da kontroliše zakonitost i pravilnost rada zatvora i ima pravo na nenajavljene posete i pristup svim prostorijama, pravo na nenadziran razgovor sa svim zaposlenima i svim licima koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora ili u pritvoru i ima pravo i na uvid u celokupnu dokumentaciju, bez obzira na stepen njene tajnosti.

184. Zakonom o izmeni i dopuni Zakona o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka usvojenim 28. jula 2011. godine na predlog Ministarstva za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, ulogu Nezavisnog nacionalnog mehanizma za prevenciju torture dobija Zaštitnik građana. Navedenim zakonom taj organ će vršiti posete, radi prevencije torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, u svakom mestu pod nadležnošću ili upravom Republike Srbije gde se nalaze ili se mogu nalaziti lica lišena slobode. Zaštitnik građana u vršenju poslova Nezavisnog nacionalnog mehanizma za prevenciju torture saraduje sa Pokrajinskim ombudsmanom i udruženjima čiji statut predviđa cilj unapređenja i zaštite ljudskih prava.

185. Shodno godišnjim izveštajima o radu primećuje se povećanje broja pritužbi koje Zaštitniku građana podnose osobe sa invaliditetom, što je i očekivano pošto se ovaj organ s protokom vremena afirmisao u javnosti. Zaštitnik građana je tokom 2008. postupao po svega 14 predstavki osoba sa invaliditetom, a 2009. godine već je postupao po 75 predstavki ovih osoba. Zaštitnik građana je u 2009. po sopstvenoj inicijativi pokrenuo postupak u još 3 slučaja kršenja prava osoba sa invaliditetom i nastavio 10 postupaka započetih 2008. Najveći broj predstavki odnosio se na kršenja prava iz oblasti socijalne zaštite - 11, radnih odnosa – šest i diskriminacije – šest. U 25 slučajeva nije bilo osnova za predstavku, u 12 ona je odbačena, u 9 je povučena, a u tri slučaja postupak je obustavljen. U jednom slučaju Zaštitnik građana doneo je preporuku.

186. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, formiran na osnovu ZZD, između ostalog, prima i razmatra pritužbe zbog povreda odredaba ovog zakona, pruža podnosiocima pritužbi informacije o njihovim pravima, podnosi tužbe sudu uz saglasnost diskriminisanog lica, prati sprovođenje i inicira promenu zakona, kao i promenu drugih zakonskih tekstova koji se odnose na oblast diskriminacije i ljudskih prava. Zakonom je utvrđen način postupanja pred Poverenikom, kao i mogućnost sudske zaštite. U dosadašnjem radu Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je rešio 10 pritužbi po osnovu invaliditeta.

Član 14. – Lična sloboda i bezbednost

187. Ustavom Republike Srbije zagantovano je pravo na slobodu i bezbednost, propisan način postupanja sa licem lišenim slobode, kao i dopunska prava u slučaju lišenja slobode bez odluke suda.

188. Zakonom o policiji propisane su obaveze MUP radi stvaranja uslova za rad policije, između ostalog, organizaciju i sprovođenje unutrašnje kontrole, te obaveze policijskih službenika. Policijski službenik u obavljanju svojih poslova služi zajednici i štiti sva lica od nezakonitih delovanja, obavezan je da uvek postupa profesionalno, odgovorno i humano i da poštuje ljudsko dostojanstvo, ugled i čast svakog lica i druga njegova prava i slobode (član 13. stav 2).

189. Početkom 2010. godine, na izdržavanju kazne zatvora u Republici Srbiji nalazilo se 28 OSI, a u zatvorskim ustanovama zadržavaju se samo oni za čiji invaliditet mogu da se obezbede neophodni uslovi, po podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde. Ukoliko takvi uslovi ne mogu da se ostvare, ove osobe se upućuju u Specijalnu zatvorsku bolnicu u Beogradu. Ukoliko ni u Specijalnoj zatvorskoj bolnici nema adekvatnih uslova, OSI se upućuju u specijalizovanu ustanovu koja može da odgovori na njihove potrebe, a troškove snosi Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. .

190. Po nalazima zamenika zaštitnika građana za prava lica lišenih slobode, broj pritužbi koje zaštitnik dobija od OSI koja su na izdržavanju kazne zatvora ili u pritvoru nije veliki, ali se tokom kontrolnih poseta zatvorima može uočiti da uprave zatvora čine određene napore da osobama sa invaliditetom omoguće primeren smeštaj i zadovoljenje njihovih potreba.

Praksa

191. Lišavanje prava osoba sa invaliditetom na slobodu je (osim Krivičnim zakonikom) dozvoljeno u skladu sa odredbama čl. 44. Zakona o zdravstvenoj zaštiti i odredbama čl. 45. do 55. Zakona o vanparničnom postupku. Ove odredbe regulišu proceduru za nedobrovoljno tj. prisilno zadržavanje u psihijatrijskoj ustanovi. Preduslov je da doktor medicine odnosno psihijatar ili neuropsihijatar proceni da je

priroda mentalne bolesti osobe takva da može da ugrozi vlastiti život ili život drugih ili imovinu (ZZZ, čl. 44. stav 1).

192. Organizacije civilnog društva ukazuju da ZVP sužava predmet postupka tako što sudu daje da odluči o daljem zadržavanju osobe u instituciji, a ne o zakonitosti inicijalnog zadržavanja osobe (od trenutka prijema do trenutka podnošenja prijave sudu o prijemu). U skladu s tim, trenutno važeći zakoni ne propisuju da obavezno obaveštenje suda o smeštanju osobe u instituciju mora sadržavati i osnovu za ograničavanje slobode osobe. Oni propisuju da obaveštenje suda mora sadržavati prosto informacije o primljenoj osobi, licu koje ju je dovelo u instituciju i, po mogućnosti, o prirodi i stepenu bolesti sa odgovarajućom medicinskom dokumentacijom (član 46. stav 3). To ostavlja široki prostor za donošenje proizvoljnih odluka suda, ali i otvara vrata za mogućnost delovanja po skrivenim motivima drugih osoba koji bi želele da se osoba zadrži u ustanovi suprotno vlastitoj volji. Ako se zdravlje osobe u pitanju poboljšava u tolikoj meri da su razlozi za dalje zadržavanje prestali da postoje, sud ima diskreciono pravo da odluči o puštanju osobe na slobodu (čl. 52.). Zakon ne obavezuje sud da sasluša, pa čak ni da vidi osobu o čijoj hospitalizaciji odlučuje. U slučajevima ponovnog odlučivanja o statusu hospitalizacije, sud je u obavezi da pribavi nalaze dva medicinska stručnjaka i ako je moguće i nije štetno po zdravlje osobe, saslušati osobu samu (član 54.). U praksi je često slučaj da kada osoba koja se dobrovoljno prijavila u ustanovu povuče svoj pristanak na hospitalizaciju, medicinsko osoblje ne inicira zakonski zahtevanu proceduru prisilnog zadržavanja (obaveštenje suda) – izlažući osobu tretmanu i lečenju bez primene relevantnih odredbi koje bi garantovale zaštitu prava u ovakvim slučajevima.

193. Od ratifikacije Konvencije, nije bilo zabeleženih slučajeva gde se protiv zaposlenih u nadležnim organima vlasti i službama sprovodio sudski postupak zbog nezakonitog lišenja slobode osobe sa invaliditetom ili ograničenja slobode kretanja u bilo kom smislu (član 132. Krivičnog zakonika). U skladu s tim, nije bilo slučajeva sankcionisanja istih.

Član 15. Odsustvo mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

194. Ustav (član 25), određuje da je fizički i psihički integritet nepovrediv i da niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog slobodno datog pristanka, što se odnosi na sva lica, uključujući i osobe sa invaliditetom.

195. Pravna zaštita osoba sa invaliditetom od zlostavljanja je garantovana Krivičnim zakonikom (član 137.). U praksi, zaštita osoba sa invaliditetom od mučenja, okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja predstavlja velik izazov u ustanovama institucionalne zaštite. Bilo je pokušaja da se pruži zaštita odraslima i deci sa invaliditetom koji su u institucionalnom smeštaju, međutim ti pokušaji nisu uspjeli da u stvarnosti zaštite dostojanstvo ovih osoba. Razlozi za to se mogu naći u samoj prirodi institucionalnog okruženja koje je podložno za kršenja prava, ali i u specifičnim nedostacima u osmišljavanju i/ili sprovođenju pomenutih mera zaštite.

196. ZP su predviđeni sledeći principi: nepristrasnost, nediskriminaciju, humanost, poštovanje ljudskih prava i omogućavanje medicinske pomoći.

197. U Sektoru unutrašnje kontrole policije postoji Komisija za praćenje primene Konvencije protiv mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, koja prati i ispituje slučajeve ovakvog postupanja policijskih službenika prema licima lišenim slobode.

198. Tokom 2008. godine urađeni su posebni akcioni planovi za jedan broj ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika, kod kojih su uočene nepravilnosti u zaštiti korisnika. Utvrđeni su rokovi, izvršioc i sredstva za realizaciju aktivnosti. MRSP planira da ovakve akcione planove sačini za sve ustanove u kojima su smeštena deca ili odrasli sa invaliditetom.

199. Ovi akcioni planovi između ostalog sadrže i obavezu da se prijem dece sa smetnjama u razvoju realizuje samo nakon detaljnog preispitivanja njegove osnovanosti, adekvatno korišćenje raspoloživih kapaciteta ustanova kao i uspostavljanje knjige evidencije u koju će se upisivati primenjene „mere ograničenja” (mehaničko sputavanje, izolacija i pozicioniranje korisnika, primena medikamentozne terapije u cilju saniranja psihomotornog nemira), kada je mera izrečena i dužina trajanja ove mere. Takođe, mere ograničenja se mogu primenjivati samo po nalogu psihijatra, u odnosu na konkretnog korisnika, bez mogućnosti izdavanja blanko naloga psihijatra.

200. Uvedene su procedure u situacijama rizika od povređivanja i samopovređivanja korisnika (procena neuropsihijatra i načina preveniranja), a uspostavljena je i saradnja MRSP i MZ oko edukacije zaposlenog medicinskog osoblja.

Praksa

Organizacije civilnog društva ukazuju da ne postoji pravna obaveza psihijatrijskih ustanova za izradu protokola o upotrebi sredstava fizičkog ograničavanja na korisnicima. Što se tiče ustanova socijalne zaštite, u okviru izrade minimalnih standarda usluga u oblasti socijalne zaštite, MRSP izradilo je set standarda između ostalih, za restriktivne postupke i mere ograničavanja u ustanovama socijalne zaštite. Ovo su vodič-materijali tj. instrukcije prema kojima ustanove razvijaju vlastite obavezujuće protokole. Iako je nivo svesti o šteti i rizicima koji se javljaju pri upotrebi fiksacije sada viši među osobljem i upravama institucija nego u poslednjih nekoliko godina, i dalje treba unapređivati praksu vezanu za fiksaciju koja se koristi kod samopovređujućeg ponašanja.

Član 16. Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe

Porodičnopravna zaštita od nasilja

201. Porodičnim zakonom po prvi put, u posebnom delu, uvedene su odredbe o nasilju u porodici i porodičnopravnoj zaštiti žrtava nasilja. Nasilje u porodici je novi pojam u pozitivnom pravu Republike Srbije, a njegovim posebnim građanskopravnim sankcionisanjem učinjen je značajan napredak na planu zaštite žrtava nasilja u porodici (koje su najčešće žene, deca, osobe sa invaliditetom, starije osobe).

202. U okviru KZ (član 194.) utvrđeno je i posebno krivično delo nasilja u porodici. Ovim članom je sankcionisano svako ponašanje člana porodice koje se u krivično pravnom smislu može kvalifikovati kao krivično delo, a posebno stavom 5 tog člana sankcionisano je ponašanje kojim se krši građanskopravna mera zaštite od nasilja u porodici utvrđena Porodičnim zakonom.

203. Takođe, ovim zakonom je obezbeđena i krivično pravna zaštita od „zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica”.

204. KZ propisuje krivično delo oblube nad nemoćnim licem, a nakon ratifikacije Konvencije pooštrene su zatvorske kazne za počinioc ovog krivičnog dela.

Strateški dokumenti

205. SUPOSI sadrži mere relevantne za zaštitu osoba, naročito žena i dece sa invaliditetom, od nasilja, zloupotrebe i eksploatacije.

206. U institucionalnom sistemu porodične zaštite, na osnovu zakona, pružanjem pomoći i podrške porodici bave se centri za socijalni rad osnovani u okviru svake lokalne samouprave.

207. Nasilje najčešće pogađa najranjive grupe: decu, žene, starije osobe, pa tako i osobe sa invaliditetom. U Republici Srbiji poslednjih godina postignut je značajan napredak u suzbijanju nasilja. Doneti su zakonski propisi kojima se uređuje položaj žrtve, mere prema počiniocu i definiše nadležnost pojedinih tela, ali i moralna obaveza svakog građanina da prijavi svako nasilje.

208. U cilju stvaranja jedinstvenog sistema kontinuirano se vrši obuka stručnjaka iz sistema socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstva, pravosuđa, policije i nevladinog sektora za prepoznavanje i preduzimanje zajedničke koordinirane akcije na zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja.[\[45\]](#)

209. Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Republici Srbiji podstiče primenu međunarodnih i domaćih pravnih normi i standarda kojima se štite ljudska prava, promoviše rodnu ravnopravnost i zabranjuje svaki vid nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici kao oblik nasilja koji u najvećem obimu pogađa žene. Prilikom izrade strategije od posebne važnosti bilo je prepoznavanje specifičnih i posebno ugroženih grupa na osnovu brojnosti pripadnica i ranjivosti. Strategija posebnu pažnju posvećuje grupama žena koje su ili mogu biti izložene višestrukoj diskriminaciji, kao i ranjivim grupama žena u koje spadaju: žene sa invaliditetom, Romkinje, majke dece sa invaliditetom, smetnjama u razvoju ili sa hroničnim bolestima, žene sa sela, starije žene, izbegle i interno raseljene žene i dr. U izradi dokumenta značajan doprinos dale su predstavnice udruženja "...Iz kruga", organizacije za zaštitu prava i podršku osobama sa invaliditetom Srbije.

210. Publikacija „Žene sa invaliditetom – nevidljive žrtve nasilja” organizacije „...Iz kruga” je jedina te vrste u Srbiji u kojoj su navedeni statistički podaci o slučajevima nasilja prijavljenim ovom udruženju, kao i studije slučajeva o nasilju nad

ženama sa invaliditetom. Od 1997. do 2008. godine, udruženje "...Iz kruga" je primilo 5.520 poziva. Većinu poziva (93%) su uputile žene sa invaliditetom koje su bile izložene različitim oblicima nasilja. Najzastupljenije je bilo verbalno nasilje (28%), zatim, ekonomsko (24%), fizičko (11%), prinudna izolacija (22%) i seksualno nasilje (6%). Najranjivije su žene koje imaju intelektualni invaliditet sa 48%, zatim cerebralnu paralizu sa 32%, mišićnu distrofiju i neuromišićne bolesti sa 15% i žene sa kombinovanim invaliditetom sa 5%. Razlozi za ove brojke leže u činjenici da žene sa višim stepenom invaliditeta fizički zavise od tuđe pomoći i podrške pri obavljanju osnovnih životnih potreba. Ne samo što su ranjivije, već su i vrlo često izložene specifičnom načinu zlostavljanja, koje se ogleda u uskraćivanju pomoći pri samozbrinjavanju, izgladnjivanju, udaljavanju od ortopedskih pomagala i sredstava za komunikaciju, kao i pretnjama da će ostati same na ulici bez ičije pomoći, da će završiti u nekom domu ili psihijatrijskoj klinici, da će živeti u potpunoj izolaciji "ukoliko ne budu poslušne" i slično. Nasilnici su u 87% bili muškarci, najčešće članovi porodice od kojih žene sa invaliditetom u potpunosti zavise. MRSP takođe vrši nadzor nad radom ustanova u sistemu socijalne zaštite.

211. MRSP je podržalo rad udruženja „...Iz kruga”, koja vodi SOS telefon, besplatno psihološko i pravno savetovaništvo za ženu i decu sa invaliditetom žrtve nasilja i diskriminacije.

212. Kancelarija Zaštitnika građana nadležna je za praćenje službi u ustanovama za smeštaj dece, mladih, odraslih i starih osoba sa invaliditetom i tokom 2009. i 2010. godine zaposleni u Kancelariji su vršili nadzor nad radom ustanova za smeštaj osoba sa invaliditetom i staračkih domova.

213. Vlada Republike Srbije donela je 2006. godine Strategiju borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji[46], kojom su ustanovljeni mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima.

Član 17. – Zaštita integriteta ličnosti

214. Osobe sa invaliditetom u Republici Srbiji imaju Ustavno pravo na fizički i mentalni integritet i zaštitu od mučenja, okrutnog i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja na jednakoj osnovi sa drugima. Fizički i psihički integritet je nepovrediv. Niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom i ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog slobodno datog pristanka (član 25. Ustava).

215. ZZZ se štite ljudska prava i vrednosti u zdravstvenoj zaštiti i prava pacijenata garantujući: pravo na dostupnost zdravstvene zaštite, pravo na informacije, pravo na obaveštenje, pravo na slobodan izbor, pravo na privatnost i poverljivost informacija, pravo na samoodlučivanje i pristanak, pravo na uvid u medicinsku dokumentaciju, pravo na tajnost podataka, pravo pacijenta nad kojim se vrši medicinski ogled, i pravo na prigovor i pravo na naknadu štete. Sva ova prava odnose se na sve pacijente uključujući i osobe sa invaliditetom.

216. Pacijent ima pravo da od nadležnog zdravstvenog radnika blagovremeno dobije obaveštenje koje mu je potrebno kako bi doneo odluku da pristane ili ne pristane na predloženu medicinsku meru, a u okviru Prava na slobodan izbor. Pacijent ima pravo da slobodno odlučuje o svemu što se tiče njegovog života i zdravlja, osim u slučajevima kada to direktno ugrožava život i zdravlje drugih lica. Bez pristanka pacijenta ne sme se, po pravilu, nad njim preduzeti nikakva medicinska mera. Medicinska mera protivno volji pacijenta, odnosno zastupnika poslovno nesposobnog pacijenta, može se preduzeti samo u izuzetnim slučajevima koji su utvrđeni zakonom i koji su u skladu sa lekarskom etikom. Pacijent može dati pristanak na predloženu medicinsku meru izričito (usmeno ili pismeno), odnosno prećutno (ako se nije izričito protivio). Pristanak kome nije prethodilo potrebno obaveštenje ne obavezuje, a nadležni zdravstveni radnik koji preduzme medicinsku meru u tom slučaju snosi rizik za štetne posledice. Pristanak na predloženu medicinsku meru pacijent može usmeno opozvati sve dok ne započne njeno izvođenje, pod uslovima propisanim zakonom. Pacijent ima pravo da odredi lice koje će u njegovo ime dati pristanak, odnosno koje će biti obavešteno umesto pacijenta o preduzimanju medicinskih mera, u slučaju da pacijent postane nesposoban da donese odluku o pristanku. Pacijent ima pravo da predloženu medicinsku meru odbije, čak i u slučaju kada se njome spasava ili održava njegov život. Nadležni zdravstveni radnik dužan je da pacijentu ukaže na posledice njegove odluke o odbijanju predložene medicinske mere i da o tome od pacijenta zatraži pismenu izjavu koja se mora čuvati u dokumentaciji o lečenju, a ako pacijent odbije davanje pismene izjave, o tome će se sačiniti službena beleška. U medicinsku dokumentaciju nadležni zdravstveni radnik upisuje podatak o pristanku pacijenta na predloženu medicinsku meru, kao i o odbijanju te mere. Član 38. stav 4 ZZZ koji se odnosi na medicinske eksperimente usklađen je u potpunosti sa odredbama Konvencije na inicijativu NOOIS.

217. Iz pomenutih odredbi jasno je da su sve osobe uključujući i osobe sa invaliditetom zaštićene od medicinskih postupaka preduzetih bez njihove slobodno datog pristanka na predloženu medicinsku meru, tako da se nijedna medicinska mera ne može sprovesti prisilno, uključujući i sterilizaciju i prekid trudnoće (abortus).

Član 18. Sloboda kretanja i državljanstvo

218. Ustav Republike Srbije članom 39 određuje da sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da se napusti Republika Srbija mogu se ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka, zaštite javnog reda i mira, sprečavanja širenja zaraznih bolesti ili odbrane Republike Srbije. Član 38. Ustava određuje da sticanje i prestanak državljanstva Republike Srbije uređuje zakon. Uslovi za sticanje i prestanak državljanstva kao i uslovi za oganičenje slobode kretanja mogu biti propisani samo zakonom što se odnosi na sva lica, bez obzira da li se radi o osobama sa invaliditetom ili ne.

Zakonom o policiji, u članu 56., propisani su uslovi za privremeno ograničenje slobode kretanja na određenom prostoru ili objektu radi:

- sprečavanja izvršenja krivičnih dela ili prekršaja;
- pronalaženja i hvatanja učinilaca krivičnih dela ili prekršaja;
- pronalaženja i hvatanja lica za kojima se traga;
- pronalaženja tragova i predmeta koji mogu poslužiti kao dokaz da je učinjeno krivično delo ili prekršaj.

219. Zakonom o policiji propisano je da privremeno ograničenje slobode kretanja ne može trajati duže od ostvarenja cilja radi kojeg je ovlašćenje primenjeno. Za ograničenje duže od osam časova potrebno je odobrenje nadležnog okružnog suda (član 56. stav 2).

220. Republika Srbija ukazuje na stavove navedenim u paragrafima 458-469 Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Član 19. - Samostalan život i uključivanje u zajednicu

221. ZSZ je propisano da pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica ima lice kome je zbog telesnog ili senzornog oštećenja, intelektualnih poteškoća ili promena u zdravstvenom stanju neophodna pomoć i nega drugog lica u ostvarivanju osnovnih životnih aktivnosti (član 92. stav 1). Potreba za pomoći i negom drugog lica postoji

kod tih lica kojima je usled telesnog oštećenja, oštećenja čula vida koje uzrokuje gubitak osećaja svetlosti sa tačnom projekcijom ili se vid postiže sa korekcijom 0.05, intelektualnih poteškoća ili promena u zdravstvenom stanju neophodna pomoć i nega drugog lica radi zadovoljenja osnovnih životnih potreba i koje ne može da ustane iz kreveta, da se kreće unutar stana bez upotrebe pomagala, da se hrani, svlači, oblači, ili da održava osnovnu ličnu higijenu bez pomoći drugog lica. Ova formulacije je uneta u tekst ZSZ na inicijativu NOOIS. ZSZ propisuje da je iznos mesečnog dodatka za pomoć i negu drugog lica 7.600 dinara i da se usklađuje sa indeksom potrošačkih cena dva puta godišnje (član 93.).

222. Shodno ZSZ pravo na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica ima lice za koje je, na osnovu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju, utvrđeno da ima telesno oštećenje od 100% po jednom osnovu ili da ima organski trajni poremećaj neurološkog i psihičkog tipa (člana 92. stav 1) i lice koje ima više oštećenja, s tim da nivo oštećenja iznosi po 70% i više procenata po najmanje dva osnovu (član 92. stav 1). Mesečni iznos uvećanog dodatka za pomoć i negu drugog lica iznosi 20.500 dinara i usklađuje se sa indeksom potrošačkih cena dva puta godišnje (član 94. ZSZ). Jedan od roditelja koji nije u radnom odnosu, a koji najmanje 15 godina neposredno neguje svoje dete koje je ostvarilo pravo na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica ima pravo na posebnu novčanu naknadu u vidu doživotnog mesečnog novčanog primanja u visini najniže penzije u osiguranju zaposlenih, kad navrší opšti starosni uslov za ostvarivanje penzije prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, ako nije ostvario pravo na penziju (član 94. ZSZ).

223. ZSZ definisane su grupe usluga socijalne zaštite (član 40.). Između ostalog, tu su usluge u zajednici koje obuhvataju i dnevne boravke i pomoć u kući. ZSZ se takođe po prvi put u Republici Srbiji predviđaju usluge podrške za samostalni život: stanovanje uz podršku, personalnu asistenciju, obuku za samostalni život. Ovo predstavlja značajan korak u razvoju servisa podrške koji bi trebalo da omoguće punu socijalnu uključenost i samostalnost osoba sa invaliditetom. Stanovanje uz podršku finansiraće se iz republičkog budžeta, dok će lokalne samouprave finansirati usluge personalne asistencije. Imajući u vidu finansijske kapacitete lokalnih samouprava u Republici Srbiji postavlja se pitanje da li će servis personalnih asistenata moći da bude sproveden u praksi bez finansijske podrške Republičke Vlade i inostranih donatora.

224. Zakonom o socijalnoj zaštiti predviđen je pluralitet pružalaca usluga i izjednačavanje uslova za pružaoce iz javnog, privatnog i civilnog sektora kroz proces licenciranja i uspostavljanja minimalnih standarda za usluge, posebno usluge u zajednici. Ovo otvara mogućnost da se još veći broj usluga uspostavi u lokalnim zajednicama, posebno onim sa većim brojem osoba sa invaliditetom, a u siromašnijim sredinama, kroz mehanizam namenskih transfera sa nacionalnog nivoa, obezbediće se i uspostavljanje i održivost usluga socijalne zaštite.

225. ZSZ propisano je korišćenje usluge smeštaja u dom. Iako je zakonom propisana obaveza centara za socijalni rad da ispitaju uslove za vaninstitucionalno zbrinjavanje, sve do početka novog milenijuma preovlađujuća praksa u Republici Srbiji bila je smeštanje OSI u ustanove, čak i mladih osoba sa telesnim invaliditetom u staračke domove, ili osoba sa intelektualnim invaliditetom u ustanove mentalnog zdravlja sa osobama sa psiho-socijalnim oštećenjima. Tek od 2000. godine u Republici Srbiji se počinje sa pokušajima organizovanja vaninstitucionalnih servisa podrške za OSI, pre svega kroz pilot projekte. Republika Srbija čini značajne napore da unapredi stanje i poveća rezultate u ovoj oblasti.

226. Zakonom o socijalnom stanovanju uređeni su uslovi za održivi razvoj socijalnog stanovanja i način obezbeđivanja i korišćenja sredstava za razvoj socijalnog stanovanja, kao i druga pitanja od značaja za socijalno stanovanje. Sredstva za socijalno stanovanje koriste se između ostalog i za podsticanje različitih vidova pribavljanja stanova za socijalno stanovanje osoba sa invaliditetom, kao i ličnih i porodičnih vojnih invalida i civilnih invalida rata, kao i stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom. Pravo na rešavanje stambenih potreba u skladu sa ovim zakonom imaju lica koja su bez stana, odnosno lica bez stana odgovarajućeg standarda i koja iz prihoda koje ostvaruju ne mogu da obezbede stan po tržišnim uslovima. Invalidnost je jedno od osnovnih merila za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba lica koja ostvaruju pravo na rešavanje stambenih potreba.

227. Uz podršku inostranih donatora - Vlade Republike Irske, Programa UN za razvoj UNDP, Balkanskog fonda za građanske inicijative, Oksfama- i uz sredstva MRSP, Fonda za socijalne inovacije, AP Vojvodine i više lokalnih samouprava od 2001. godine u većem broju gradova Republike Srbije razvijan je kroz pilot projekte servis personalnih asistenata za više od stotinu osoba sa telesnim invaliditetom. Projekti su korišćeni i za pilotiranje standarda usluge.

228. Od 2001. godine, akcenat u oblasti socijalne zaštite je na razvoju socijalnih usluga u zajednici, posebno za najosetljivije grupe građana (deca, žene, osobe sa invaliditetom, decu sa smetnjama u razvoju, žrtve nasilja, pripadnike Romske i drugih zajednica i druge). S tim u vezi, u proteklom periodu, došlo je do ekspanzije razvoja usluga kojima je cilj preveniranje smeštaja u institucije, kao što su: dnevni boravci za decu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom, personalna asistencija, samostalno stanovanje, pomoć u kući, i drugo. Navedene usluge uspostavljane su kroz različite programe, konkurse i projekte, i jedan broj, nakon prestanka projektnog finansiranja, nije mogao da obezbedi održivost (nedovoljni kapaciteti lokalnih samouprava za njihovo stalno finansiranje).

Praksa

229. Organizacije civilnog društva ukazuju da su mogućnosti za vraćanje dece sa invaliditetom iz institucija u zajednicu još su uvek ograničene. Dok se broj dece bez roditeljskog staranja značajno smanjio, broj dece sa invaliditetom u institucionalnom smeštaju još uvek ne prati ovaj trend na zadovoljavajući način. U cilju sprečavanja dalje institucionalizacije dece, u 2006. godini MRSP postavilo je mere za preispitivanje odluka koje upućuju decu na smeštaj u instituciju socijalne zaštite – u tom smislu najznačajniji su uslov dobijanja saglasnosti Ministarstva o individualnim smeštanjima u instituciju, dokumentacija koja dokazuje da je Centar za socijalni rad pokušao osigurati detetu smeštaj u manje restriktivnom okruženju, te periodični šestomesečni pregled potrebe za ostajanjem u instituciji.

230. Organizacije civilnog društva ukazuju na ograničene mogućnosti za zapošljavanje i za dobijanje podrške u svakodnevnom životu, što otežava deinstitutionalizaciju odraslih osoba sa mentalnim invaliditetom. Situacija je jednaka za osobe koje su u psihijatrijskim institucijama kao i za osobe koje su u institucijama socijalne zaštite – mnogi nemaju porodicu ili se ne mogu izdržavati jer nemaju imovinu i/ili prihode tako da ostaju u institucijama zapravo bez medicinskih razloga.

Član 20. – Lična pokretljivost

231. Na osnovu Zakona o bezbednosti saobraćaja omogućena je obuka kandidata za vozača osoba sa invaliditetom, koja se mora obavljati u vozilima proizvedenim ili prepravljenim u skladu sa potrebama kandidata.

232. OSI kao i organizacije koje ih okupljaju su oslobođeni od plaćanja godišnje naknade za motorna vozila za upotrebu javnog puta. Zakonom o javnim putevima^[47] propisano je da ukoliko vozilom upravlja OSI, može zahtevati da to vozilo bude označeno nalepnicom (član 23.). Nalepnica omogućava da se koriste parking mesta koja su dopunskom tablom ozačena kao parking mesta za osobe sa invaliditetom, dok je za ostala vozila na tim mestima parkiranje zabranjeno.

233. Rekonstrukcija jedne od centralnih ulica u Beogradu, ulice Kralja Milana 2002. godine bila je prilika da se postave taktilne staze sa slepe i slabovide osobe i obore ivičnjaci na pešačkim prelazima za osobe sa otežanim kretanjem. Uz finansijsku podršku Skupštine grada Beograda, projekat je realizovao tim stručnjaka

sa Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uz konsultacije sa lokalnom organizacijom osoba sa invaliditetom.

234. Slepo osigurano lice ima pravo na tiflotehnička pomagala. Osigurano slepo lice obučeno za korišćenje Brajevog pisma ima pravo na Brajevu pisaću mašinu. Ukoliko je član biblioteke ili je na školovanju, osigurano slepo lice ima pravo na reproduktor. Osigurano slepo lice ima pravo na Brajev sat za slepe, naočare sa tamnim staklima i beli štap za slepe. Osigurano lice koje je istovremeno slepo i gluvo ima pravo na ultrazvučni štap. Slepo osigurano lice koje je učenik petog i starijih razreda, student, lice koje je zaposleno ili mu posedovanje govornog softvera za srpski jezik za slepa lica može pomoći oko radnog angažovanja, ima pravo na govorni softver za srpski jezik za slepa lica ako poseduje kompjuter odgovarajuće konfiguracije bez ove vrste govornog softvera.

235. Pravilnik o medicinsko-tehničkim pomagalima koja se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, uređuje vrste medicinsko-tehničkih pomagala, indikacije za propisivanje pomagala koja osiguranim licima obezbeđuje Republički fond za zdravstveno osiguranje (RFZO) iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, standardi materijala od kojih se izrađuju pomagala, rokovi trajanja pomagala, odnosno nabavka, održavanje popravljavanje pomagala kao i način i postupak ostvarivanja prava osiguranih lica na pomagala. Ovim pravilnikom uređuju se i obrasci na osnovu kojih osigurana lica ostvaruju prava na pomagala. Pomagala utvrđena ovim pravilnikom, koja osiguranim licima obezbeđuje RFZO (sa ili bez participacije), su: protetička sredstva (proteze); ortotička sredstva (ortoze); posebne vrste pomagala i sanitarne sprave; očna pomagala; slušna pomagala; pomagala za omogućavanje glasa i govora; stomatološke nadoknade, a pod pojmom pomagala obuhvaćen je i potrošni materijal koji je neophodan za korišćenje pojedinih pomagala. Sastavni deo ovog pravilnika je Lista pomagala koja sadrži vrste pomagala, indikacije za propisivanje, učesnike u postupku propisivanja, rokove trajanja pomagala kao i delove pomagala sa kraćim rokovima trajanja. Sastavni deo ovog pravilnika je i Šifarnik pomagala koji sadrži, prema vrstama pomagala, definisane standarde izrade pomagala, delove, količine, pomagala koja se servisiraju, delove koji se menjaju, odnosno popravljaju.

236. Indikacije za propisivanje pomagala čine: medicinska dijagnoza utvrđena u skladu sa Međunarodnom klasifikacijom bolesti - Deseta revizija (MKB 10), uzrast ili antropometrijske mere (telesna težina; telesna visina) osiguranog lica; broj pomagala koja se propisuju za određene vrste pomagala; stambeno-komunalni i drugi uslovi koji su od značaja za korišćenje i pravilnu primenu pojedinih pomagala (stambeni prostor, struja, voda, higijenski nivo, nivo mentalne očuvanosti, navika pušenja i sl.). Standarde kvaliteta pomagala čine: način izrade pomagala - gotov proizvod, individualna izrada po meri, polugotov proizvod sa individualnim prilagođavanjem; vrste materijala od kojih se izrađuju pomagala u celini ili delovi pomagala; broj

pomagala; servisiranje pomagala ili dela pomagala u periodu od isteka garantnog roka do isteka roka trajanja i drugi parametri, koji garantuju funkcionalnost pomagala.

Član 21. Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama

237. Republika Srbija upućuje na stavove navedene u paragrafima 394-400 Drugog periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (CCPR/C/SRB/2).

238. MKIID u okviru sektora zaduženog za informisanje preduzima mere i aktivnosti za nesmetano ostvarivanje prava na slobodu izražavanja i mišljenja, i pristup informacijama od strane OSI - predlaže regulatorni okvir, sufinansira programe i projekte i vrši nadzor nad primenom zakona.

239. MKIID zaduženo je za predlaganje zakona koji će omogućiti nesmetano funkcionisanje sistema javnog informisanja.[\[48\]](#)

240. Zakonom o javnom informisanju (ZJI) garantovano je pravo svim građanima na javno informisanje. Tim zakonom regulisana je posebna zaštita prava na informisanje osoba sa invaliditetom, hendikepiranih i lica sa posebnim potrebama (član 5). Na osnovu te odredbe Republika, autonomna pokrajina odnosno lokalna samouprava su u obavezi da obezbede deo sredstava ili drugih uslova za nesmetano korišćenje prava lica sa invaliditetom na javno informisanje, slobodno primanje ideja, informacija i mišljenja.

241. MKIID raspisuje godišnje konkurse za sufinansiranje projekata/programa iz oblasti javnog informisanja u okviru koga podržava i projekte koji doprinose podizanju kvaliteta informisanja lica sa invaliditetom. U 2009. godini putem konkursa raspodeljena su sredstva u iznosu od 1.736.493,00 dinara, a van konkursa u iznosu od 1.698.850,00 dinara. U 2010. godini je po prvi put raspisan poseban Konkurs za sufinansiranje programa/projekata namenjenih osobama sa invaliditetom na kome su raspodeljena sredstva u iznosu od 1.977.628,00 dinara. Sredstva predviđena Budžetom Republike Srbije u 2011. godini, za ovu namenu iznose 5.000.000,00 dinara.

242. Zakonom o radiodifuziji (ZOR) se propisuju posebne obaveze nosilaca javnog radiodifuznog servisa koji su dužni da proizvode i emituju programe namenjene svim segmentima društva, bez diskriminacije, vodeći pri tome računa naročito o specifičnim društvenim grupama kao što su deca i omladina, manjinske i etničke grupe, hendikepirani, socijalno i zdravstveno ugroženi, gluvonemi (postoji obaveza paralelnog emitovanja ispisanog teksta opisa zvučnog segmenta radnje i dijaloga (član 78. stav 1, tačka 2)). Nezavisno regulatorno telo, Republička radiodifuzna agencija, vrši kontrolu sprovođenja odredaba zakona od strane emitera.

243. Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja^[49] (ZSPIJZ) nije ustanovljena posebna obaveza za organe vlasti da osobama sa invaliditetom omoguće neposrednu komunikaciju jezikom znakova ili u obliku Brajevog pisma, ali je uređeno da lica koja nisu u stanju da bez pratioca izvrše uvid u dokument koji sadrži traženu informaciju, to učine uz pomoć pratioca (član 16. stav 8).

Član 22. Poštovanje privatnosti

244. ZZZ propisano je pravo na tajnost podataka. Podaci iz medicinske dokumentacije spadaju u lične podatke o pacijentu i predstavljaju službenu tajnu.

245. Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti^[50] (ZZPOL) obezbeđena je zaštita podataka o ličnosti svakom fizičkom licu, bez obzira na bilo koje lično svojstvo (član 1.). Rukovalac je, u skladu sa ZZPL, dužan da OSI izda kopiju podatka u obliku u koji je razumljiv. Nepismeno lice, OSI, odnosno lice koje zbog telesnih ili drugih nedostataka nije u mogućnosti da zahtev za ostvarivanje prava sačini u pisanom obliku, može taj zahtev usmeno da saopštiti u zapisnik.

246. U skladu sa ZZPL osoba sa invaliditetom može da traži da izvrši uvid u podatke izvan službenih prostorija rukovaoca, ako iste nemaju odgovarajući pristup. Rukovalac je dužan da osobi sa invaliditetom omogući da ostvari uvid u podatke na način kako ta osoba izabere. Takođe, lice koje nije u stanju da bez pratioca izvrši uvid u podatke, može to da učini uz pomoć pratioca.

Član 23. Poštovanje doma i porodice

247. Porodičnim zakonom utvrđeno je da je brak zakonom uređena zajednica života žene i muškarca, da se brak može sklopiti samo na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika i da su supružnici ravnopravni (član 3.). Važnost slobodno iskazane volje za sklapanje braka posebno je naglašena u članu 24. Porodičnog zakona kojim je propisano da brak ne može sklopiti lice čija volja nije slobodna.

248. Porodičnim zakonom kao smetnja za zaključenje braka propisano je da brak ne može sklopiti, između ostalog, lice koje je nesposobno za rasuđivanje.

249. U pravnom poretku Republike Srbije ne postoje nikakva ograničenja za sklapanje braka koja bi se odnosila na, između ostalog, invalidnost koja ne ugrožava slobodu pristanka na brak.

250. Odluke o tome koji će roditelj vršiti roditeljsko pravo, načinu održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo i odluke o zaštiti drugih prava deteta nisu uslovljene invalidnošću deteta ili roditelja.

251. Republika Srbija ukazuje na informacije dostavljene u Inicijalnom izveštaju Komitetu za prava deteta (CRC/C/SRB/1) par. 94-99.

252. Porodičnim zakonom propisani su posebni vidovi zaštite dece bez roditeljskog staranja koji nisu uslovljeni ili ograničeni određenim karakteristikama deteta koje se tiču njegove invalidnosti (usvojenje, hraniteljstvo, smeštaj u ustanovu socijalne zaštite i starateljstvo).

253. U toku je dalja realizacija razvoja specijalizovanog hraniteljstva putem kojeg bi se obezbeđivao smeštaj dece sa problemima u ponašanju, kao i dece sa invaliditetom, sa ciljem smanjenja primene institucionalnih oblika zaštite.

254. Shodno odredbama ZR, jedan od roditelja deteta kome je neophodna posebna nega zbog teškog stepena psihofizičke ometenosti, osim za slučajeve predviđene propisima o zdravstvenom osiguranju, ima pravo da, po isteku porodijskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, odsustvuje sa rada ili da radi sa polovinom punog radnog vremena, najduže do navršenih pet godina života deteta.

255. Roditelj ili staratelj, odnosno lice koje se stara o osobi oštećenoj cerebralnom paralizom, dečjom paralizom, nekom vrstom plegije ili oboleloj od mišićne distrofije i ostalih teških oboljenja, na osnovu mišljenja nadležnog zdravstvenog organa, može na svoj zahtev da radi sa skraćenim radnim vremenom, ali ne kraćim od polovine punog radnog vremena.

256. Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom[51](ZFPPSD) predviđeno je pravo na dečiji dodatak koje ostvaruje jedan od roditelja.

257. Naknada troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu sa smetnjama u razvoju je jedna od mera zaštite ove kategorije dece kao posebno osetljive populacije. Njom se podstiče uključivanje ove dece u obrazovni sistem.

258. Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvete i Ministarstvo rada i socijalne politike su 2010. godine doneli Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku koji omogućava obrazovanje Interresorne komisije u lokalnim samoupravama. Takođe, Ministarstvo zdravlja od 2010. godine sprovodi program u saradnji sa UNICEF-om „Deci je mesto u porodici”, koji počinje u porodilištima podrškom roditeljima dece sa smetnjama u razvoju. Formirani su timovi stručnjaka koje čine ginekolog, neonatolog, babica, psiholog i socijalni radnik u porodilištu.

259. Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom predviđa određene posebne ciljeve: osnaživanje porodica osoba sa invaliditetom kroz sistem pružanja adekvatne podrške odgovarajućih servisa i službi koje pomažu integraciju osoba sa invaliditetom u zajednicu i unapređivanje kvaliteta usluga, kao i mere za njihovo sprovođenje.

260. Proteklih godina prihvaćeno stanovište da deca imaju pravo da rastu u porodičnom okruženju i da velike ustanove socijalne zaštite ne mogu da odgovore na njihove potrebe, kako fizičke, tako i kognitivne i psihološke. Ovo se posebno odnosi na decu sa smetnjama u razvoju.

261. Počev od 2001. godine, sprovodi se proces deinstitucionalizacije koji je postao jedan od prioriteta reforme socijalne zaštite. Konkretno, počinje se sa aktivnostima unapređenja stanja i zaštite korisnika u svim ustanovama. Ubrzo se, takođe, nametnula i potreba za posebnim pristupom u redefinisaniu postojeće mreže ustanova za decu, što podrazumeva i promenu njihove uloge, da bi mogle adekvatnije da odgovore na potrebe zajednice kroz pružanje lokalnih usluga. U periodu koji je usledio, učinjeni su značajni naponi u oblasti razvoja usluga u zajednici za sve grupacije korisnika. Međutim, te usluge nisu uvek bile dostupne najugroženijim grupama, kao što su deca sa težim i teškim smetnjama u razvoju ili deca u rezidencijalnim ustanovama.

262. Rezultati koje je MRSP ostvarilo u reformi tokom poslednje tri godine mogu se sagledati na dva nivoa: prvi se odnosi na rezultate u zaštiti dece, a drugi se odnosi na sistemske promene – usvajanje rešenja koja stavljaju dete u centar i tako jačaju institucionalni okvir koji je u stanju da adekvatnije odgovori na potrebe i realizaciju prava deteta, posebno sa smetnjama u razvoju.

Član 24. Obrazovanje

263. Jednako pravo i dostupnost obrazovanja za sve podrazumeva primenu inkluzivnih mera u obrazovnoj praksi.

264. Konceptija obrazovnog sistema u Republici Srbiji je organizovana kroz organizacione jedinice van sedišta Ministarstva prosvete – Školske uprave (18) koje su zadužene za: obavljanje stručno pedagoškog nadzora, davanje podrške razvojnom planiranju i osiguranju kvaliteta rada ustanova i obavljanje drugih poslova utvrđenih zakonom na svojoj teritoriji.[\[52\]](#)

265. U sistemu obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije, a prema ZOSOV nisu dozvoljene razlike u obrazovanju dece i učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i ostale dece i učenika. Podzakonskim i drugim aktima regulisane su mere koje obezbeđuju ravnopravnost, jednakost i dostupnost deci i učenicima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom u njihovom obrazovanju kao i drugoj deci i učenicima.

266. ZOSOV, Pravilnikom o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku i Pravilnikom o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje je obezbeđeno pravo deteta i učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom na procenu dodatne podrške u obrazovanju koja im je potrebna, kako bi se obezbedilo delotvorno obrazovanje i puna inkluzija. Na osnovu ovih akata preduzete su mere kako bi se obezbedila rana identifikacija dece, učenika i osoba sa invaliditetom i njihovih obrazovnih potreba u cilju ostvarivanja njihovih prava na potpuno obrazovanje, sticanje kvalifikacija, zapošnjavanje i osamostaljivanje tokom života.

267. Stručnjaci kojima su potrebne veštine iz oblasti Brajeve azbuke, jezika znakova, uveličavajuće i alternativne komunikacije, pokretljivosti, i drugim oblastima su obučeni na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, a mogu se angažovati i osobe sa iskustvima iz Saveza slepih i slabovidih osoba, Saveza gluvih i nagluvih osoba i drugih udruženja. Takođe, mogu se angažovati i stručnjaci iz škola za decu sa smetnjama u razvoju kao saradnici u ovim oblastima, a na zahtev predškolskih ustanova i drugih škola.

268. ZOSOV je propisano da se obrazovno vaspitni rad za lica koja koriste znakovni jezik, odnosno posebno pismo ili druga tehnička rešenja, može izvoditi na znakovnom jeziku i pomoću sredstava tog jezika (član 9. stav 4).

269. ZOSOV propisano je da se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na srpskom jeziku (član 9.). Za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje se na maternjem jeziku. Izuzetno on može da se ostvaruje i dvojezično ili na srpskom jeziku, u skladu sa posebnim zakonom. Obrazovno-vaspitni rad može da se izvodi i na stranom jeziku, odnosno dvojezično, u skladu sa ovim i posebnim zakonom. Obrazovno-vaspitni rad za lica koja koriste znakovni jezik, odnosno posebno pismo ili druga tehnička rešenja, može da se izvodi na znakovnom jeziku i pomoću sredstava tog jezika.

270. Pored osposobljavanja stručnjaka za rad sa decom/učenicima sa smetnjama u razvoju i osobama sa invaliditetom na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, akreditovani su programi na drugim fakultetima koji obrazuju nastavnički kadar za rad u obrazovnom sistemu što podrazumeva i uključivanje OSI u obrazovni sistem kao stručnjaka za rad u ustanovama sistema.

271. U obrazovnom sistemu Republike Srbije, kao jedan od zadataka predstoji uspostavljanje Jedinstvenog informacionog sistema, koji treba da obuhvati podatke o deci, učenicima i studentima uključujući i one sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.

272. S obzirom na autonomiju univerziteta, Ministarstvo prosvete i nauke ne raspolaže podacima o broju upisanih studenata sa invaliditetom, broju studenata sa invaliditetom koji studiraju kao i broj diplomiranih sudenata sa invaliditetom na osnovnim, master, specijalističkim i doktorskim studijama.

273. ZOSOV, Pravilnikom o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku i Pravilnikom o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje preduzete su mere kako bi se obezbedila rana indentifikacija dece, učenika i osoba sa invaliditetom i njihovih obrazovnih potreba u cilju ostvarivanja njihovih prava na potpuno obrazovanje, sticanje kvalifikacija, zapošnjavanju i osamostaljivanja tokom života.

274. Organizacije civilnog društva ukazuju da uprkos naprednim zakonskim regulativama koje zahtevaju inkluziju dece sa intelektualnim teškoćama (kao i svih ostalih osetljivih grupa) u redovan obrazovni sistem, većina ove dece koja je smeštena u institucije socijalne zaštite ostaje van obrazovnog sistema. Neke od ustanova preduzimaju korake da uključe određeni broj dece sa „lakšim“ teškoćama u specijalne škole, što je svakako nedovoljno sve dok postoje deca koja ne dobijaju nikakvo obrazovanje. Za mnogu decu u ustanovama roditelji ne praktikuju roditeljske dužnosti i prava, a staratelji su često iz centara za socijalni rad te ne održavaju dovoljno blisku vezu ili interes za dete. Republika Srbija ulaže napore u cilju prevazilaženja navedenog stanja, u kom cilju su preduzete konkretne mere MRSP i MP.

Član 25. Zdravlje

275. U Planu razvoja zdravstvene zaštite jedna od tri prioritetne oblasti očuvanja i unapređenja zdravlja je zdravstvena zaštita posebno osetljivih grupacija stanovništva, u okviru koje je jedan od postavljenih ciljeva ostvarivanje punog zdravstvenog potencijala osoba sa invaliditetom kroz sprovođenje, praćenje i evaluaciju SUPOSI.

276. Zadatak SUPOSI i akcionog plana je da se definišu ciljevi, mere i aktivnosti koje će doprineti da se socijalni model i pristup zasnovan na ljudskim pravima ugradi u mere koje utiču na pitanja položaja osoba sa invaliditetom. U skladu sa postavljenim okvirima, plan je da se do 2015. godine ispune opšti ciljevi među kojima je da se socijalne, zdravstvene i druge usluge bazirane na pravima i potrebama korisnika načine dostupnim, u skladu sa savremenim međunarodno prihvaćenim metodama procene invalidnosti i potreba.

277. SUPOSI ima za jedan od opštih ciljeva da se socijalne, zdravstvene i druge usluge bazirane na pravima i potrebama korisnika učine dostupnim, u skladu sa savremenim međunarodno-prihvaćenim metodama procene invalidnosti i potreba. Potrebe će se procenjivati putem primene međunarodno-prihvaćenih metoda. Uz to, treba da se obezbedi i pristupačnost ovim uslugama u arhitektonskom, organizacionom i programskom smislu. Takođe, potrebno je razvijati i osigurati pristupačnost i drugim uslugama koje podrazumevaju primenu savremenih tehnologija, kao i programe informisanja osoba sa invaliditetom o pravima i mogućnostima korišćenja tih usluga na lokalnom nivou.

278. SUPOSI postavlja zahtev za postepenu, ali obaveznu transformaciju sistema procene, kako bi on bio funkcionalan i u skladu sa sistemom koji se konstituiše kroz reformski proces, odnosno, sa sistemom koji pruža mogućnosti i bazira se na sposobnostima osoba sa invaliditetom. Strategija postavlja uvođenje (biopsiho) socijalnog modela invalidnosti koji čini teorijsku osnovu "Međunarodne klasifikacije funkcionisanja, invalidnosti i zdravlja".

279. U okviru ovog opšteg cilja postavljen je i poseban cilj koji se odnosi na unapređenje sistema podrške i usluga usmerenih ka korisniku u skladu sa njegovim potrebama. Mere radi dostizanja pomenutog cilja su: Dalje razvijati koncept procene sposobnosti i potreba ka biopsihosocijalnom modelu i uskladiti standarde nacionalne klasifikacije sa međunarodnim standardima klasifikacije funkcionisanja, invalidnosti i zdravlja; Razviti standarde kvaliteta socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga koje se pružaju osobama sa invaliditetom u lokalnoj zajednici, obezbeđujući programsku i metodološku podršku u njihovoj implementaciji; Razviti sistem kontrole kvaliteta socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga kroz sistem supervizije, monitoringa, programe edukacije i profesionalnog napredovanja pružalaca usluga; Obezbediti da sistem socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga za osobe sa invaliditetom u potpunosti poštuje princip dostupnosti usluga u lokalnoj zajednici, uz potpunu primenu procesa deinstucionalizacije; Obezbediti razvoj multidisciplinarnog timskog rada na svim nivoima kroz povezivanje institucija sa druga dva sektora; Osigurati pristupačnost socijalnim, zdravstvenim i drugim uslugama u arhitektonskom, organizacionom i programskom smislu - prostor bez barijera, mobilni servisi, fleksibilno radno vreme, prilagođeni formati informacija, edukovani pružaoci usluga, kao i uključivanje novih tehnologija; Razviti mehanizme koji će omogućiti postojanje pluralizma pružaoca usluga (vladine institucije, agencije, udruženja građana i privatni sektor), koji će pružati usluge na bazi utvrđenih standarda i principa "korisnik (osoba sa invaliditetom) je u centru kreirane, odnosno pružene usluge"; Razviti standarda usluga, treninga i kvalifikacije za personalne asistente; Osigurati kontinuitet, komplementarnost i međusektorsku saradnju u pružanju usluga osobama sa invaliditetom; Razvijati model "sredstva prate korisnika", tako da osoba sa invaliditetom ima pravo izbora vrste i pružaoca usluga; Podsticati i podržati razvoj novih usluga u lokalnoj zajednici uz primenu individualizovanih planova koji podstiču aktivizam i podržavaju samostalnost osoba sa invaliditetom; Osigurati

sveobuhvatnost zdravstvene zaštite za osobe sa invaliditetom (promocija zdravlja, prevencija bolesti na svim nivoima, rana dijagnoza, lečenje i rehabilitacija), bez diskriminacije u odnosu na njihovo stanje i bolest, u skladu sa njihovim potrebama; Osigurati da osobe sa invaliditetom ostvare prava na savremena medicinsko-tehnička pomagala (proteze, ortoze i druga pomagala za kretanje, stajanje i sedenje, pomagala za vid, sluh, govor i druga pomagala) u skladu sa njihovim potrebama; Osigurati da zdravstveni radnici osobama sa invaliditetom pružaju zdravstvenu zaštitu, poštujući sva prava pacijenata (pravo na: informacije, obaveštenje, slobodan izbor lekara, privatnost i poverljivost informacija, na samoodlučivanje i pristanak, uvid u medicinsku dokumentaciju, tajnost podataka, prigovor, naknadu štete); Obezbediti pristup osobama sa invaliditetom specijalizovanim službama zdravstvene zaštite i rehabilitacije; Osigurati postojanje i razvoj programa rehabilitacije za sve grupe osoba sa invaliditetom, baziranih na individualnim potrebama; Razviti programe informisanja korisnika sa invaliditetom o pravima i mogućnostima korišćenja usluga i za te potrebe razviti mape dostupnih usluga na lokalnom nivou; Uvesti nova zanimanja relevantna za razvoj usluga, kroz program razvoja klasifikacije zanimanja.

280. Kao jednu od mera strategija predviđa da se osigura ostvarivanje prava na specifična pomagala za korekciju i kompenzaciju, njihovo redovno održavanje, obezbeđivanje sanitetskih materijala i lekova uz pokrivanje troškova nabavke i održavanja iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja. Ostvarivanje ovog prava je predstavljno u delu koji se odnosi na primenu Člana 20. Konvencije.

281. U cilju praćenja postignutih rezultata i proceni uspešnosti realizacije razvijenih planova, Vlada Republike Srbije će obrazovati telo - Savet za implementaciju strategije unapređenja položaja osoba sa invaliditetom, koje će imati i zadatak da priprema zbirne izveštaje resornih ministarstava, odgovarajućih institucija i drugih odgovarajućih partnera o aktivnostima i postignutim rezultatima u oblasti unapređenja položaja osoba sa invaliditetom.

282. ZZZ u delu koji se odnosi na ljudska prava i vrednosti u zdravstvenoj zaštiti propisano je da svaki građanin ima pravo da zdravstvenu zaštitu ostvaruje uz poštovanje najvišeg mogućeg standarda ljudskih prava i vrednosti, odnosno ima pravo na fizički i psihički integritet i na bezbednost njegove ličnosti, kao i na uvažavanje njegovih moralnih, kulturnih, religijskih i filozofskih ubeđenja, a svako dete do navršanih 18 godina života ima pravo na najviši mogući standard zdravlja i zdravstvene zaštite. Ova odredba osnosi se na sva lica, uključujući i osobe sa invaliditetom.

283. Zakonom o zdravstvenom osiguranju (ZZO) određuje se da se osiguranicima smatraju i lica koja pripadaju grupaciji stanovništva koja je izložena povećanom riziku obolevanja; lica čija je zdravstvena zaštita potrebna u vezi sa sprečavanjem,

suzbijanjem, ranim otkrivanjem i lečenjem bolesti od većeg socijalno-medicinskog značaja; kao i lica koja su u kategoriji socijalno ugroženog stanovništva, ako ne ispunjavaju uslove za sticanje svojstva osiguranika, ili ako prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja ne ostvaruju kao članovi porodice osiguranika, u koje između ostalih spadaju i osobe sa invaliditetom i mentalno nedovoljno razvijena lica. Za ova lica u državnom budžetu obezbeđuju se sredstva za uplatu doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na osnovicu i po stopi doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje koje su propisane ovim zakonom. Tako osobe sa invaliditetom i mentalno nedovoljno razvijena lica stiču status osiguranika koji ostvaruju prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u sadržaju, obimu, na način i po postupku propisanom ovim zakonom i propisima donetim za sprovođenje ovog zakona kao i sva druga osigurana lica.

284. Pravom na dostupnost zdravstvene zaštite određeno je da svaki pacijent ima pravo na dostupnu zdravstvenu zaštitu u skladu sa zdravstvenim stanjem, a u granicama materijalnih mogućnosti sistema zdravstvene zaštite. U postupku ostvarivanja zdravstvene zaštite pacijent ima pravo na jednak pristup zdravstvenoj službi bez diskriminacije u odnosu na finansijske mogućnosti, mesto stanovanja, vrstu oboljenja ili vreme pristupa zdravstvenoj službi.

Član 26. Održavanje i rehabilitacija

285. ZPRZOSI definisana je profesionalna rehabilitacija osoba sa invaliditetom kao organizovanje i sprovođenje programa mera i aktivnosti u cilju osposobljavanja za odgovarajući posao, zapošljavanja, održanja zaposlenja, napredovanja ili promene profesionalne karijere.

286. ZPRZOSI detaljno je uređena organizacija i uslovi za rad preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, odnosno radnih centara.

287. Pravilnikom o proceni dodatne obrazovne, zdravstvene i socijalne podrške detetu i učeniku obezbeđuje se praćenje potreba deteta, pružanje podrške u daljem društvenom životu i u najvećoj meri usmeravanje preostalih kapaciteta na dete.

288. U svim ustanovama u kojima se na smeštaju nalaze OSI i deca sa smetnjama u razvoju obezbeđene su usluge rehabilitacije, koje su, s jedne strane namenjene

očuvanju kapaciteta, a sa druge strane, podizanju mogućnosti OSI da adekvatnije zadovoljavaju svoje potrebe.

289. Odredbe čl. 19. i 20. ZPRZOSI utvrđuju pravo na profesionalnu rehabilitaciju za zaposlene osobe sa invaliditetom.

290. Bliže uslove, kriterijume i standarde za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije sporazumno propisuju ministar nadležan za poslove zapošljavanja, ministar nadležan za poslove zdravlja i ministar nadležan za poslove obrazovanja.

291. Imajući u vidu nepovoljnu obrazovnu strukturu OSI (značajan broj ima prvi stepen stručne spreme - 35,40%, a drugi 12,21%, dok je sličan procenat i sa završenom trećim stepenom – 31,34%) koje su tražioci zaposlenja i činjenicu da OSI nakon sprovedenih mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije mogu znatno da poboljšaju svoj radni učinak, ZPRZOSI he predviđen razvoj programa obuka zasnovanim na potrebama tržišta rada koji zadovoljavaju osnovne kriterijume za ostvarivanje planiranih rezultata i sticanje stručnih kompetencija. U 2010. godini organizovano je 29 obuka za potrebe tržišta rada i poznatog poslodavca u koje je uključena 191 osoba sa invaliditetom.

292. Nosioi poslova profesionalne rehabilitacije mogu biti: preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, obrazovne ustanove i druga pravna i fizička lica koja te standarde ispunjavaju.

Član 27. Rad i zapošljavanje

293. Ustavom Republike Srbije osobama sa invaliditetom garantuje se posebna zaštita na radu i posebne uslove rada, u skladu sa zakonom (član 60. stav 5).

294. ZPRZOSI je, kroz obavezu zapošljavanja OSI, uvedeno načelo afirmativne akcije sa ciljem značajnijeg uključivanja osoba sa invaliditetom na tržište rada.

295. ZPRZOSI su propisani podsticaji za zapošljavanje radi stvaranja uslova za ravnopravno uključivanje OSI na tržište rada, procenu radnih sposobnosti, profesionalnu rehabilitaciju, obavezu zapošljavanja OSI, uslove za osnivanje i obavljanje delatnosti preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, druge posebne oblike zapošljavanja i radnog angažovanja OSI, kao i druga relevantna pitanja. Prema podacima za 2011. godinu, 34,43% osoba sa invaliditetom ima prvi stepen stručne spreme, 12,5% drugi, 31,19 treći, 16,8% četvrti, 1,99% peti, 1,96% šesti i 1,52% sedmi stepen stručne spreme. Programom rada NSZ za 2011. godinu, planirano je da se u obuke za tržište rada uključi ukupno 400 osoba sa invaliditetom, i to 350 u obuke za tržište rada, a u obuke na zahtev poslodavca 50 osoba sa invaliditetom. U obuke na zahtev poslodavca nije bilo uključenih osoba sa invaliditetom (izvor podataka je Nacionalna služba za zapošljavanje).

296. Postupak procene radne sposobnosti i mogućnosti zaposlenja ili održanja zaposlenja obuhvata medicinske, socijalne i druge kriterijume kojima se utvrđuju mogućnosti i sposobnosti osobe sa invaliditetom neophodne za uključivanje na tržište rada i obavljanje konkretnih poslova samostalno ili uz službu podrške, upotrebu tehničkih pomagala, odnosno mogućnosti zapošljavanja pod opštim ili pod posebnim uslovima.

297. Politika zapošljavanja u 2010. godini bila usmerena na izradu novih propisa kojima se omogućava povoljniji ambijent i efikasnije funkcionisanje tržišta rada, podstiče zapošljavanje nezaposlenih lica, a posebno OSI.

298. Kao osetljiva grupa OSI imaju prioritet pri uključivanju u mere aktivne politike tržišta rada. Podrška za dobijanje prvog zaposlenja nakon obrazovanja, odnosno podrška za što bržu integraciju na tržištu rada po izlasku iz škole, pruža se kroz programe prakse i pripravništva i posebno prilagođene treninge za aktivno traženje posla (uključujući i motivacione treninge i klubove za traženje posla). Takođe, ZPRZOSI propisana je mogućnost subvencionisanja zarade prilikom zapošljavanja osobe sa invaliditetom bez radnog iskustva, u trajanju od 12 meseci (član 32.). Za lica koja nemaju odgovarajuće kvalifikacije ili su bez kvalifikacija organizuju se stručne obuke. Efekat programa stručnih obuka i osposobljavanja se prati.

299. Ukoliko poslodavac ne ispuni zakonom utvrđenu obavezu, odnosno istu ne ispuni kroz neku od ponuđenih alternativa, dužan je da plati penale u visini trostrukog iznosa minimalne zarade utvrđene propisima o radu, za svaku OSI koju nije zaposlio.

300. Kao posebne oblike zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom ZPRZOSI uvodi nove forme organizovanja i to: preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom; socijalna preduzeća i socijalne organizacije; radni centar.

301. Zakonom o sprečavanju zlostavljanja na radu[53] (ZZNR)propisana je zabrana bilo kog vida zlostavljanja na radu i u vezi sa radom, kao i zloupotreba prava na zaštitu od zlostavljanja.

302. Zakonom o radu (ZOR) propisano je da zaposleni ne može da radi prekovremeno ako bi, po nalazu nadležnog zdravstvenog organa, takav rad mogao da pogorša njegovo zdravstveno stanje. Takođe je propisano da zaposleni sa zdravstvenim smetnjama, utvrđenim od strane nadležnog zdravstvenog organa u skladu sa zakonom, ne može da obavlja poslove koji bi izazvali pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja ili posledice opasne za njegovu okolinu (član 81.).

303. Shodno ZOR zaposlenom invalidu rada poslodavac je dužan da obezbedi obavljanje poslova prema preostaloj radnoj sposobnosti (član 101.).

304. U ZOR nije propisana posebna zaštita od otkaza ugovora o radu zaposlenim sa invaliditetom, ali su sadržane odredbe o nezakonitom otkazu i postupanju inspektora rada u slučaju nezakonitog otkaza koje se primenjuju na sve zaposlene.

Praksa

305. Poslednjih nekoliko godina broj OSI, na evidenciji NSZ, relativno je konstantan. Stupanje na snagu obaveze zapošljavanja OSI dovodi do značajnijeg zapošljavanja ove kategorije nezaposlenih lica. Tako je, tokom 2010. godine, radni odnos zasnovalo 3.681 osoba sa invaliditetom, što je kvalitativno i kvantitativno značajniji rezultat u odnosu na prethodne godine. Od stupanja na snagu ZPRZOSI[54] do kraja 2010. godine zaposleno je 5.558 OSI. Međutim, zapošljavanje nije dovelo do analognog smanjenja broja lica iz ove kategorije sa evidencije nezaposlenih, s obzirom da je praćeno i prilivom novih lica kod kojih je izvršena procena radne sposobnosti i koja su stekla status osobe sa invaliditetom, u smislu člana 4. ZPRZOSI. Na osnovu sagledavanja sveukupnog stanja pojedinca i stanja na tržištu rada organ veštačenja vrši ocenu bolesti i oštećenja od uticaja na radnu sposobnost i mogućnost zaposlenja ili održanja zaposlenja na osnovu skale.

306. U 2010. godini doneto je 4.071 rešenje o procenjenoj radnoj sposobnosti. Od ukupnog broja donetih rešenja, 74%, ukazuje da su teškoće i prepreke male i da omogućavaju zapošljavanje pod opštim uslovima – bez prilagođavanja.

307. Promena stanja na evidenciji NSZ, u kombinaciji sa analizama koje se odnose na kvalifikacionu i starosnu strukturu tražilaca zaposlenja iz kategorije osoba sa invaliditetom, uslovili su da se mere i aktivnosti na tržištu rada usmere ka potpunijem obuhvatu osoba sa invaliditetom aktivnim merama zapošljavanja. Tako se, u roku od 6 meseci od izlaska iz mere, u 2010 godini se zaposlilo 1.036 osoba sa invaliditetom, kroz učešće u programima: karijernog vođenja i savetovanja; dodatnog obrazovanja i obuke; subvencionisanog zapošljavanja. [\[55\]](#)

308. Na osnovu Izveštaja o izvršenju obaveze zapošljavanja OSI prema ZPRZOSI prosečan broj zaposlenih osoba sa invaliditetom u 2010. godini na bazi podnetih obrazaca je 10.326.

309. U cilju stvaranja mogućnosti za efikasnije i kvalitetnije uključivanje OSI na tržište rada Nacionalna služba za zapošljavanje je, kao podršku u zapošljavanju OSI, počev od 3. februara 2011. godine, raspisala konkurse za:

- dodelu subvencije poslodavcima za otvaranje novih radnih mesta;
- dodelu subvencija za samozapošljavanje nezaposlenim osobama sa invaliditetom;
- konkurse za organizovanje i sprovođenje javnih radova na kojima se angažuju osobe sa invaliditetom;
- refundaciju zarade lica angažovanih na pružanju stručne podrške osobi sa invaliditetom na radnom mestu;
- učešće u finansiranju programa obuke za osobe sa invaliditetom za potrebe poslodavca;
- podnošenje zahteva za refundaciju primerenih toškova prilagođavanja radnog mesta za zapošljavanje osoba sa invaliditetom;
- realizaciju stručne prakse i podnošenje zahteva za dodelu subvencije zarade za zapošljavanje osoba sa invaliditetom bez radnog iskustva.

310. Istraživanjem „Izveštaj preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju” Republički zavod za statistiku prikuplja podatke o rehabilitaciji i osposobljavanju invalida u zaštitnim radionicama, zavodima i ustanovama za stručno osposobljavanje. Na osnovu ovog izveštaja mogu se videti razlike u broju zaposlenih žena i muškaraca sa invaliditetom koji su osposobljeni u okviru preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju (ukupno, od toga u preduzeću, van preduzeća i onih koji čekaju na zaposlenje).

311. U godišnjem statističkom izveštaju o punoletnim korisnicima i oblicima socijalne zaštite, koji se dobija od Centara za socijalni rad, prikupljaju se podaci o ukupnom broju različitih kategorija korisnika socijalne zaštite zaposlenih preko Centara za socijalni rad.

312. Odredbe ZDS i Zakona o platama državnih službenika i nameštenika[56](ZPDSIN) predstavljaju pravni okvir koji obezbeđuje opštu zaštitu od diskriminacije u državnim organima Republike Srbije.

313. Zakonom o državnim službenicima[57] (ZODS) propisano je:

- da se zabranjuje svaki vid povlašćivanja ili uskraćivanja državnog službenika u njegovim pravima ili dužnostima, posebno zbog rasne, verske, polne, nacionalne ili političke pripadnosti ili zbog nekog drugog ličnog svojstva (član 7.);
- osnovno načelo pri zapošljavanju u državnim organima prema kome su svim kandidatima pod jednakim uslovima dostupna sva radna mesta (član 9.);
- da se pri zapošljavanju u državne organe vodi računa o tome da nacionalni sastav, zastupljenost polova i broj osoba sa invaliditetom odslikava u najvećoj mogućoj meri strukturi stanovništva (član 9.);
- da se izbor kandidata zasniva na sistemu zasluga - što podrazumeva da se pri izboru kandidata za svako izvršilačko radno mesto i svaki položaj koji se popunjava u organima državne uprave vodi računa prvenstveno o stručnoj osposobljenosti, znanju i veštinama kandidata;
- da su svi državni službenici jednaki kad se odlučuje o napredovanju i nagrađivanju i ostvarivanju njihove pravne zaštite (član 11.).

314. Posebnim kolektivnim ugovorom za državne organe[58] regulisana je obaveza poslodavca da u budžetu Republike Srbije obezbedi sredstva za sprovođenje utvrđenih mera za otklanjanje rizika u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu, uključujući i sredstva za prevenciju radne invalidnosti (član 15.). Pored toga, za slučaj nastanka teže invalidnosti zaposleni ima pravo na solidarnu pomoć (član 25. tačka 4).

Član 28. Odgovarajući životni uslovi i socijalna zaštita

315. Zakonom o socijalnom stanovanju[59] uređeni su uslovi za održivi razvoj socijalnog stanovanja i način obezbeđivanja i korišćenja sredstava za razvoj socijalnog stanovanja, kao i druga pitanja od značaja za socijalno stanovanje. Sredstva za socijalno stanovanje koriste se, između ostalog, za podsticanje različitih vidova pribavljanja stanova za socijalno stanovanje osoba sa invaliditetom, kao i ličnih i porodičnih vojnih invalida i civilnih invalida rata, kao i stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom. Pravo na rešavanje stambenih potreba u skladu sa ovim zakonom imaju lica koja su bez stana, odnosno lica bez stana odgovarajućeg standarda i koja iz prihoda koje ostvaruju ne mogu da obezbede stan po tržišnim uslovima. Invalidnost je jedno od osnovnih merila za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba lica koja ostvaruju pravo na rešavanje stambenih potreba.

316. SUPOSI su predviđeni opšti i posebni ciljevi u vezi sa primenom člana 28. Konvencije.

317. ZSZ je stvoren celovit sistemski okvir kako bi se osobama sa invaliditetom obezbedio pristup uslugama, uređajima i drugoj odgovarajućoj pomoći po pristupačnim cenama, uključujući raspoloživost programa koji pokrivaju dodatne finansijske troškove vezane za invaliditet.

318. U ZSZ propisano je da svaki pojedinac i porodica kojima je neophodna društvena pomoć i podrška radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća i stvaranja uslova za zadovoljenje osnovnih životnih potreba imaju pravo na socijalnu zaštitu, koja se obezbeđuju pružanjem usluga socijalne zaštite i materijalnom podrškom. U tom smislu, usluge socijalne zaštite su aktivnosti pružanja podrške i pomoći pojedincu i porodici radi poboljšanja, odnosno očuvanja kvaliteta života, otklanjanja ili ublažavanja rizika nepovoljnih životnih okolnosti, kao i stvaranje mogućnosti da samostalno žive u društvu. Pravo na različite vrste materijalne podrške ostvaruje se radi obezbeđenja egzistencijalnog minimuma i podrške socijalnoj uključenosti korisnika.

319. Korisnici socijalne zaštite su državljani Republike Srbije, a mogu biti i strani državljani i lica bez državljanstva, u skladu sa zakonom i međunarodnim ugovorima. Poštujući načelo nediskriminacije, sadržano u ZSZ, sve osobe sa invaliditetom imaju

jednaka prava na usluge socijalne zaštite i materijalnu podršku, kao i podršku sprečavanju socijalne isključenosti.

320. ZSZ je uspostavljeno pravo na novčanu socijalnu pomoć, koje pripada pojedincu, odnosno porodici, koji svojim radom, prihodima od imovine ili iz drugih izvora ostvaruju prihod manji od iznosa novčane socijalne pomoći utvrđenog ovim zakonom. Takođe, zakonom se predviđa da nezaposleni član porodice, koji se brine o osobi sa invaliditetom ili detetu sa smetnjama u razvoju koja/e koristi dodatak za pomoć i negu drugog lica, po bilo kom osnovu, ima svojstvo lica nesposobnog za rad, što predstavlja pogodnost prilikom ostvarivanja prava na novčanu socijalnu pomoć.

321. Pored novčane socijalne pomoći, lice može ostvariti i druge novčane naknade - dodatak za pomoć i negu drugog lica, odnosno uvećan dodatak za pomoć i negu drugog lica. Ova prava ne zavise od prihoda, a omogućava se ostvarivanje i prava na novčanu socijalnu pomoć, pod uslovima propisanim ZSZ.

322. ZSZ uspostavljena je posebna mera direktne podrške roditeljima dece sa smetnjama u razvoju koji se o svojoj deci brinu u porodičnom okruženju: nezaposlenim roditeljima dece sa smetnjama u razvoju, koji nisu osigurani po drugom osnovu, a dete ostvaruje pravo na uvećan dodatak za negu i pomoć drugog lica (od rođenja do 26 godina starosti) priznaje se pravo na doživotno novčano primanje, ukoliko nisu po drugom osnovu ostvarili pravo na penziju. Ova mera predstavlja podršku porodici dece sa smetnjama u razvoju i sprečava smeštaj dece sa smetnjama u razvoju u institucije.

323. Takođe, ZSZ propisano je formiranje posebnog fonda za namenske transfere najsiromašnijim lokalnim zajednicama u Republici Srbiji namenjenih isključivo za razvoj pojedinih usluga, što predstavlja jedan od mehanizama podrške zajednicama koje nemaju kapacitet za uspostavljanje i održivost usluga namenjenih građanima kao odgovor na njihove potrebe. MRSP prepoznaje nedostatak kapaciteta i konkretnih usluga na terenu kada su u pitanju osobe sa invaliditetom. Stoga je u toku set aktivnosti na razvijanju programa i minimalnih stadarda, odnosno uspostavljanje usluga, koje će, između ostalog, biti namenjene i unapređenju položaja osoba sa invaliditetom.

324. Strategijom smanjenja siromaštva u Srbiji iz 2003. godine osobe sa invaliditetom su apostrofirane kao jedna od marginalizovanih društvenih grupa koje su posebno izložene riziku siromaštva. Istraživanja Svetske banke koje su pratile usvajanje ovog dokumenta pokazuju da čak oko 70 procenata OSI i članova njihovih porodica živi na ili ispod granice siromaštva. Strategijom je predviđeno razvijanje

servisa podrške, podsticanje inkluzivnog obrazovanja i povećanja stope zaposlenosti, koja je 2003. iznosila 13 posto.

325. Posle formiranja Tima za smanjenje siromaštva pri kabinetu potpredsednika Vlade Republike Srbije formirane su fokus grupe za civilno društvo koje će podržavati sprovođenje Strategije a jedna od fokus grupa okupljala je udruženja osoba sa invaliditetom.

326. Prilikom usvajanja dokumenata za ostvarivanje Milenijumskih ciljeva razvoja, Republika Srbija je, u skladu sa Strategijom smanjenja siromaštva, prepoznala OSI kao jednu od posebno ranjivih društvenih grupa i izričito uključila OSI u mere za ostvarivanje Milenijumskih ciljeva razvoja.

Član 29 – Učešće u političkom i javnom životu

327. U pravnom sistemu Republike Srbije izborno pravo je regulisano Zakonom o izboru narodnih poslanika[60] (ZINP) i to tako da pravo da bira i da bude biran za poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srbije ima građanin sa prebivalištem u Republici Srbiji koji je istovremeno: 1) državljanin Republike Srbije; 2) poslovno sposoban, 3) sa navršениh 18 godina života.

328. Takođe, ZINP je utvrđeno da birač koji nije u mogućnosti da na biračkom mestu lično glasa (slepo, invalidno lice, nepismeno lice) ima pravo da povede lice koje će umesto njega, na način koje mu ono odredi, ispuniti listić, odnosno obaviti glasanje (član 72. stav 1). Utvrđena je i procedura glasanja u situaciji kada birač nije u mogućnosti da glasa na biračkom mestu – nemoćno ili sprečeno lice (član 72a). Isto tako, Zakonom o lokalnim izborima[61] (ZOLI) je predviđeno da birač može da glasa i van biračkog mesta na kom je upisan u izvod iz biračkog spiska, pod uslovima i na način utvrđen zakonom (član 33. stav 2).

329. Način neposrednog izjašnjavanja građana utvrđen je Zakonom o referendumu i narodnoj inicijativi[62] (ZRNI) Prema ovom zakonu, na način neposrednog izjašnjavanja lica koja nisu u mogućnosti da glasaju na glasačkom mestu, odnosno da sama glasaju, shodno se primenjuju propisi o izboru narodnih poslanika kojima je uređen način glasanja ovih lica (član 20. stav 3).

330. Iz odredaba ZOINP i ZOLI proizlazi da je princip slobodnog, opšteg, jednakog i neposrednog izbornog prava u potpunosti primenjen, te da aktivno i pasivno biračko pravo imaju svi građani Republike Srbije pod potpuno jednakim uslovima.

331. Izmenama izbornih zakona iz 2004. osobama sa invaliditetom koje su nepokretne ili teško pokretne dopušteno je da glasaju kod kuće, zaokruživanjem glasačkog listića koji im donesu članovi izborne komisije u tajnosti i stavljanjem tog listića u zapečaćenu kovertu koja se predaje članovima komisije koji je potom ubacuju u glasačku kutiju na glasačkom mestu. Izmenama izbornih zakona iz 2007. godine omogućeno je organizovanje glasanja za osobe sa invaliditetom koje su smeštene u ustanove za dugotrajan smeštaj.

Član 30 – Učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu

332. Sektor za savremeno stvaralaštvo MKIID u okviru godišnjeg Konkursa za sufinansiranje programa/projekata koji svojim kvalitetom doprinose razvoju i prezentaciji umetnosti i kulture sufinansira projekte namenjene osobama sa invaliditetom i one u kojima su učesnici osobe sa invaliditetom. Tako je u 2009. godini putem konkursa sufinansirano 20 projekata u ukupnom iznosu od 1.894.000,00 dinara. Van konkursa dodeljena su sredstva u ukupnom iznosu od 2.620.000,00 dinara.

333. U 2010. godini putem konkursa sufinansirano je 9 projekata u ukupnom iznosu od 2.400.000,00 dinara. Van konkursa finansirano je 6 projekata u ukupnom iznosu od 3.370.000,00 dinara. Za projekte u 2011. godini namenjeno je 2.400.000,00 dinara.

334. Nacionalnom strategijom razvoja sporta u Republici Srbiji od 2009-2013 godine, pitanje sporta osoba sa invaliditetom predstavlja jedan od strateških ciljeva, a sve aktivnosti su definisane kroz Akcioni plan koji je usvojen 2009. godine.

335. Ministarstvo omladine i sporta (MOS) je podržalo sprovođenje „Istraživanja ostvarenih rezultata u oblasti omladinske politike za osetljive grupe mladih u 2008 i 2009. godini” koje je sproveo Centar za proučavanje alternativa u septembru 2010. godine, prema kom je u 2009. godini sprovedeno 24 projekata koji su se direktno odnosili na osetljive grupe mladih (24% od ukupnog broja projekata). Osobe sa invaliditetom su činile 11% direktnih korisnika ovih projekata. Projekti su se odnosili na pružanje psiho-socijalne pomoći mladima iz osetljivih grupa, njihovu integraciju u

zajednicu, smanjenje rizika od siromaštva među ovim grupama kao i promocijom prava i pomoći mladima i njihovim porodicama u ostvarivanju prava.

336. Kao osnovni problemi sa kojima se susreću mladi sa invaliditetom, udruženja su istakla nedostatak precizne evidencije koja bi obuhvatala i mlade osobe sa teškim oblicima invaliditeta koje su zbrinute u porodicama, problemi u realizaciji prava, nedovoljan broj inkluzivnih programa i sadržajno adekvatne ponude, kao i potpuna isključenost iz društvenog života i nevidljivost za javnost velikog broja mladih osoba sa invaliditetom.

337. Na Konkursu za uključivanje udruženja u proces sprovođenja SUPOSI kroz realizaciju projekata usmerenih ka realizaciji prioriternih ciljeva strategije i aktivnosti planiranih akcionim planom, koji MOS godišnje sprovodi, u periodu od septembra 2009. do marta 2011, finansirana su tri projekta udruženja ukupnoj vrednosti od 1.744.130,00 dinara.

338. Ministarstvo omladine i sporta je tokom 2009. godine sprovelo ukupno osam infrastrukturnih projekata u cilju izgradnje, sanacije i adaptacije objekata za bavljenje sportom, rekreacijom i aktivnostima u slobodno vreme osoba sa invaliditetom, u ukupnoj vrednosti 20.249.996,00 dinara. Tokom 2010. godine sprovedeno je ukupno tri infrastrukturna projekta u cilju izgradnje, sanacije i adaptacije objekata za bavljenje sportom, rekreacijom i aktivnostima u slobodno vreme osoba sa invaliditetom, u ukupnoj vrednosti 15.349.815, 00 RSD. U toku 2011. godine u planu je realizacija projekata u procenjenoj vrednosti od 18.735.130,00 dinara.

339. MOS finansira programske aktivnosti sportskih organizacija osoba sa invaliditetom. U 2009. i 2010. godini finansirane su sledeće sportske organizacije: Paraolimpijski komitet Srbije, Sportski savez invalida Srbije, Sportski savez slepih i slabovidnih Srbije, Specijalna Olimpijada Srbije, Sportski savez gluvih Srbije.

340. Iz budžeta MOS pored finansiranja redovnih programa, sportskih kampova, projekata iz budžetskog fonda, finansira se i dodeljivanje nacionalnih priznanja, nagrada i stipendija za osobe sa invaliditetom.

Član 6. Žene sa invaliditetom

341. Jedan od principa na kojima počiva SUPOSI jeste i jednakost muškaraca i žena. To podrazumeva ugrađivanje rodne ravnopravnosti u politike – naročito značajno kada se radi o najugroženijim grupama kao što su osobe sa invaliditetom. SUPOSI definiše rodnu ravnopravnost, navodeći da ona podrazumeva da muškarac i žena imaju jednake uslove za ostvarivanje potpunih ljudskih prava i mogućnost da doprinesu nacionalnom, političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom napretku, kao i da podjednako uživaju koristi od tog napretka. Pored toga, rodna ravnopravnost uključuje obavezu Vlade da vodi politiku jednakih mogućnosti; da bliže definiše sadržaj načela ravnopravnosti u pojedinim oblastima društvenog života, posebno u sferi ekonomije i politike; ustanovljavanje mogućnosti preduzimanja mera afirmativne akcije radi otklanjanja faktičke neravnopravnosti; i zaštitu prava na ravnopravnost.

342. SUPOSI je predviđen poseban cilj koji se odnosi na razvijanje i osiguravanje jednakih mogućnosti za žene sa invaliditetom za ravnopravno i aktivno učešće u životu zajednice, u okviru tog cilja predviđene su sledeće mere :

- Razvijati i obezbediti pristup potrebnim i odgovarajućim servisima za žene sa invaliditetom u cilju podizanja kvaliteta života;
- Podizati svest društva i osoba sa invaliditetom o relacijama između pola, roda i invalidnosti;
- Obezbediti informacije o položaju žena sa invaliditetom u odnosu na njihove društvene uloge i posebnu ranjivost u odnosu na porodično nasilje;
- Obezbediti informacije o ženskim ljudskim pravima (reproduktivno pravo) ženama sa invaliditetom;
- Preduzeti mere na sprečavanju nasilja, zlostavljanja i eksploatacije žena sa invaliditetom;
- U saradnji sa relevantnim institucijama i organizacijama osoba sa invaliditetom razvijati i primeniti programe psihosocijalne i pravne podrške ženama sa invaliditetom koje su preživele nasilje, zlostavljanje i zloupotrebu;
- Pružiti podršku organizacijama i institucijama koje se bave nasiljem nad osobama sa invaliditetom;
- Preduzeti mere i aktivnosti u cilju povećanja nivoa znanja i veština žena sa invaliditetom za ravnopravno i aktivno učešće u životu zajednice.

343. Strategija sprečavanja nasilja nad ženama posebno apostrofira žene sa invaliditetom.

344. Akcionim planom za sprovođenje Nacionalne strategije za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti, kao deo aktivnosti opšteg cilja „Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje ravnopravnosti

polova” kao aktivnost predviđeno je, između ostalog, stvaranje preduslova za učešće žena iz dvostruko ili višestruko diskriminiranih grupa u javnom i političkom životu. U okviru realizacije ovog cilja planirana je promotivna kampanja pod nazivom „Kapaciteti žena sa invaliditetom”, čija je svrha podizanje opšte svesti o kapacitetima žena sa invaliditetom kao i pilot projekti i seminari namenjeni ovoj kategoriji građanki u cilju povećanja njihovog učešća u javnom i političkom životu.

345. Ciljem „Poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici” predviđen je poseban cilj – obezbeđivanje dostupnosti kvalitetne zdravstvene zaštite za žene, posebno za žene iz višestruko diskriminiranih grupa.

346. Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2011. godinu[63] (NAPZ), žene svrstava u tzv. „ranjive kategorije” koje će zajedno sa kategorijom teže zapošljivih lica, a naročito iz ruralnih i devastiranih područja imati prioritet pri uključivanju u mere aktivne politike zapošljavanja preko Nacionalne službe za zapošljavanje.

347. Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti[64] i ZPRZOSI, zasnivaju se na načelima antidiskriminacije i rodne ravnopravnosti i uvode novine u oblasti zapošljavanja.

348. Na evidenciji nezaposlenih NSZ, zaključno sa 31. decembrom 2009. godine je 7.156 žena sa invaliditetom, odnosno 32,49% od ukupnog broja OSI. Od tog broja 5.929 žena aktivno traži posao.

349. Na evidenciji nezaposlenih NSZ, zaključno sa 31. decembrom 2010. godine je 6.672 žena sa invaliditetom, odnosno 32,70% od ukupnog broja OSI.

350. Na evidenciji nezaposlenih NSZ, zaključno sa 30. junom 2011. godine je 6886 žena sa invaliditetom, odnosno 33,16% od ukupnog broja OSI.

351. Uključenost žena sa invaliditetom u mere aktivne politike zapošljavanja u 2009. godini:

- na sajmovima zapošljavanja učestvovalo je 1.298 osoba sa invaliditetom, od toga 24,94% su žene;

- na obuku u klubu za traženje posla uključeno je 79 osoba sa invaliditetom, od toga 31,64% su žene;
- obuku za aktivno traženje posla završilo je 349 osoba sa invaliditetom, od toga 34,50% su žene;

352. Uključenost žena sa invaliditetom u mere aktivne politike zapošljavanja u 2010. godini:

- na sajmovima zapošljavanja učestvovalo je 1.773 osobe sa invaliditetom, od toga 29,89% su žene;
- na obuku u klubu za traženje posla uključeno je 54 osobe sa invaliditetom, od toga 50% su žene;
- obuku za aktivno traženje posla završilo je 310 osoba sa invaliditetom, od toga 33,87% su žene.

353. Tokom 2010. godine 3.681 nezaposlena osoba sa invaliditetom se prijavila na evidenciju NSZ, od čega je 1.172 žena sa invaliditetom.

354. U okviru programa i mera namenjenih ženama u NAPZ za 2011. godinu predviđene su i afirmativne akcije usmerene prema teže zapošljivim i višestruko diskriminisanim ženama na lokalnom tržištu rada.

Praksa

355. Prema izveštaju „Žene sa invaliditetom u Srbiji” [65] udruženja „...IZ KRUGA”, organizacije za zaštitu prava i podršku ženama sa invaliditetom Srbije i Centra za monitoring i evaluaciju iz decembra 2009. godine. Uprkos aktivnostima Republike Srbije na polju unapređivanja prava žena, položaj žena sa invaliditetom nije prepoznat na adekvatan način. Analiza „Žene sa invaliditetom u Republici Srbiji” ilustruje „nevidljivost” žena sa invaliditetom i nedostatak pravne reakcije na specifične oblike nasilja i diskriminacije kojoj su izložene zbog svog drugačijeg položaja. Žene sa invaliditetom ostaju „tri koraka iza“ u pravima koje uživaju ostali građani i građanke. Njihovu višestruku diskriminaciju ne tretiraju ne samo zakoni već izostaje i društvena akcija, koja je samo deklarativno usmerena na rešavanje ovog problema.

Član 7. Deca sa invaliditetom

356. Republika Srbija ostaje pri stavovima izraženim u par. 94-95 Inicijalnog izveštaja Republike Srbije Komitetu za prava deteta (CRC/C/SRB/1).

357. U okviru procesa sprovođenja Strategije razvoja socijalne zaštite i Nacionalnog plana akcije za decu, MRSP, u saradnji sa UNICEF, okončalo je trogodišnje aktivnosti na realizaciji Projekta „Transformacija rezidencijalnih ustanova za decu i razvoj održivih alternativa” [66]. Jedna grupa projektnih aktivnosti odnosi se: na razvoj hraniteljstva sa posebnim fokusom na razvoj tzv. specijalizovanog hraniteljstva, između ostalog, i za decu sa smetnjama u razvoju, kao i na preispitivanje postupanja zdravstvenih radnika u porodilištima i na prevenciju smeštaja dece sa smetnjama u razvoju u ustanove socijalne zaštite. Kao ishod rada grupe za transformaciju ustanova izrađen je „Sveobuhvatni plan transformacije rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite za decu od 2009. do 2013. godine”. Ovaj dokument obezbeđuje plansko postupanje sistema socijalne zaštite i pomaže donosiocima odluka da planiraju način, vreme i okvir smanjivanja ukupnih kapaciteta ustanova za smeštaj dece (za 50% u periodu od 5 godina), unapređenje kvaliteta zaštite u ovim ustanovama (kroz jačanje stručnih kapaciteta i poboljšanje uslova smeštaja) i preusmeravanje jednog dela kapaciteta ovih ustanova ka razvoju usluga u lokalnoj zajednici za rehabilitaciju i podršku dece. Tokom aprila meseca 2010. godine elementi plana usvojeni su i od strane Vlade, kroz dokument Odluka o mreži ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika [67]. Ovo treba posebno istaći, jer je planirano da kapaciteti ustanova za decu, koji ostaju slobodni i na raspolaganju, budu usmereni ka razvoju usluga u lokalnoj zajednici za podršku i rehabilitaciju dece, uključujući i decu sa invaliditetom i smetnjama u razvoju.

358. Tokom realizacije projekta, uspostavljena je saradnja sa Ministarstvom zdravlja u cilju (a) prevencije smeštaja dece rođene sa rizikom ili teškim mentalnim ili fizičkim oštećenjima, u ustanove socijalne zaštite odmah po rođenju, direktno iz porodilišta i (b) organizovanja edukacija za zaposlene u ustanovama socijalne zaštite u vezi korišćenja fizičkog sputavanja (obuzdavanja) korisnika smeštenih u ustanovama socijalne zaštite za decu i odrasle i stare ometene u razvoju, a u skladu sa međunarodnim konvencijama i standardima zaštite ove grupacije korisnika. Formulirane su i smernice (procedure) za podršku roditeljima koji imaju decu sa smetnjama u razvoju, a realizovane su i aktivnosti sa ciljem jačanja uloge i kapaciteta patronažnih službi.

Praksa

359. Broj dece sa smetnjama u razvoju koja su na evidenci centara za socijalni rad iz godine u godinu pokazuje tendenciju stalnog porasta. Tako je 2007. godine bilo 10.927 ove dece, 2008. godine - 11.512 dok je u 2009. godini njihov porastao na 12.315.

360. U sledećoj tabeli dat je prikaz dece sa smetnjama u razvoju koja se nalaze na smeštaju u ustanovama socijalne zaštite, sa pregledom kretanja u poslednjih 5 godina[68]

Godina	do 18 godina	od 18 do 26	U k u p n o
2006	840	741	1.581
2007	757	740	1.497
2008	683	716	1.399
2009	611	683	1.294
2010	530	671	1.201

361. Podrška procesu deinstitucionalizacije ima i dimenziju povećanja kvaliteta života dece na smeštaju u ustanovama socijalne zaštite. U okviru toga, tokom 2008. godine, realizovan je projekat „Svet kome pripadam - prirodna sredina za decu sa psihofizičkim smetnjama u razvoju”, u partnerstvu Centra za zaštitu odojčadi, dece i omladine u Beogradu sa udruženjem Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim osobama Savski venac i Društvom za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim osobama Stari Grad. Cilj projekta bio je obezbeđivanje pomoći i podrške deci sa smetnjama u razvoju smeštenoj u toj ustanovi. Projekat je nastao iz potrebe da se uskladi kvalitet zaštite ove dece sa njihovim najboljim interesom i najboljim interesom njihove prirodne porodice. Angažovanjem **volontera, koji intenzivnim kontaktom obogaćuju svet ove dece i u partnerstvu sa njihovim roditeljima, postepeno se stvaraju preduslovi za povratak deteta u njegovu prirodnu sredinu. Realizaciju projekta podržalo je **MRSP**.**

362. Za uskršnje praznike 2010. godine organizovan je festival pozorišnih predstava dece ometene u razvoju smeštene u ustanove socijalne zaštite, dece bez roditeljskog staranja i dece iz lokalne zajednice. Festival pod nazivom „Cvet na dlanu” trajao je mesec dana u organizaciji Sektora za brigu o porodici i socijalnu zaštitu, Doma za decu i lica ometena u razvoju „Dr Nikola Šumenković”, lokalne samouprave Petrovac. Festival „Cvet na dlanu” kao i sve propratne aktivnosti imaju za cilj

integraciju osoba sa smetnjama u mentalnom razvoju u širu društvenu zajednicu i razbijanje predrasuda koje u društvu postoje o njima.

363. Takođe, organizovan je i prvi inkluzivni festival „Note za sve” na nivou cele Republike, u organizaciji Zavoda za smeštaj odraslih lica „Male pčelice”. Festival je trajao tri dana tokom novembra 2010. godine i imao je oko 400 učesnika.

Član 31 – Statistika i prikupljanje podataka

364. Republički zavod za statistiku objavljuje podatke institucija u oblasti socijalne zaštite. Obuhvaćene su ustanove za smeštaj dece i omladine, za smeštaj odraslih lica, za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom i centri za socijalni rad. Podaci se dobijaju redovnim statističkim istraživanjima koja se sprovode u dvogodišnjoj periodici i odnose se na teritoriju Republike Srbije.

365. U oblasti socijalne zaštite, na osnovu godišnjih izveštaja o radu domova za decu sa smetnjama u razvoju domova za smeštaj OSI, domova za smeštaj starih lica dobijaju se podaci o broju ustanova, broju smeštenih korisnika – po polu, godinama starosti, vrsti invaliditeta, prema roditeljima, načinu plaćanja boravka, školovanju i drugo.

366. Iz godišnjih izveštaja o radu ustanova za profesionalnu rehabilitaciju prikupljaju se podaci o rehabilitaciji i osposobljavanju osoba sa invaliditetom u zaštitnim radionicama, zavodima i ustanovama za stručno osposobljavanje.

367. Podaci o maloletnim i punoletnim korisnicima socijalne zaštite i pruženim uslugama socijalne zaštite prikupljaju se od centara za socijalni rad svake godine na propisanim statističkim obrascima

368. Statističko praćenje u MRSP vrši se kroz analizu godišnjih izveštaja o radu domova za smeštaj korisnika kao i centara za socijalni rad kao uputnih organa i organa starateljstva. Prilikom prikupljanja podataka koriste se definicije invaliditeta koje su u skladu sa strateškim i zakonskim određenjima.

369. U toku je, u skladu sa ZSZ, izrada Podzakonskog akta o evidenciji i dokumentaciji pružalaca usluga socijalne zaštite. Kako se novim ZSZ obezbeđuje pluralizam u oblasti pružanja usluga socijalne zaštite (ustanove i organizacije socijalne zaštite koje se finansiraju iz budžeta, udruženje, preduzetnik, privredno društvo i drugi), ovim podzakonskim aktom se uvodi obaveza redovnog izveštavanja o broju korisnika usluga, vrstama pruženih usluga, primeni standarda kvaliteta, broju žalbi i pritužbi korisnika na korišćenje usluga i drugo. Sve navedeno obuhvata i usluge namenjene za OSI.

370. Istovremeno se, u organizaciji Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, uvodi za sve pružaoce usluga socijalne zaštite, inoviran sistem izveštavanja, koji će ubuduće obezbediti efikasnije prikupljanje i obradu podataka o korisnicima i pruženim uslugama, o rasprostranjenosti i obuhvatu usluga u zajednici, koje su namenjene i osobama sa invaliditetom, a usklađeno sa indikatorima koje treba pratiti u skladu sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava.

Član 32. Međunarodna saradnja

371. Republika Srbija je u okviru Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija aktivna u davanju podrške rezolucijama, odlukama i drugim dokumentima koji se tiču zaštite i prava osoba sa invaliditetom. Kosponzorisa je rezoluciju o realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva za osobe sa invaliditetom do 2015. godine i posle (A/RES/65/186), rezoluciju o aktivnostima na sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i pratećeg Opcionog protokola (A/RES/64/154); u Savetu za ljudska prava rezoluciju o ulozi međunarodne saradnje u pružanju podrške nacionalnim nastojanjima u realizaciji prava osoba sa invaliditetom (A/HRC/RES/16/15).

372. UNDP u Republici Srbiji podržao je izradu nacerta SUPOSI, proces harmonizacije domaćih propisa sa odredbama Konvencije i ratifikaciju Konvencije stavljajući pravnog eksperta na raspolaganje MRSP, izradu nacerta Zakona o upotrebi srpskog znakovnog jezika, nacerta podzakonskih akata za sprovođenje ZPRZOSI, nacerta ZZDOSI, kao i rad Fonda za socijalne inovacije i Globalnog dogovora. UNDP je podržao i reformu preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju u saradnji sa Vladom Kraljevine Norveške. Svetska banka je kroz program DILS podržala jačanje kapaciteta udruženja osoba sa invaliditetom u saradnji sa MRSP. MOR je podržala promovisanje ZPRZOSI u saradnji sa reprezentativnim asocijacijama poslodavaca i sindikatima. EU je podržala studiju izvodljivosti reforme zapošljavanja OSI u Srbiji, projekte udruženja osoba sa invaliditetom usmerene na promovisanje antidiskriminacionih propisa i izradu izveštaja iz senke o sprovođenju Konvencije. DFID je podržao izradu nacerta standarda usluga socijalne zaštite, uključujući servis personalnih asistenata, dnevne boravke i stanovanje uz podršku. Agencija za razvoj

Republike Irske podržala je pilot projekat servisa personalnih asistenata. Vlada Austrije podržala je razmenu iskustava u oblasti zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije. USAID je podržao lokalne projekte za otklanjanje arhitektonskih barijera u više gradova Srbije. Kraljevina Švedska podržala je više projekata usmerenih na unapređenje kvaliteta života osoba sa invaliditetom. Britanski savet je podržao projekat inkluzije u oblasti kulture. Oxfam i Handicap International su sistemski podržavali razvoj i jačanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji. UNICEF sistemski radi na podršci projektima usmerenim na inkluziju dece i mladih sa invaliditetom u Republici Srbiji.

Član 33 – Nacionalna primena i praćenje

373. Zakonom o ministarstvima uspostavljena je nadležnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, Uprave za ljudska i manjinska prava, za *inter alia* izradu propisa o ljudskim i manjinskim pravima, praćenje usaglašenosti domaćih propisa sa međunarodnim ugovorima i drugim međunarodnopravnim aktima o ljudskim i manjinskim pravima.

374. U proces izrade izveštaja uključena su sledeća udruženja: Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom (krovno udruženje osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji), Udruženje studenata sa hendikepom, „...Iz Kruga”, Centar za orijentaciju društva/Regionalni centar za nadgledanje prava osoba sa invaliditetom, Centar živeti uspravno, Centar za razvoj inkluzivnog društva, Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije, Cross disability mreža (CRID) i Koalicija udruženja okupljena oko Mental Disabilities International - Serbia (MDRI).

375. Nakon konsultacije na sastanku radne grupe prihvaćen je princip da udruženja mogu neposredno učestvovati u izradi izveštaja dostavljanjem priloga i učešćem u radu radne grupe, kao i posredno, putem komentara na radnu verziju i nacrt izveštaja. U radnoj grupi za izradu izveštaja su učestvovala žene sa preko 75%.

376. Nacrt izveštaja objavljen je na internet stranici Uprave za ljudska i manjinska prava, uz kontakt informacije pomoću kojih su zainteresovana udruženja mogla da dostave komentare.

Aneks I – Statistički podaci

1. Ukupna budžetska ulaganja u prethodne tri godine u ustanove za smeštaj osoba sa smetnjama u razvoju iznosila su oko 384.386.267 dinara. Sredstva su najčešće trošena za razne sanacije, adaptacije, izgradnje kao i za nabavku raznovrsne opreme za rad. Kao što se iz tabele može ustanoviti, ulaganja u 2010. godini su u bila i do 4, odnosno 5 puta veća nego prethodnih godina.

ukupna ulaganja – godine	investicije	oprema	ukupno
ukupna ulaganja u 2008.godini	81.603.395	15.945.851	97.549.246
ukupna ulaganja u 2009.godini	37.707.858	22.715.390	60.423.248
ukupna ulaganja u 2010.godini	196.772.438	29.641.335	226.413.773
U k u p n o	316.083.691	68.302.576	384.386.267

prema vrsti invaliditeta

2.
Tabela -
odrasla
lica

Odrasla lica prema vrsti invaliditeta	2006	2007	2008	2009
Oštećenje vida i sluha	2141	2464	2482	2547
Mentalna ometenost	9372	9795	10469	10856
Duševno oboljenje	9378	9558	9807	10260
Teže fizički obolela	11980	13118	12605	13237
Ostala invalidna	5044	7283	7166	8157
Ukupno	37915	42218	42529	45057

3. Porodičnim zakonom je uvedena obavezna specijalizacija za sudije koje postupaju u porodičnim stvarima iz oblasti prava deteta (član 204), a sam program specijalizacije je propisan Pravilnikom o programu i načinu sticanja posebnih znanja iz oblasti prava deteta sudija koji sude u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima ("Službeni glasnik RS", br.44/06). Pravilnik propisuje obavezu Pravosudne akademije za sprovođenje i organizaciju obuke za sticanje sertifikata (član 10). Ovaj program obuhvata specifičnu obuku iz oblasti prava deteta, pravne posledice prestanka braka i vanbračne zajednice, mišljenje deteta i nasilje u porodici. Od stupanja na snagu Porodičnog zakona u julu 2006. godine do aprila 2009. godine, Pravosudna akademija

je organizovala 18 seminara koje je pohađalo i steklo propisani sertifikat 525 sudija svih sudova i 45 jednodnevnih seminara na temu „Porodični zakon – principi i načela”, koji je pohađalo 735 sudija U periodu od juna 2006. do aprila 2009. godine, u okviru Sektora za građansko i krivično pravo Ministarstva pravde, organizovano je 74 jednodnevna seminara na temu „Nasilje u porodici – građanskopravni i krivičnopravni aspekt i izvršenje u porodičnim stvarima,” na kojem je učestvovalo 987 sudija i javnih tužilaca i njihovih zamenika.

4. Tabela: Pregled broja dece i omladine žrtava nasilja, evidentiranih od strane organa starateljstva (centri za socijalni rad), po područjima Srbije[69]

Područje Srbije	Deca i omladina - žrtve nasilja				
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Centralna Srbija	1.225	1.556	1.401	1452	1561
Vojvodina	709	968	528	889	869
Kosovo	48	54	50	6	26
Beograd	293	193	281	811	865
Srbija ukupno	2.275	2.771	2.260	3.158	3.321
indeks rasta	100,0	121,8	99,3	138,8	145,9

5. Tabela: Pregled broja odraslih i starijih osoba žrtava nasilja, evidentiranih od strane CSR, po područjima Srbije[70]

Područje Srbije	Odrasle i starije osobe – žrtve nasilja				
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Centralna Srbija	374	1.078	1.964	1.973	3.382
Vojvodina	195	1.176	962	1.119	2.028
Kosovo	19	34	43	4	39
Beograd	82	155	145	1.458	2.071
Srbija ukupno	670	2.443	3.114	4.554	7.520
Indeks rasta	100,0	364,6	464,8	679,7	1122,4

6. Ukupan broj prijavljenih žrtava nasilja u toku 2009. godine bio je 7.520 i od toga broja najviše je odraslih osoba, a žena i ženske dece zajedno je više od dve trećine. U ovim podacima sadržani su i podaci nasilja koje je izvršeno prema osobama sa invaliditetom, ali se o tim podacima ne vode posebne evidencije.

7. Tabela: Ukupan broj članova prijavljenih porodica koji su žrtve nasilja i njihova struktura prema polu[71]

Članovi - žrtve nasilja	Ženski	Muški	Ukupno
Deca	1.707	1.419	3.126
Odrasla lica	3270	341	3.611
Ostarela lica	569	214	783

8. U periodu od 2006. do 2009. prema ukupnom broju slučajeva nasilja u porodici (uključujući i nasilje nad decom) u strukturi počinitelaca dominiraju partneri.

9. Tabela: Broj porodica u kojima je prijavljeno nasilje prema počiniocu nasilja[72]

Počinitelj	Broj porodica			
	2006.	2007.	2008.	2009.
Otac	976	863	1211	1281
Majka	432	219	316	274
oba roditelja	605	193	244	200
brat/sestra	119	608	837	115
bračni/vanbračni partner	133	1.496	2434	2310
Ostalo	18	93	191	898
Prijavljene porodice – ukupno	2.283	3.472	5.133	5.078

10. Ilustracije radi, u analizi izveštaja o radu centara za socijalni rad navodi se da su u 2008. i 2009. godini u strukturi slučajeva nasilja koji su prijavljeni centrima za socijalni rad najzastupljeniji oni koje je prijavila policija.

11. Tabela: Struktura prijavljenih porodica prema načinu otkrivanja nasilja u porodici (2008-2009.)

Način otkrivanja	Broj porodica	
	2008.	2009.
Prijava policije	1.908	1.924
Prijava člana porodica	1.791	1.681
Zahtev suda	517	478
Prijava ustanove (škola, dom zdravlja, vrtić itd.)	360	296
Prijava drugog lica van porodice	341	338
Organ starateljstva po službenoj dužnosti	258	274
Prijava nevladine organizacije	30	28
Ukupan broj porodica	5.205	5.019

12. Tabela: Broj i struktura izrečenih sudskih mera zaštite od nasilja u porodici u 2009. godini

Vrsta izrečene sudske mere	Broj mera
Zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti	307
Zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice	258
Zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili rada	151
Izdavanje naloga za iseljenje iz stana ili kuće	95
Izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću	12
Ukupan broj izrečenih mera	823

13. U 2009. godini MRSP, Odsek za inspeksijski nadzor je izvršio sledeće inspeksijske nadzore (vanredni, redovni i kontrolni) u sledećim ustanovama za smeštaj osoba sa invaliditetom: Dom "Sremčica", Sremčica; Dom "dr Nikola Šumenković", Stamnica; Domsko odeljenje "Izvor", Paraćin; Dom za smeštaj odraslih lica "Gvozden

Jovančičević" Veliki Popovac; Dom za smeštaj odraslih lica, Tutin; Zavod za smeštaj odraslih lica "Male pčelice", Kragujevac; Dom "Sremčica", Sremčica.

14. U 2010. godini MRSP, Odsek za inspeksijski nadzor je izvršio sledeće inspeksijske nadzore (vanredni, redovni i kontrolni) u 7 ustanova sa smeštaj osoba sa invaliditetom i to: Dom "Veternik", Novi Sad; Dom za odrasla invalidna lica Doljevac; Dom za odrasla invalidna lica Beograd; Dom za smeštaj odraslih lica, Tutin; Dom za odrasla invalidna lica Beograd- po predstavci; Dom za smeštaj odraslih lica Kulina i Dom za smeštaj odraslih lica, Tutin. Kontrola postupanja: kontinuirano je izvršeno 9 inspeksijskih nadzora u Domu za smeštaj odraslih lica Kulina (period 28.10.-03.12.2010.).

15. Pilot projekat *Deinstitucionalizacija osoba sa mentalnom ometenošću i smeštaj u stambenu zajednicu sa podrškom*, u okviru doma u Sremčici, sprovodi se već tri godine i obuhvatio je za sada 23 korisnika, koji su uključeni u program samostalnog stanovanja.

16. **Fondovi:** Partnerstvo između države i drugih pružalaca usluga namenjenih deci sa smetnjama u razvoju, u porastu je u poslednjih nekoliko godina, od osnivanja Fonda za socijalne inovacije (FSI) i Fonda za osobe sa invaliditetom (FOI). Od 2003. godine, kada je FSI raspisao prvi konkurs, intenzivirano je projektno finansiranje novih usluga u zajednici, među njima i onih namenjenih deci sa smetnjama u razvoju, čime se na fleksibilan način koriste prilike iz okruženja (donacije, eksperstka podrška i dr.) za podsticaj pozitivnih promena pre njihovog sistemskog uobličenja. Fond za socijalne inovacije je u okviru svog četvrtog konkursa (za 2007/2008. godinu), podržao ukupno osam projekata za razvoj programa obuke i tretmana dece i mladih u vaninstitucionalnim oblicima zaštite. Od osam projekata ovog tipa, preko Fonda za socijalne inovacije, četiri projekta se odnose na decu sa smetnjama u razvoju.

17. U 2008. godini, putem konkursa FSI je podržano 116 projekata u 49 gradova u Srbiji.

18. Od pomenutih 116 projekata, 98 je usmereno na direktno unapređenje položaja osoba sa invaliditetom.

Tip aktivnosti projekta	Broj projekata	Iznos
Prevenција institucionalizacije i deinstitutionalizacija (samostalno stanovanje uz podršku)	21	21.436.264,80
Dnevne aktivnosti u lokalnoj zajednici (stimulativni i inkluzivni programi i intenzivne dnevne aktivnosti- dnevni boravci)	40	29.483.661,91
Promocija principa jednakih mogućnosti osoba sa invaliditetom (kampanje)	19	13.989.089,84
Poboljšanje pristupačnosti fizičkog okruženja (uklanjanje arhitektonskih barijera)	12	8.794.427,87
Primena pomoćnih (asistivnih) tehnologija u cilju omogućavanja bolje socijalne integracije osoba sa invaliditetom	6	4.603.472,80
U k u p n o	98	78.306.917,32

19. FSI je, tokom marta 2009. godine raspisao konkurs s ciljem razvoja usluge dnevnih boravaka i podrške osnivanju i unapređenju ove usluge, u lokalnim zajednicama u Srbiji. Usluge dnevnog boravka po ovom konkursu namenjene su i deci sa smetnjama u razvoju. Sredstva za realizaciju konkursa u iznosu od 370.000 evra dobijena su od Evropske unije.

20. *Usluga dnevnog boravka za odrasla lica* beleži porast (podaci centara za socijalni rad). Od 529 lica u 2007.godini, 980 lica u 2008.godini pa do 1076 lica tokom 2009.godine. Veoma je pozitivan trend kada je u pitanju ovaj oblik zaštite invalida s obzirom da je broj lokalnih vlasti koje obezbeđuju sredstva za dnevne boravke porastao više nego duplo u periodu od 2007. do 2009. godine. Tako je 2007. ukupno 26 opština finansiralo dnevni boravak na svojoj teritoriji a 2009. je čak 56 opština razvilo ovaj vid pomoći za svoje sugrađane. Prema podacima centara za socijalni rad, tokom 2009.godine 1326 dece je koristilo uslugu dnevnog boravka.

21. *Nacionalni investicioni plan (NIP)*: U periodu od 2007.godine do danas iz sredstava NIP su adaptirani, rekonstruisani ili izgrađeni objekti za dnevne boravke u sledećim opštinama: Dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Priboj; Dnevni

boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Zaječar (adaptacija objekta; vrednost procenjena na 1.900.000din., od toga iz NIP – 1.186.100,52din.); Dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Jagodina (izgradnja objekta još nije završena jer opština Jagodina nije izvršila svoje obaveze; kapacitet je 40 mesta a vrednost ugovorenih radova u trenutku potpisivanja sporazuma iznosila je 8.400.000din.); Dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Lebane (adaptacija objekta; vrednost procenjena na 1.700.000din. od toga iz NIP – 1.700.000din.); Dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Paraćin (adaptacija objekta; vrednost procenjena na 2.750.000din. a od toga iz NIP – 2.186.100din.)

22. Iz sredstava donacije Rajfajzen banke adaptiran je dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju – Valjevo.

23. U 2009. godini izdvojeno je iz Nacionalnog investicionog plana preko 3 miliona evra za nastavak realizacije projekta adaptacije dela prostora u ustanovama socijalne zaštite za smeštaj dece bez roditelja i smeštaj dece sa smetnjama u razvoju i ustupanje adaptiranog prostora lokalnim zajednicama da u njima uspostave usluge koje preveniraju smeštaj u ustanovu i pružaju podršku porodicama sa decom. Ova sredstva su korišćena i za podizanje kvaliteta stanovanja za decu sa smetnjama u razvoju. Takođe, planiran je nastavak projekta u iznosu od skoro 5 miliona evra za izgradnju stanova za stanovanje uz podršku za mlade osobe sa smetnjama u razvoju koje napuštaju ustanove za smeštaj. Za nastavak projekta izgradnje dnevnih boravaka za decu sa smetnjama u razvoju u lokalnoj zajednici određen je iznos od preko 1, 6 milona evra (sredstva IPA).

24. U okviru velikog trogodišnjeg projekta „*Podrška sprovođenju Strategije razvoja socijalne zaštite*” podržanog od strane britanske vlade kroz DFID i norveškog ministarstva spoljnih poslova, Ministarstvo rada i socijalne politike je na osnovu dva konkursa dodelilo sredstva za projekte socijalne zaštite zasnovane na lokalnim strategijama, za razvoj usluga u lokalnoj zajednici. U 2008. godini izdvojeno je ukupno 36.622.252 dinara za 13 projekata iz 11 opština za razvoj usluga koje se odnose na decu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom. U 2009.godini finansirano je sa 21.430.128,76 dinara takođe 13 projekata, vezanih za ovu grupaciju korisnika. Ovim projektom je inače, za grantove opštinama predviđeno ukupno 300.000 funti i 1.mil. evra.

25. U aprilu 2010.godine potpisan je ugovor o saradnji Fonda za otvoreno društvo i Ministarstva rada i socijalne politike na projektu „Razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Srbiji”, kojim su obezbeđeni grantovi za opštine u iznosu od 22.893.300 dinara. Konkurs je raspisan 6.septembra 2010.god. Od pristiglih 45 opštinskih prijava, odsabrano je 35, a od tog broja 17 projekata se odnosilo na osobe sa invaliditetom. Ovaj projekat je završen 31.12.2010.godine.

26. Ministarstvo rada i socijalne politike je krajem 2010.godine objavilo konkurs za najsiromašnije opštine za razvoj usluga i pomoći u oblasti socijalne zaštite u iznosu od 400 miliona dinara. Na konkurs se prijavilo 69 lokalnih samouprava sa ukupno 98 projekata a od tog broja čak 40 finansiranih projekata se odnosilo na osobe sa smetnjama u razvoju odn. na osobe sa invaliditetom.

27. **Predpristupni fondovi EU:** U novembru 2010.godine, delegacija EU u Srbiji raspisala je konkurs za podršku uspostavljanju i unapređenju lokalnih socijalnih usluga namenjenih deci sa smetnjama u razvoju, u okviru kojeg će lokalnim samoupravama biti dodeljeno 3 miliona evra. Sredstva će biti opredeljena za razvoj i unapređenje usluga u lokalnim zajednicama, kao što su pomoć u kući, dnevni boravci i personalna asistencija. Ovaj konkurs će podržati razvoj onih usluga koje mogu da spreče institucionalizaciju i obezbede neophodnu podršku roditeljima kako bi dete sa smetnjama u razvoju ostalo da živi u svojoj porodici. U cilju afirmacije regionalnog pristupa u razvoju socijalnih usluga u lokalnim zajednicama, pravo da konkurišu imaju grupe od najmanje 4 opštine. Vrednost pojedinačnih grantova kreće se od 200.000 do 400.000 evra a lokalne samouprave će učestvovati sa najmanje 10 odsto. Konkurs je namenjen svim opštinama koje su uspostavile socijalne usluge za decu ometenu u razvoju ali nemaju dovoljno sredstava da ih unaprede kao i onima koje to nisu učinile. Ovaj konkurs predstavlja jednu komponentu programa *Socijalna inkluzija*, IPA 2008. koji finansira EU a sprovodi se uz tehničku podršku UNICEF u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne politike.

28. Na Konkursu za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom 2010. godine podržano je **89 projekata**, sa ukupnim iznosom sredstava od **71.363.404,65 dinara**.

29. **Grupe aktivnosti koje su podržane na Konkursu za zaštitu osoba sa invaliditetom 2010. godine su:**

- **Prevenција institucionalizacije i deinstitutionalizacija**
- **Poboljšanje pristupačnosti fizičkog okruženja**
- **Usluge podrške osamostaljivanja korisnika**

30. U okviru prioritetne grupe aktivnosti iz oblasti prevencije institucionalizacije i deinstitutionalizacije podržane su sledeće usluge:

- **Stanovanje uz podršku za osobe sa invaliditetom** predstavlja uslugu na lokalnom nivou čija je osnovna svrha podrška u ostvarivanju prava i potreba osoba sa invaliditetom za sticanje što većeg stepena samostalnosti, u cilju poboljšanja kvaliteta života i bolje socijalne integracije.
- **Dnevni boravci za osobe sa invaliditetom** je usluga koja omogućava deci, odraslima i starim osobama sa invaliditetom da ostanu u porodici i da svoje potrebe zadovolje u sredini u kojoj žive, u svom prirodnom okruženju i tako izbegnu smeštaj u institucije. Uslugom se obezbeđuju strukturane aktivnosti usmerene na razvoj praktičnih veština za svakodnevni život, koje u najvećoj meri omogućavaju samostalnost, razvoj i održavanje socijalnih, kognitivnih i fizičkih funkcija, u cilju stvaranja pretpostavki za njihovo uključivanje u život zajednice. Korisnicima ova usluga pruža pozitivno i konstruktivno iskustvo boravka izvan porodice. U isto vreme porodici se obezbeđuje slobodno vreme za obavljanje drugih aktivnosti.
 - **Stimulativni i inkluzivni programi** namenjeni deci, odraslim osobama i starim osobama sa ivaliditetom predstavljaju uslugu koja podrazumeva aktivnosti koje imaju za cilj stimulaciju potencijala korisnika, podsticanje bolje socijalne integracije osoba sa invaliditetom i proširivanja mreže socijalnih kontakata odnosno aktivnosti koje imaju za cilj poboljšanje kvaliteta života radi očuvanja fizičkog i mentalnog zdravlja osoba sa invaliditetom. Programi iz ove grupe aktivnosti podrazumevaju aktivnosti koje imaju za cilj razvoj preostalih sposobnosti osoba sa invaliditetom radi uspešnijeg samostalnog funkcionisanja i lakšeg uključivanja u društvenu zajednicu i inkluzivni koji su usmereni ka postupnom povećanju osetljivosti i razumevanju potreba i mogućnosti osoba sa invaliditetom od strane opšte populacije, a istovremeno obezbeđuju korisnicima dostupnost sadržaja i aktivnosti koje koristi i opšta populacija u lokalnoj zajednici.

31. U okviru ove grupe aktivnosti, prvi put su posebno su apostrofirane stare osobe sa invaliditetom i usluge koje imaju za cilj povećanje kvaliteta života starih osoba sa invaliditetom kroz podršku u očuvanju fizičkog i mentalnog zdravlja starih osoba sa invaliditetom i programi integracije starih osoba sa invaliditetom u lokalnu zajednicu.

32. **Usluge namenjene starim osobama sa invaliditetom, treba da pruže sledeće vrste podrški:**

- pomoć u obezbeđivanju osnovnih životnih potreba i izvršavanju aktivnosti čije je realizacija onemogućena usled invalidnosti (nabavka namirnica, plaćanje komunalnih troškovi i sl);
- pomoć u zadovoljenju zdravstveno preventivnih usluga (merenje pritiska i šećera, nabavka lekova i sl...);
- psihosocijalna podrška,

- socijalizacija i reintegracija starih osoba sa invaliditetom u lokalnu zajednicu.

33. **U okviru ovog projektnog prioriteta podržan je najveći broj projektnih predloga, odnosno podržan je 51 projekat.**

34. Kao i prethodnih godina Ministarstvo rada i socijalne politike pruža podršku onim aktivnostima koje imaju za cilj **uklanjanje arhitektonskih barijera** kako bi se osobama sa invaliditetom omogućilo puno i ravnopravno učešće u životu zajednice. U okviru ovog prioriteta podržane su aktivnosti adaptacije prostora u cilju obezbeđivanja pristupačnosti fizičkog okruženja za osobe sa invaliditetom, koji su u skladu sa standardima pristupačnosti utvrđenih pozitivnim propisima Republike Srbije. Kao i u Konkursnom ciklusu 2009. godine, u okviru ove prioritetne grupe aktivnosti, aplikanti su imali obavezu da, pored idejno -tehničkog rešenja projekta, obezbede i partnerstvo sa lokalnom samoupravom kako bi se udužili resursi svih aktera u obezbeđivanju pristupačnog okruženja za sugrađane sa invaliditetom. U okviru ove, druge grupe prioriteta, **podržana su 3 projektna predloga.**

35. Treća grupa usluga predstavljale su **usluge podrške osamostaljivanja korisnika** u okviru koje su obuhvaćene **2 grupe edukacija:**

- Edukacije u cilju podizanja svesti osoba sa invaliditetom i šire javnosti o osobama sa invaliditetom radi njihove uspešnije društvene integracije koje imaju za cilj upoznavanje društvene zajednice sa suštinom i značajem socijalnog modela invalidnosti, kao i edukacije koje podstiču aktivizam i podržavaju samostalnost osoba sa invaliditetom.
- Edukacije u cilju podizanja kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom kako bi se obezbedio više programa i bolje usluge za osobe sa invaliditetom. Ove edukacije takođe imaju za cilj unapređenja rada organizacija osoba sa invaliditetom, strateškog razmišljanja i boljeg pozicioniranja u svojoj sredini u cilju obezbeđivanja održivosti svojih aktivnosti. To su edukacije iz oblasti menadžmenta organizacije, veština za pripremu pregleda projekata, vođenja i administriranja projekata, finansijski menadžment, timski rad i rešavanje konflikta u timu, javno zagovaranje i zastupanje interesa korisnika i edukacije iz oblasti uspostavljanja partnerstva na nivou lokalne zajednice.

36. **U okviru ove grupe aktivnosti podržano je 35 projekata.**

37. Jedan od značajnih kriterijuma Konkursa bio je da se projektne aktivnosti realizuju na teritoriji Republike Srbije, pa je tako teritorijalna raspoređenost projektnih aktivnosti odobrenih projekata Konkursa za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom sledeća:

- Na teritoriji **centralnog regiona Srbije** podržano je **27 projekata** odnosno 31% od ukupno odobrenih projekata,
- na teritoriji **južnog i istočnog regiona Srbije** podržano je **19 projekata** odnosno 21% od ukupnog broja odobrenih projekata,
- sa teritorije **Vojvodine podržan je 21 projekat**, odnosno 24%,
- dok će se na **teritoriji Kosova i Metohije realizovati 2 projekta**, što predstavlja 2% od ukupnog broja podržanih projekata.
- S obzirom na veliki broj organizacija i korisnika na teritoriji Grada Beograda, broj podržanih projekata u **Beogradu je 20**, odnosno 22%. Međutim, važno je napomenuti da je značajan broj projektnih predloga iz ove grupe namenjen za korisnike i iz gradova u centralne Srbije odnosno u Vojvodine.

38. Raspodela sredstava u odnosno na pomenute regione je sledeća:

- za projekta čija je realizacija u **Centralom regionu Srbije** izdvojeno je **22.688.359,24 dinara**,
- za projekte iz **Južnog i Istočnog regiona Srbije** izdvojeno je **14.401.171,57 dinara**,
- projekti sa teritorije **Vojvodine** podržani su sa **13.329.513,10 dinara**,
- projekti sa teritorije **Kosova i Metohije** podržani su iznosom od **960.000,00 dinara**,
- dok je za projekte organizacija sa teritorije Grada Beograda izdvojeno **19.984.360,74 dinara**.

39. Kad je **ciljna grupa** u pitanju podržani projekti se mogu podeliti na sledeći način:

- najveći broj projekata **34 projekta** odnosno 38 % od ukupnom broja podržanih projekata ima aktivnosti namenjene za **mentalno nedovoljno razvijene korisnike**,
- **23 projekta** odnosno 26% su projekti koji imaju **mešovitu grupu korisnika**,
- **osobe sa telesnim invaliditetom** su korisnici **22 projekta**, što čini 25% ukupno podržanih projekata,
- broj projekata namenjenih **slepim i slabovidim osobama** je **5**, odnosno 6% od ukupnog broja podržanih projekata,
- **gluve i nagluve osobe** su primarni korisnici 3 projekta, odnosno u 3% odobrenih projekata,
- najmanji broj projekata – **2 projekta**, odnosno 2% od ukupnog broja odobrenih projekata namenjen je za **invalidne rada**.

40. Napominjemo da je i u ovom Konkursnom ciklusu, podržan projekat čije aktivnosti su namenjene za decu sa invaliditetom Romske populacije. Kako su deca različitog tipa invalidnosti, pomenuti projektni predlog svrstan je u grupu projekata sa mešovitom grupom korisnika.

41. Realizacija projektnih aktivnosti odobrenih projekata počinje od polovine juna 2010. godine, a kako je maksimalno trajanje projektnih aktivnosti 9 meseci, Konkursni ciklus Konkursa za unapređenje položaja 2010. godine završiće se u martu 2011. godine.

42. Primer: Dnevni centar „Sunce” u Ivanjici dobio je podršku iz sredstava EU za nastavak projekta koji se odnosi na pomoć i podršku deci sa smetnjama u razvoju sa sela i njihovim biološkim porodicima. Realizacija ovog za sada jedinstvenog programa u Srbiji, počela je u oktobru 2010. godine zahvaljujući Ministarstvu rada i socijalne politike. U projektu čija je vrednost 18.000 evra, biće obuhvaćeno 24 dece i njihove poroice. Cilj projekta je očuvanje biološke porodice i prevencija institucionalizacije dece sa smetnjama u razvoju sa seoskog područja.

43. Rezultati MRSP u protekle tri godine u procesu deinstitucionalizacije dece :

- Ukupan broj dece i mladih (do 26 godina) u ustanovama socijalne zaštite smanjen je za 29,5% u poslednje tri godine;
- Ukupan broj dece u hraniteljskim porodicama povećan je za 27%
- Prema ocenama Ministarstva rada i socijalne politike, smanjen je broj dece sa smetnjama u razvoju koja dolaze na smeštaj u ustanove direktno iz porodilišta i specijalizovanih dečjih bolnica/odeljenja;
- U postojećim domovima za decu za decu bez roditeljskog staranja stvorene su pretpostavke za njihovu postepenu transformaciju u male domske zajednice za decu sa smetnjama u razvoju;
- Sistem hraniteljstva ojačan i znatno bolje odgovara na potrebe dece, posebno one uz najugroženijih grupa, fokus na deci sa smetnjama u razvoju;

44. Do 2000. godine broj dece u domovima bio je približno isti broju dece u hraniteljskim porodicama.

Godina	2000	2004	2005	2006	2007	2008	dec. 2009.	jan. 2010.	jan. 2011.	mart 2011.
Broj dece bez roditeljskog staranja u ustanovama za decu bez roditeljskog staranja	2.047	1.779	1.638	1.645	1.472	1.144	1.006	981	891	834
Broj dece smeštene u hraniteljskim porodicama	2.363	2.452	3.399	3.339	3.647	4.236	4.770	4.797	5.159	5.188

45. U januaru 2010. godine u Srbiji je bilo 3.533 hraniteljskih porodica, a u januaru 2011. godine 3.771 porodica. U martu 2011. godine ima ukupno 3.802 hraniteljskih porodica.

46. Takođe, u proteklih nekoliko godina akreditovan je značajan broj programa obuke za profesionalce u socijalnoj zaštiti o hraniteljstvu, a u zadnje dve godine još 5. U obuke u okviru ovih pet programa bilo je uključeno ukupno 550 profesionalaca. Obuke su bile relaizovane i za oko 220 hranitelja, sa posebnim fokusom na znanjima i veštinama vezanim za brigu o deci sa smetnjama u razvoju.

47. MERR izdalo je oko 30 odobrenja za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije navedenim preduzećima za različite vrste poslova u proizvodnim i uslužnim delatnostima, radi sprovođenja obuka u toku 2011. godine.

48. U cilju podizanja nivoa kompetencija neposredno zaposlenih kao i saradnika koji su angažovani na razvijanju programa i mera profesionalne rehabilitacije osoba sa invaliditetom i sprovođenju istih organizovan je prvi ciklus obuke na temu: „Profesionalna rehabilitacija i upravljanje procesom profesionalne rehabilitacije”, za 9 trenera u trajanju od dve nedelje koji će znanja prenositi ostalim zaposlenim u NSZ.

49. Takođe, organizovane su tri radionice na kojima je učestovalo 29 savetnika za rad sa osobama sa invaliditetom na temu: motivacija i aktivacija osoba sa inaliditetom; sprovođenje socijalne ankete u praksi i procena potrebe za prilagođavanjem radnih mesta. Organizovane su i radionice za 20 savetnika za rad sa osobama sa invaliditetom na temu kako opredeliti mere profesionalne rehabilitacije u odnosu na kategoriju invalidnosti, procenjenu radnu sposobnost i situaciju na tržištu rada.

50. U 2009. godini na Konkursu za sufinansiranje projekata/programa iz oblasti javnog informisanja za 2009. godinu podržalo je tri projekta namenjena OSI, u ukupnom iznosu od 1.736.493,00 dinara.

51. Imajući u vidu da je osobama sa invaliditetom potreban veći stepen podrške, osim konkursa izdvajaju se i značajna sredstva za redovno godišnje finansiranje časopisa osoba sa invaliditetom čija se štampa i distribucija vrši preko organizacija OSI. Tako je u 2009. godini sufinansirano pet časopisa u ukupnom iznosu od 1.698.850,00 dinara.

52. U okviru Konkursa za sufinaniranje programa/projekata koji svojim kvalitetom doprinose razvoju i prezentaciji umetnosti i kulture za 2009. godinu, MKIID sufinansiralo je 19 projekata u iznosu od 1.744.000,00 dinara. Van konkursa sufinansirana su dva projekta u iznosu od 2.720.000,00 dinara.

53. MKIID na Konkursu za sufinansiranje projekata iz oblasti kulturnog nasleđa za 2009., godinu finansiran je jedan projekat u iznosu od 474.000,00 dinara.

54. Za redovno finansiranje programa izdavačke i bibliotečke delatnosti za slepe MKIID Savezu slepih Srbije u 2009. godini dodelilo je 8.000.000,00 dinara.

55. U 2010. godini, u nameri da u što većoj meri omogući ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom na informisanje, MKIID 2010. godine po prvi put raspisuje poseban Konkurs za sufinansiranje programa/projekta u oblasti informisanja OSI. Predmet konkursa je sufinansiranje štampanih i audiovizuelnih sadržaja organizacija OSI i sufinansiranje programskih sadržaja javnih glasila koji su namenjeni informisanju OSI. Cilj konkursa je da se podigne nivo i kvalitet informisanja OSI (slepe i gluve osobe) putem posebnih prilagođenih tehnika kao i programski sadržaji kojima se informiše šira javnost o OSI, a u cilju opšte senzibilizacije i integracije. Većina tih projekata/programa su rađeni u saradnji sa OSI. Na Konkursu je sufinansirano 10 projekata u ukupnom iznosu od 1.977.628,00 dinara.

56. Iste godine izdvojena su sredstva i za izdavanje četiri časopisa OSI u ukupnom iznosu od 1.867.844,00 dinara.

57. Za Konkurs za sufinansiranje programa/projekta u oblasti informisanja OSI za **2011. godinu**, opredeljeno je 5.000.000,00 dinara za 13 udruženja, jedno javno (radio) i jedno privatno (tv) preduzeće.

58. U okviru Konkursa za sufinansiranje programa/projekata koji svojim kvalitetom doprinose razvoju i prezentaciji umetnosti i kulture za 2010. godinu, MKIID sufinansiralo je devet projekata koji doprinose integraciji OSI u kulturni i društveni život zajednice, projektima koji razvijaju kreativne, umetničke i intelektualne potencijale OSI i doprinose podizanju svesti, edukaciji i senzibilizaciji javnosti o sposobnostima i potrebama OSI u ukupnom iznosu od 2.400.000,00 dinara. Van konkursa finansirano je šest projekata u ukupnom iznosu od 3.370.000,00 dinara.

59. Na konkursu za 2010. godinu MKIID u oblasti kulturnog nasleđa sufinansiralo je pet projekata u iznosu od 1.200.000,00 dinara.

60. Za redovno finansiranje programa izdavačke i bibliotečke delatnosti za slepe MKIID u oblasti kulturnog nasleđa je Savezu slepih Srbije u 2010. godini dodelilo 9.000.000,00 dinara.

61. Za Konkurs za sufinansiranje osam programa/projekta namenjenih oblasti kulturnih delatnosti OSI za 2011. godinu, opredeljeno je 2.400.000,00 dinara.

Prilog Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja

I prikaz stanja nezaposlenih OSI na evidenciji NSZ po stepenima stručne spreme i polu

godina 2009.

	Ukupno	Od toga žene	I	II	III	IV	V	VI	VII
Republika Srbija			SSS	SSS	SSS	SSS	SSS		
	20.023	7.156	7.099	2.337	6.538	3.049	481	319	200

godina 2010.

	Ukupno	Od toga žene	I	II	III	IV	V	VI	VII
Republika Srbija			SSS	SSS	SSS	SSS	SSS		
	20.402	6.672	7.224	2.493	6.395	3.229	429	357	275

godina 2011. - zaključno sa 30.06.2011.

	Ukupno	Od toga žene	I	II	III	IV	V	VI	VII
			SSS	SSS	SSS	SSS	SSS		
Republika Srbija									
	20.766	6.880	7.150	2.503	6.478	3.496	415	407	317

62. Na kraju izveštajnog perioda ukupan broj osoba sa invaliditetom prijavljenih na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje, koje aktivno traže zaposlenje je 14.461.

TABELARNI PRIKAZ NEZAPOSLENIH ŽENA SA INVALIDITETOM NA EVIDENCIJI NSZ U PERIODU 01.01.2010.– 31.12.2010. GODINE

CILJNA GRUPA (ŽENE) PO GODINAMA	UKUPNO PO STEPENU STRUČNE SPREME	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
I STEPEN STRUČNE SPREME	351	12	37	65	60	50	35	35	37	20	0	0
II STEPEN STRUČNE SPREME	85	4	17	16	8	12	9	13	5	1	0	0
III STEPEN STRUČNE SPREME	283	11	50	51	58	28	32	27	21	5	0	0
IV STEPEN STRUČNE SPREME	400	7	87	55	69	42	8	51	40	11	0	0
V STEPEN STRUČNE SPREME	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
VI -1 STEPEN STRUČNE SPREME	19	0	1	3	8	3	1	1	0	2	0	0
VI-2 STEPEN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

STRUČNE SPREME												
VII- 1 STEPEN STRUČNE SPREME	32	0	0	15	6	4	3	1	2	0	1	0
VII-2 STEPEN STRUČNE SPREME	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
VIII STEPEN STRUČNE SPREME	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	1172	34	192	205	211	139	118	128	105	39	1	0

II Obaveza zapošljavanja – kvotni sistem

63. ZPRZOSI je, kao meru afirmativne akcije, uveo obavezu zapošljavanja OSI za svakog poslodavca koji ima najmanje 20 zaposlenih. Ova mera stupila je na snagu 23. maja 2010. godine. Poslodavac koji ima od 20 do 49 zaposlenih dužan je da u radnom odnosu ima jednu OSI, a na svakih narednih započelih 50 zaposlenih dužan je da zaposli po jednu OSI. Poslodavac koji nije u mogućnosti da ispuni propisanu obavezu zapošljavanjem može da učestvuje u finansiranju zarada OSI (na mesečnom nivou) zaposlenih u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI ili socijalnom preduzeću i organizaciji, srazmerno broju osoba koje nije zaposlio. Poslodavac koji ispuni finansijske obaveze iz ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji, kupovini proizvoda ili vršenju usluga sa preduzećem za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, u vrednosti od 20 prosečnih zarada u privredi Republike Srbije, prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za poslove statistike, izvršio je obavezu zapošljavanja jedne osobe sa invaliditetom, u periodu od 12 meseci.

godina	Zapošljavanje ukupno/sa evidencije
2009.	2.674 / 2.123
2010.	3.681 / 2.036
2011.	1.377 / 1.368

2009. -2011.	7732 / 5527
---------------------	--------------------

III Mere, aktivnosti i programi sprovedeni od strane NSZ u 2010. Godini

64. **Karijerno vođenje i savetovanje:** ukupno 784, žene 214. Struktura zaposlenih po godinama starosti je sledeća: od 15-19 godina, 37 lica, od čega žena 14, od 20-24 godina 101 lice; od čega žena 32, od 25-29 godina 83 lica, od čega žena 34, od 30-34 godina 61 lice od čega 17 žena, od 35-39 godina 87 lica, od čega 22 žene, od 40-44 godina 79 lica; od čega 16 žena, od 45-49 godina 107 lica, od čega 31 žena, od 50-54 godina 114 lica; od čega 30 žena, od 55-59 godina 93 lica; od čega 17 žena i od 60-64 godine 22 lica, od čega 1 žena. Po stepenima stručne spreme struktura zaposlenih lica je sledeća: I SSS 195 lica, žena 55, II SSS 113 lica, žena 43, III SSS 297 lica; žena 62, IV SSS 131 lice, žena 39, V SSS 12 lica, VI SSS 20 lica, žena 6, VII/1 SSS 16 lica, žena 6.

65. **Dodatno obrazovanje i obuke:** ukupno 53, žene 17. Struktura zaposlenih po godinama starosti je sledeća: od 15-19 godina, 4 lica, od čega žena 2, od 20-24 godina 17 lica; od čega žena 5, od 25-29 godina 19 lica, od čega žena 5, od 30-34 godina 7 lica od čega 2 žene, od 35-39 godina 3 lica, od 40-44 godina 8 lica; od čega 2 žene, od 45-49 godina 2 lica, od 50-54 godina 2 lica; od čega 1 žena, od 55-59 godina 1 lice . Po stepenima stručne spreme struktura zaposlenih lica je sledeća: I SSS 7 lica, žena 2, II SSS 7 lica, žena 4, III SSS 26 lica; žena 4, IV SSS 9 lica, žena 4, VI SSS 1 lica, žena 1, VII/1 SSS 3 lica, žena 2.

66. **Programi subvencionisanog zapošljavanja:** ukupno 199, žene 57. Struktura zaposlenih po godinama starosti je sledeća: od 15-19 godina, 4 lica, od čega žena 3, od 20-24 godina 39 lica; od čega žena 13, od 25-29 godina 30 lica, od čega žena 11, od 30-34 godina 22 lice od čega 7 žena, od 35-39 godina 18 lica, od čega 4 žene, od 40-44 godina 13 lica; od čega 2 žena, od 45-49 godina 22 lica; od čega 6 žena, od 50-54 godina 21 lica; od čega 9 žena, od 55-59 godina 26 lica; od čega 2 žena i od 60-64 godine 4 lica. Po stepenima stručne spreme struktura zaposlenih lica je sledeća: I SSS 37 lica, žena 13, II SSS 18 lica, žena 7, III SSS 95 lica; žena 26, IV SSS 32 lice, žena 8, V SSS 6 lica, žena 2, VI SSS 5 lica, žena 1, VII/1 SSS 6 lica.

67. U roku od 6 meseci od izlaska iz mere u 2010. godini zaposleno je 1036 osoba sa invaliditetom.

Uporedni pregled: Mere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije i programi za podsticanje zapošljavanja 2009. – 2011.

- broj osoba sa invaliditetom uključenih u programe i mere profesionalne rehabilitacije (mere karijernog vođenja i savetovanja i mere dodatnog obrazovanja i obuka)
- broj lica uključenih u programe podsticanja zapošljavanja (programi subvencionisanog zapošljavanja) i mere podrške
- zapošljavanje osoba sa invaliditetom ukupno / sa evidencije

Republika Srbija	Ukupno	Mere profesionalne rehabilitacije	Programi podsticanja zapošljavanja i mere podrške	Zapošljavanje ukupno/sa evidencije
2009.	2657	1943	714	2.674 / 2.123
2010.	3103	2485	618	3.681 / 2.036
2011.	3224	2281	943	1.377 / 1.368
2009. -2011.	8984	6709	2275	7732 / 5527

Od donošenja novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom u maju 2009. godine beleži se značaj pomak u ukupnom učešću osoba sa invaliditetom u programima profesionalne rehabilitacije i programima podsticanja zapošljavanja. Rezultat ovih programa ali i stupanja na snagu kvotnog sistema jeste i povećano zapošljavanje osoba sa invaliditetom u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu. Formiranjem Budžetskog fonda za profesionalnu rehabilitaciju i podsticaje za zapošljavanje osoba sa invaliditetom omogućeno je finansiranje većeg broja mera u 2011. godini. Rezultat toga je da je u mere i programe , za šest meseci u 2011. godini uključen veći broj osoba sa invaliditetom u odnosu na godišnji nivo u prethodne dve godine. Isti trend se može uočiti i ako se posmatraju programi subvencionisanog zapošljavanja zahvaljujući kojima je u 2011. zaposleno više osoba sa

invaliditetom u odnosu na 2010. godinu. Pozitivan uticaj mera i programa aktivne politike tržišta rada u 2011. godini se ogleda i u trendu rasta broja zaposlenih osoba sa invaliditetom sa evidencije NSZ.

IV Preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom kao poseban oblik zapošljavanja

68. Preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom (u Srbiji trenutno posluje 43 preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom koja ukupno zapošljavaju oko 1.700 osoba sa invaliditetom. Sa ciljem razvoja socijalne komponente preduzeća i njihovog pozicioniranja kao resursa radnog/profesionalnog osposobljavanja, MERR nastavlja sa kontinuiranom stručnom podrškom i dodelom finansijskih sredstava (na mesečnom i godišnjem nivou), radi očuvanja proizvodno-uslužnih delatnosti i konkurentnijeg tržišnog istupanja privrednih društava ovog tipa. Tokom **2010.godine** iz Budžeta RS, na ime učešća u zaradama zaposlenih osoba sa invaliditetom u preduzećima ovog tipa preneti su sredstva u ukupnom iznosu od **462.700.892,61** dinara, dok je za poboljšanje uslova rada i unapređenje proizvodnih programa finansijski podržano **18** programa u ukupnom iznosu od **88.827.310,06** dinara.

69. Tokom 2011. godine MERR je na ime učešća u zaradama zaposlenim osobama sa invaliditetom u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom uplatilo sredstva u iznosu od **364.193.384,00,00** dinara. U posmatranom periodu ovo ministarstvo je takođe raspisalo je dva javna poziva za dodelu sredstava preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom iz sredstava Budžetskog fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i to:

70. 1) Javni poziv za dodelu sredstava preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom za pokrivanje operativnih troškova poslovanja nastalih do 31.12.2010. godine i/ili podršku razvoju konkurentnosti preduzeća nabavkom repromaterijala i sirovina radi ulaganja u dalju proizvodnju. Sredstva po ovom javnom pozivu obezbeđena su u Budžetskom fondu za profesionalnu rehabilitaciju i podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom, u ukupnom iznosu od **303.869.193,67** dinara, time je podržano finansiranje **54** prijave.

71. 2) Javni poziv za dodelu sredstava preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom za obezbeđivanje građevinsko-tehničkih standarda i/ili obezbeđivanje standarda u pogledu opreme. Sredstva po ovom javnom pozivu obezbeđena su u Budžetskom fondu za profesionalnu rehabilitaciju i podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u ukupnom iznosu od **256.572.547,15 dinara.**

72. Značajnije povećanje iznosa sredstava koji je usmeren ka ovim privrednim subjektima za podsticanje zapošljavanja i profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom rezultat je priliva sredstava u Budžetski fond (alternativno ispunjenje obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom);

V Procena radne sposobnosti

73. Na osnovu sagledavanja sveukupnog stanja pojedinca i stanja na tržištu rada organ veštačenja vrši ocenu bolesti i oštećenja od uticaja na radnu sposobnost i mogućnost zaposlenja ili održanja zaposlenja na osnovu sledeće skale:

0. stepen - ako ne postoje teškoće i prepreke u radu, odnosno ukoliko su zanemarljive i ne utiču na radnu sposobnost;

1. stepen - ako su teškoće i prepreke male i utiču na radnu sposobnost u odnosu na zanimanje ili poslove koje koje lice može da obavlja a omogućavaju zapošljavanje pod opštim uslovima;

2. stepen - ako su teškoće i prepreke umerene, odnosno znatne u odnosu na zanimanje ili poslove koje lice može da obavlja a omogućavaju zapošljavanje pod posebnim uslovima - uz prilagođavanje poslova, radnog mesta ili poslova i radnog mesta i finansijsku podršku poslodavcima u okviru programa refundacije troškova za prilagođavanje radnog mesta i refundacije zarade licu angažovanom na pružanju stručne podrške;

3. stepen - ako su teškoće i prepreke potpune ili višestruke, odnosno lice se ne može zaposliti ili održati zaposlenje ni pod opštim ni pod posebnim uslovima, odnosno čiji je radni učinak manji od jedne trećine radnog učinka zaposlenog na uobičajenom radnom mestu, bez obzira na zanimanje ili poslove – radno angažovanje kao radno terapijska aktivnost u radnim centrima.

Procena radne sposobnosti – pregled 2009-2011

- broj podnetih zahteva
- broj urađenih socijalnih anketa
- broj urađenih Nalaza, mišljenja i ocene radne sposobnosti
- broj donetih rešenja o proceni radne sposobnosti

Republika Srbija	Podneti zahtevi	Socijalne ankete	Nalaz, mišljenje i ocena radne sposobnosti	Rešenje o proceni radne sposobnosti
2010.	5.875	4.745	4.241	4.071
2011.	3.065	2.489	2.051	1.990
2010-2011	8940	7234	6292	6061

Sa novim sistemom procene radne sposobnosti u Republici Srbiji započelo se u julu 2010. godine. Od početka sprovođenja postupka procene zaključno sa 30.06.2011. godine 6.061 osoba je steklo status osobe sa invaliditetom, odnosno izvršena je procena njihovih radnih sposobnosti i mogućnosti uključivanja na tržište rada. I pored značajno većeg uključivanja osoba sa invaliditetom u mere profesionalne rehabilitacije i programe za podsticanje zapošljavanja od 2010. godine, nije došlo do smanjenja ukupnog broja nezaposlenih zbog broja lica koja su nakon procene dobila status nezaposlenih osoba sa invaliditetom ali je u 2011. u odnosu na 2009. godinu smanjeno učešće žena.

74. Na Konkursu za uključivanje udruženja u proces sprovođenja strategije kroz realizaciju projekata usmerenih ka realizaciji prioritetnih ciljeva strategije i aktivnosti planiranih akcionim planom, koji Ministarstvo omladine i sporta godišnje sprovodi, u periodu od septembra 2009. do marta 2011, finansirana su tri projekta udruženja, u ukupnom iznosu od 1.744.129,90 dinara.

75. Sektor za projekte Ministarstva omladine i sporta je **tokom 2009. godine** sproveo ukupno osam infrastrukturnih projekata u cilju izgradnje, sanacije i adaptacije objekata za bavljenje sportom, rekreacijom i aktivnostima u slobodno vreme osoba sa invaliditetom, u ukupnoj vrednosti 20.249.996,00 RSD.

76. Sektor za projekte Ministarstva omladine i sporta je **tokom 2010. godine** sproveo ukupno tri infrastrukturna projekta u cilju izgradnje, sanacije i adaptacije objekata za bavljenje sportom, rekreacijom i aktivnostima u slobodno vreme osoba sa invaliditetom, u ukupnoj vrednosti 15.349.815, 00 RSD.

77. Redovni programi Ministarstva omladine i sporta

2009. godina

1.	Sportski savez invalida Srbije	4.707.000,00
2.	Paraolimpijski komitet Srbije	11.767.500,00
3.	Sportski savez gluvih Srbije	4.707.000,00
4.	Specijalna Olimpijada	2.353.500,00
5.	Sportski savez slepih i slab. Srbije	200.000,00
6.	Savez slepih Srbije	1.500.000,00
	Ukupno dinara:	25.235.000,00

2010. godina

1.	Sportski savez gluvih Srbije	4.377.510,00
2.	Specijalna Olimpijada	2.353.500,00
3.	Paraolimpijski komitet Srbije	11.300.000,00
4.	Sportski savez invalida Srbije	4.000.000,00
	Ukupno dinara:	22.031.010,00

78. Sportski kampovi Ministarstva omladine i sporta

2009. godina

1. Paraolimpijski komitet Srbije	2.800.000,00
2. Specijalna Olimpijada	840.000,00
3. Savez slepih Srbije	840.000,00
4. Sportski savez gluvih Srbije	840.000,00
Ukupno dinara:	5.320.000,00

2010. godina

1. Specijalna Olimpijada	812.400,00
2. Sportski savez gluvih Srbije	840.000,00
Ukupno dinara:	1.652.400,00

79. **Budžetski fond**

1. Izveštaj o finansiranju aktivnosti sportskih organizacija osoba sa invaliditetom

2009. godina

1.	Skijaški savez osoba sa invaliditetom Srbije	1.000.000,00
2.	Sportsko rekreativno udruženje osoba sa invaliditetom „Sve je moguće”, Beograd	500.000,00
3.	Biciklistički savez osoba sa invaliditetom, Beograd	200.000,00
4.	Sportski savez sportskih klubova ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca Srbije, Obrenovac	200.000,00
5.	Pokret malih ljudi Srbije, Sombor	100.000,00
6.	Paraolimpijski komitet Srbije, Beograd	500.000,00
	Ukupno dinara:	2.500.000,00

2010. godina

1.	Sportsko rekreativno udruženje osoba sa invaliditetom „Sve je moguće”, Beograd	300.000,00
2.	Savez sedeće odbojke invalida Srbije, Beograd	2.750.000,00
3.	Nacionalni sportski savez slepih i slabovidih, Beograd	360.000,00
4.	Paraolimpijski komitet Srbije, Beograd	2.000.000,00

5.	Specijalna olimpijada, Beograd	1.000.000,00
	Ukupno dinara:	6.410.000,00

STIPENDIJE 2010. godina

Korisnik	Isplaćeno
Sportski savez invalida Srbije	454.929,00
Sportski savez invalida Srbije	5.125.956,00
Ukupno dinara:	5.580.885,00

NAGRADE 2010. godina

Korisnik	Isplaćeno
Sportski savez invalida Srbije	2.190.271,00
Sportski savez invalida Srbije	2.190.271,00
Sportski savez invalida Srbije	6.429.486,00
Sportski savez invalida Srbije	5.130.373,00
Sportski savez invalida Srbije	5.130.373,00
Sportski savez invalida Srbije	6.226.848,00
Sportski savez invalida Srbije	4.151.232,00
Ukupno dinara:	31.448.854,00

NACIONALNA PRIZNANJA 2010. godina

Naziv	Isplaćeno
Sportski savez invalida Srbije	674.465,00
Sportski savez invalida Srbije	6.157.023,00
Sportski savez invalida Srbije	1.970.248,00
Sportski savez invalida Srbije	42.852.803,00
Sportski savez invalida Srbije	5.378.318,00

Sportski savez invalida Srbije	1.287.612,00
Ukupno dinara:	58.320.469,00

80. Pored toga, Ministarstvo omladine i sporta, Sektor za sport, finansijski podržava 54 nosioca Nacionalnih sportskih priznanja osoba sa invaliditetom.

81. Akreditovani programi obuke za zaposlene u sistemu socijalne zaštite :. Enigmatski svet čula (realizovan 6 puta); Program obuke kadrova za rad i otvaranje dnevnog boravka za osobe sa smetnjama u razvoju (realizovan 4 puta); Vodič za praktični rad sa osobama sa autizmom; Stanovanje uz podršku – program obuke osoblja službe podrške; Sveobuhvatni pristup i metode za optimalizaciju potencijala kod dece sa razvojnim poremećajima; Škola životnih veština – program obuke profesionalaca za procenu i pripremu osoba sa smetnjama u razvoju za što samostalniji život u najmanje restriktivnom okruženju (realizovan 12 puta); Program obuke kadrova u ustanovama socijalne zaštite osoba sa posebnim potrebama za unapređenje i očuvanje oralnog zdravlja ove ciljane grupe; Obuka za pokretanje i razvoj servisa personalnih asistenata za rad sa osobama sa mentalnom ometenošću; Hiporehabilitacija (realizovan 2 puta); Primena montesori metode u radu sa osobama sa invaliditetom (realizovan 9 puta); Rana psihosocijalna stimulacija dece sa smetnjama u razvoju; Program osnovne obuke za rad sa decom i osobama sa smetnjama u razvoju (realizovan 5 puta); Obuka stručnih radnika za sprovođenje programa radnog angažovanja mentalno nedovoljno razvijenih osoba na otvorenom tržištu; Primena IT u radu sa osobama sa intelektualnom ometenošću; Priprema i podrška hraniteljskim porodicama za prihvatanje deteta sa daun sindromom (realizovan 2 puta); Priprema i podrška hraniteljskoj porodici za prihvatanje deteta sa umerenom ometenošću u mentalnom razvoju (realizovan 2 puta); Socio edukativni program obuke hranitelja za specijalizovano hraniteljstvo ”da žive sa nama, a ne pored nas”; Uspostavljanje održive usluge i program rada dnevnog boravka za decu i mlade sa invaliditetom; Procena potreba radi efikasne podrške – obuka za primenu modela i baterije instrumenata procene potreba dece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica.

Aneks II

Pravni okvir na Kosovu i Metohiji

82. 10. juna 1999. godine Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija uspostavljeno je civilno i bezbedonosno prisustvo na Kosovu i Metohiji, pod pokroviteljstvom Ujedinjenih Nacija (tačka 5). Rezolucijom je predviđeno da međunarodno civilno prisustvo mora da uspostavi privremenu upravu na Kosovu i određeno da će narod na Kosovu moći da uživa suštinsku autonomiju u okviru SR Jugoslavije. Zatim, da je nadležno za obezbeđivanje prelazne uprave, pri čemu će uspostavljati i nadgledati razvoj privremenih demokratskih institucija samouprave (stav 10), kao i za prenošenje, u skladu sa uspostavljanjem tih institucija, svojih administrativnih zadataka (tačka 11, pod 4)), dok u konačnoj fazi se nadležnost ogleda u nadgledanju prenosa vlasti sa privremenih institucija Kosova na institucije koje će biti uspostavljene u skladu s političkim rešenjem (tačka 11, pod 6).

25. jula 1999. godine, UNMIK Uredbom 1999/11^[73] je “sva zakonodavna i izvršna vlast koja se odnosi na Kosovo, uključujući i upravljanje pravosuđem, poverena UNMIK [...]” dok je sprovođenje povereno Specijalnom predstavniku Generalnog sekretara (član 1, stav 1).

15. maja 2001. godine UNMIK Uredbom 2001/9^[74] proglašen je Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu (Ustavni okvir), kojim su definisane Privremene institucije samouprave (PISG) (član 1, stav 2). Ustavni okvir deli nadležnosti između UNMIK i privremenih institucija samouprave u cilju razvijanja samouprave na Kosovu do rešavanja konačnog statusa.

Privremene institucije samouprave dobile su širok krug nadležnosti u zakonodavnom, izvršnom i upravnom domenu vršenja vlasti (Poglavlje 5) dok UNMIK zadržava isključivu nadležnost u oblasti spoljnih poslova, pravosuđa, kao i finansijskoj i budžetskoj kontroli (Poglavlje 8). Takođe, SPGS zadržava ovlašćenja da prati akte i delovanje Privremenih institucija samouprave kako bi bili u saglasnosti sa Rezolucijom 1244 (poglavlje 8, stav 1, pod (b) i poglavlje 12). To je značilo da svo zakonodavstvo

na Kosovu i Metohiji mora najpre biti usvojeno u Skupštini Kosova, a onda potpisano i od strane SPGS.

S obzirom da UNMIK upravlja Kosovom, na Kosovu i Metohiji se moraju sprovesti i međunarodne konvencije koje tretiraju ljudska prava. Sprovođenje instrumenata za zaštitu ljudskih prava u Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija, uključujući Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom treba posmatrati u svetlu Rezolucije 1244 (1999) Saveta bezbednosti, operativnog stava 11(j) Rezolucije 1244(1999) Saveta bezbednosti u kome se naglašava da je UNMIK obavezan da štiti i unapređuje ljudska prava na Kosovu i Metohiji.

Kako je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom usvojena od strane Ujedinjenih nacija 13. decembra 2006. godine, a za potpisivanje otvorena 30. marta 2007. godine, ona nije deo Ustavnog okvira za privremenu samoupravu na Kosovu i Metohiji. Prema dostupnim i raspoloživim podacima ova Konvencija se ne nalazi na spisku instrumenata važećih u Pokrajini.

Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju

Izvršna direktorka Human Rights Watch, Kenet Rot u predgovoru Izveštaja kaže da je MDRI uradio veliki posao i pripremio detaljan izveštaj koji bi morao da nas podseti na hitnost zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom, kao posebno ugrožene populacije.

MDRI navodi sledeće: „Uprkos znatnom prilivu međunarodnih sredstava namenjenih razvoju demokratije i podršci civilnom društvu na Kosovu, ovaj izveštaj nalazi da se osobe sa psihološkim teškoćama nisu našle na dnevnom redu programa zaštite ljudskih prava. Kada je ta populacija u pitanju, Kosovo je mesto ozbiljnih povreda ljudskih prava, na koje niko ne obraća pažnju (str. 4, originalnog dokumenta); „U ustanovama društvene nege i psihijatrijskim odeljenjima na Kosovu, ljudi su ilegalno i neprimereno zatvoreni, protivno domaćim i međunarodnim zakonima“.

Nalazi i navodi MDRI o stanju u Specijalnom zavodu u Štimlju, sa napomenom i komentarima:

1. Nehumani i ponižavajući uslovi (deprivacija, neaktivnost korisnika, bez privatnosti, u prljavštini, zajednička odeća, nema lične higijene, jedini oblik tretmana su

psihotropski lekovi koji se daju bez ikakve stručne kontrole, radni timovi bez psihijatarata, zaključavanje korisnika);

Napomena: u periodu od 18 meseci (2000-2001) UNMIK pružio podatke da je u Štimlju u navedenom periodu bilo 18 smrtnih slučajeva, od čega je polovina bila mlađa od 50 godina, a 78% mlađa od 60 godina. Prema podacima UNMIK u brojnim slučajevima smrti osoba koje su umrle u svojim tridesetim i četrdesetim, smrt se smatrala „prirodnom“. Nema nezavisnog načina da se utvrdi da li je smrt „prirodna“ ili „sumnjiva“, a istraga ili autopsija se preduzima samo u slučaju da direktor Zavoda Štimlje proglasi slučaj „sumnjivim“.

Komentar: Navodi Izveštaja direktno govore o kršenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i to :

Član 10. – Pravo na život.

2. Fizičko nasilje i seksualno zlostavljanje (sadržaj prijave koje je primio MDRI je konzistentan, tako da je moguće zaključiti da su fizičko nasilje i seksualno zlostavljanje značajni problemi u Zavodu. Prijave o zlostavljanju, kako MDRI smatra treba zvanično istražiti. U tom smislu, juna 2000. godine MDRI je UNMIK-u podneo dokaze o fizičkom i seksualnom zlostavljanju, a tadašnji direktor UNMIK departmana za zdravlje i socijalnu zaštitu Dr H. Vuori, je pismo MDRI potpuno zanemario. Treba proveriti ko su lica umrla u tom periodu. I direktor Štimlja i Dr Vuori na ovu tezu imali su „lični pristup“ („...da toga ima, ja bih znao...“) problemu koji svakako ne može zamena za nezavisnu istragu; primer: korisnica u Štimlju je rekla istraživačima MDRI da je bila napadnuta nožem, a direktor ustanove je tražio da se to ne prevedu; radnik norveškog Crvenog krsta koji je radio u Štimlju, rekao je istraživačima MDRI da je u novembru 1999. godine bio svedok silovanja, kada je korisnicu silovao drugi korisnik na hodniku u prisustvu osoblja, te na pitanje koje je postavio osoblju zašto ne intervenišu, dobio je odgovor da je žena to tražila i da je to u ustanovi svakodnevnica; Council for Advancing Human Rights of People with Disabilities je posetio Štimlje 2002. i tom prilikom su razgovarali sa šest žena koje je odabrao direktor, a četiri su izjavile da su bile izložene seksualnom nasilju, sa ishodom abortusa i slomljene ruke.

Napomena: 2001. godine MDRI je obavestio UNMIK o slučaju seksualnog zlostavljanja. UNMIK nikada nije izrazio spremnost da ženu koja je bila zlostavljana zaštiti. MDRI je zatražio pomoć UNMIK, SZO i OMIK (OEBS na KiM) da osnuju neki oblik zaštite za žene koje žele da daju službene izjave o zlostavljanju u okviru sistema. To se nije dogodilo i sve inicijative MDRI su ignorisane)

Komentar: Navodi Izveštaja direktno govore o kršenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i to :

- Član 6 - Žene sa invaliditetom

- Član 10 – Pravo na život

- Član 12 – Ravnopravnost pred zakonom

- Član 13 – Pristup pravdi
- Član 14 – Lična sloboda i bezbednost
- Član 15 – Odsustvo zlostavljanja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
- Član 16 – Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe.

3. Nezaštićenost dece u Štimlju (kao rezultat uspešnog programa koji je sproveo UNICEF i Lekari bez granica, deca su dislocirana iz Štimlja; deca pokazuju znakove koji upućuju na seksualno zlostavljanje i nastavljaju da pate od psiholoških posledica zlostavljanja. Deca su izmeštena na dve lokacije, jedna je odmah iza ograde Zavoda u Štimlju, a druga, koja je planirana za srpsku decu nalazi se u Gračanici).

Napomena: U Gračanici je izmešteno 11 dece srpske i nealbanske nacionalnosti koji su bili na smeštaju u Štimlju. Kuća u Gračanici napravljena je donatorskim sredstvima Kraljevine Holandije.

Komentar: Navodi Izveštaja direktno govore o kršenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i to člana 7. - deca sa invaliditetom.

4. Arbitrarno zadržavanje u ustanovama i pravno zastupanje (većina ljudi zatvorenih u Štimlju, tamo se nalaze protivno zakonima koji važe na KiM i protivno međunarodnim standardima i dokumentima; kršenje člana 9. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, člana 23.)

Komentar: Navodi Izveštaja direktno govore o kršenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i to :

- Član 10. – Pravo na život
- Član 12. – Ravnopravnost pred zakonom
- Član 13. – Pristup pravdi
- Član 14. – Lična sloboda i bezbednost

5. Insistiranje na segregaciji usluga – usluge treba da budu bazirane na potrebama korisnika i realizovane u zajednici (Community based services)”; praksa je pokazala da velike ustanove nisu dobre za osobe sa intelektualnim invaliditetom.

6. Prava na građansku participaciju.

Napomena: Osobe sa invaliditetom i njihovi zastupnici treba da odlučuju o svojim pravima, što na KiM nije slučaj, jer ne postoji zastupničko udruženje.

Komentar: Prema našim saznanjima, a imajući uvida u međunarodna dokumenta o sprovođenju konvencija SE i UN na KiM, preporuke MDRI date u ovom izveštaju nikada nisu sprovedene.

Nakon iscrpnog izveštaja u preporukama i zaključcima, MDRI je tražio da Generalni sekretar Ujedinjenih nacija naloži UNMIK:

- Da osobe zatvorene u ustanovama smesta zaštititi od daljnjeg nasilja, seksualnog zlostavljanja, da stvori uslove za siguran život i da odvoji nasilnike od šticenika;
- Da stvori sistem nadzora u oblasti ljudskih prava kako bi ta prava mogla da se štite;
- Da utvrdi sveobuhvatan plan za kreiranje usluga baziranih u zajednici za ljude sa mentalnim invaliditetom;
- Da etapno odredi termin (faze) zatvaranja Štimlja;
- Da osigura participaciju osoba sa psihološkim teškoćama u procesu kreiranja mera koje se na njih odnose;
- Da podnosi izveštaje Komisiji za ljudska prava UN o koracima koje preduzima da se zaustavi nasilje nad osobama sa mentalnim invaliditetom na Kosovu, u skladu sa Rezolucijom Komisije iz aprila 2002.[\[75\]](#)

[\[1\]](#) „Službeni glasnik RS” broj 33/06.

[\[2\]](#) „Službeni glasnik RS” broj 36/09.

[\[3\]](#) „Službeni glasnik RS” br.55/05 i 71/05-ispravka

[\[4\]](#) „Službeni glasnik RS“br. 72/09 i 52/11

- [5] „Službeni glasnik RS” br. 76/05,100/07-autentično tumačenje,97/08,94/10 i 52/11.
- [6] „Službeni glasnik RS” broj 34/03.
- [7] „Službeni glasnik RS” broj 22/09.
- [8] „Službeni glasnik RS” broj 24/11.
- [9] „Službeni glasnik RS” br. 59/08 i 37/10, podzakonski akt Porodičnog zakona,39/11-dr.pravilnik.
- [10]„Službeni glasnik RS“broj 72/9
- [11] „Službeni glasnik RS”, br. 107/2005, 72/2009 – dr. zakon, 88/2010, 99/2010 i 57/2011.
- [12] „Službeni glasnik RS“br.24/05,61/05 i 54/09
- [13] „Službeni glasnik RS” broj 108/05.
- [14] Tabele se nalaze u par. 1-2. Aneksa.
- [15] Vidi tabelu u paragrafu 2. Aneksa.
- [16] „Službeni glasnik RS” broj 72/09,81/09, 64/10 i 24/11
- [17] „Službeni glasnik RS” broj 18/2010.
- [18] „Službeni glasnik RS” broj 63/2010. Pravilnik je usvojen od strane MP, MZ i MRSP.
- [19] „Službeni glasnik RS” br. 72/09 i 76/2010.
- [20] Vidi Aneks II - Pravni okvir na Kosovu i Metohiji.
- [21] Vidi Aneks II - Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju.
- [22] Opširnije o svakom navodu u Aneksu II - Stanje u Specijalnom zavodu u Štimlju.
- [23] „Službeni glasnik RS” broj 36/2009.
- [24] „Službeni glasnik RS” br. 63/2010 i 88/10.
- [25] „Službeni glasnik RS” br. 76/2005, 100/2007 - autentično tumačenje, 97/2008 i 44/2010.
- [26] Tabela prikaze raspodeljenih sredstava možete videti u Aneksu I.
- [27] Srpsku verziju je pripremlilo Udruženje Centar za orijentaciju društva, finansirano od strane Handicap international, originalni dokument je izradio servis „Easy read” @ Inspired Services u avgustu 2007.
- [28] „Službeni glasnik RS” br. 41/2009 i 53/2010.
- [29] Čl.100-102 Pravilnika o saobraćajnoj signalizaciji. „Službeni glasnik RS” broj 26/2010.

- [30] „Službeni glasnik RS” br. 73/2010 i 57/11.
- [31] „Službeni glasnik RS” broj 02/2011.
- [32] „Službeni glasnik RS” broj 72/2009.
- [33] Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata u vezi sa nesmetanim kretanjem dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica. Objavljen u Službenom glasniku broj
- [34] „Službeni glasnik RS” br. 43/03, 61/2005,71/09,89/10-US i 41/11-US .
- [35] „Službeni glasnik RS” br. 101/2005 i 63/2009 i 92/11.
- [36] „Službeni glasnik RS” br. 11/2009 i 92/11.
- [37] „Službeni glasnik RS” broj 18/92, „Službeni list SRJ” broj 42/2002 - odluka SUS i „Službeni glasnik RS” broj 30/2010.
- [38] „Službeni glasnik RS”, broj 17/2011.
- [39] „Službeni glasnik RS”, br. 25/82 i 48/88.
- [40] „Službeni glasnik RS”, broj 72/2011.
- [41] „Službeni list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009 i 76/2010.
- [42] „Službeni glasnik RS”, broj 85/2005.
- [43] „Službeni glasnik RS”, br. 85/2005, 72/2009 i 31/2011.
- [44] „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005,63/09- US i 92/11
- [45] Vlada Republike Srbije i druga odgovorna državnih tela, usvojila su sledeće dokumente koji imaju obavezujući karakter: Nacionalni akcioni plan za decu; Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja i Akcioni plan za njeno sprovođenje; Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja i pripadajući posebni protokoli (sistem socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja, pravosuđa, policije).
- [46] „Službeni glasnik RS”, broj 111/06.
- [47] „Službeni glasnik RS” br. 101/05, 123/07 i 101/11.
- [48] U nadležnosti Ministarstva su Zakon o javnom informisanju („Službeni glasnik Republike Srbije”, br.43/03,61/05,71/09 i 89/10-Odluka ustavnog suda) i Zakon o radiodifuziji („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 97/04, 76/05 , 79/05 – drugi zakon ,62/06, 85/05 i 41/09).
- [49] Objavljen u „Službenom glasniku Republike Srbije”, br. 120/04, 54/07, 104/09 i 36/2010.
- [50] „Službeni glasnik Republike Srbije”, br.97/08 o 104/2009.
- [51] „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 16/02, 115/05 i 107-09.

[52] Deca sa smetnjama u razvoju uključena su u sistem predškolskog vaspitanja, i to u redovnim grupama, kao i u posebnim (razvojnim) grupama, a ostvarivanje prava na obrazovanje, omogućeno je i deci na bolničkom lečenju. U okviru predškolskog programa ostvaruju se redovni programi vaspitno-obrazovnog rada, a mogu da se ostvaruju i drugi specifični i specijalizovani programi, u skladu sa potrebama i interesovanjima dece, roditelja i prema mogućnostima dečijeg vrtića i lokalne samouprave. U Republici Srbiji postoji 159 državnih predškolskih ustanova razmeštenih u 2364 objekata i 57 privatnih. U naseljima gde ne postoji dečiji vrtić, pripremni predškolski program se realizuje pri osnovnim školama. U objektima osnovnih škola smešteno je 189 vrtića. Ukupan procenat obuhvata dece svih uzrasta je u stalnom porastu (prema podacima Ministarstva prosvete 2002. godine 32%, a 2009. godine 47,37%).

[53] Objavljen u „Službenom glasniku RS” broj 36/10.

[54] 23. maj 2009. godine.

[55] Statistika o sprovedenim programima nalazi se u par. 118-120 Aneksa.

[56] „Službeni glasnik RS” br. 62/06, 63/06, 115/06, 101/07 i 99/10.

[57] „Službeni glasnik RS” br. 79/05, 81/05-ispr, 83/05-ispr, 64/07, 67/07-ispr, 116/08 i 104/09.

[58] „Službeni glasnik RS” broj 95/08.

[59] „Službeni glasnik RS” broj 72/2009.

[60] „Službeni glasnik RS” br. 35/00, 69/02, 57/03, 72/03, 75/03, 18/04, 85/05, 101/05, 109/06 i 104/09.

[61] „Službeni glasnik RS” br. 129/07 i 34/10-odluka US.

[62] „Službeni glasnik RS” br. 48/94 i 11/98.

[63] „Službeni glasnik RS” br. 55/10 i 4/11.

[64] „Službeni glasnik RS” broj 36/09.

[65] Integralna verzija izveštaja nalazi se u Aneksu II.

[66] U okviru aktivnosti unapređenja zaštite dece bez roditeljskog staranja i intenziviranja primene mera zaštite dece u manje restriktivnom okruženju, MRSP potpisalo je Sporazum sa UNICEF o realizaciji Projekta *Transformacija ustanova za smeštaj dece i razvoj održivih alternativa – deci je mesto u porodici*, koji je finansiran sredstvima EU. Ovim projektom obuhvaćena su četiri segmenta unapređenja zaštite dece bez roditeljskog staranja: (1) transformacija ustanova za decu; (2) unapređenje monitoringa i regulatornih mehanizama u ustanovama; (3) razvoj specijalizovanog hraniteljstva i (4) jačanje uloge zdravstvenog sistema u ranoj podršci porodici sa ciljem prevencije institucionalizacije dece sa smetnjama u razvoju. Ovaj projekat imao je vrednost od blizu 2 miliona evra.

[67] Odlukom se uređuje mreža ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika koje osniva Vlada, odnosno nadležni organ autonomne pokrajine. Odluka se donosi u skladu sa tendencijama i principima reforme sistema socijalne zaštite i ključnim nacionalnim dokumentima, a njome se definiše osnovna delatnost ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika i precizno određuje kapacitet u skladu sa već postignutim rezultatima reforme sistema socijalne zaštite, realnim potrebama i opredeljenjem za primenu manje restriktivnih mera zaštite.

[68] Izvor – podaci Informativnog sistema MRSP.

[69] Republički zavod za socijalnu zaštitu, *Analiza izveštaja o radu centara za socijalni rad u Srbiji, 2009. godina*. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, 2010.

[70] Isto

[71] Isto

[72] Isto

[73] UNMIK Uredba br 1999/1, o ovlašćenjima Privremene uprave na Kosovu

[74] Uredba br. 2001/9, o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu. Stupila na snagu 15. maja 2001. godine. Izmenjena Uredbom br.

2002/9. Sprovedena Administrativnim uputstvom br. 2001/23, Administrativnim uputstvom br. 2003/15 i Administrativnim uputstvom

br. 2004/6.

[75] Rezolucija traži da Generalni sekretar UN izveštava o delovanju instituta UN po pitanju zaštite ljudskih prava osoba sa teškoćama.